

POLEMIA

Juha Kuisma ja Matti Mäkelä

Kylien tulevaisuus

Kylien tulevaisuus

Juha Kuisma ja Matti Mäkelä

Kylien tulevaisuus

KAKS – KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

KYLIEN TULEVAISUUS

Kieliasun tarkistus:

Sirpa Ovaskainen

Kunnallisalan kehittämissäätiön

Polemia-sarjan julkaisu nro 96

© Pole-Kuntatieto Oy ja kirjoittajat

Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2015

ISBN 978-952-7072-14-1 (nid.)

ISBN 978-952-7072-15-8 (PDF)

ISSN 1235-6964

Sisällys

ESIPUHE	7
JOHDANTO	9
1. MITÄ KYLISSÄ TAPAHTUU?	11
Omat kokemuksemme kylästä	11
Matti Mäkelä	11
Juha Kuisma	17
Miksi toinen kylä kehittyy, toinen ei?	21
Kunnan suhde kylään	30
Valtion suhde kylään	39
Toiminta kylän hyväksi	41
Kylätoimintaliike	43
2. KYLIIN VAIKUTTAVAT MAAILMAN MUUTOKSET	47
Tietotekniikan vaikutus, riippumattomuus paikasta	47
Biotalous, lähenergia ja lähiruoka	53
Paikallisyhteisöjen arvot koko yhteiskunnan uusina arvoina	57
Lähidemokratia	61

3. KYLIEN ROOLI TULEVASSA MAAILMASSA	65
Paikkahierarkian purku	65
Kylä on aukio, kylätalo ja juhlat	69
Kylä on yhdessä tekemistä	73
Resilienssi	75
Talouden vakaa tila	77
Yksilön valinnanvapaus	78
4. MITÄ ON TEHTÄVÄ?	82
Uhkakuvat ja kriisit	82
Visio: tulevaisuuden kylät	84
LÄHTEET	87

Esipuhe

Lähes jokaisella suomalaisella on kosketus kylään. Se on ollut oma tai suvun syntymäpaikka. Kylä on mielentila ja lähin yhteisö.

Syntymäkylälläni Pielaveden Penttilänlahdella on asukkaita muutama kymmen. Nyt asun Kampin kyläkeskuksessa Helsingissä. Sen seinien sisällä liikkuu vuodessa 36 000 000 ihmistä, lähinnä käypäläisiä. Tähän väliin Suomen kylät mahtuvatkin.

Juha Kuisman ja Matti Mäkelän Polemia-sarjan julkaisu Kylien tulevaisuus uppoutuu kylien olemukseen, niiden muuttuneeseen arkeen. Kirjailijat avaavat kylien roolia ja merkitystä niin kunnille kuin valtiolle – ja ennen kaikkea meille itsellemme. Voi olla, että tuleva maailma on kylien.

Taloustieteiden kandidaatti ja ympäristökirjailija Juha Kuisma on kirjoittanut ja toimittanut useita maaseudun talous- ja kulttuurihistoriaan ja ympäristöön liittyviä teoksia. Hän on toiminut lähes 20 vuotta kylätoiminnan kaikilla tasoilla sekä luottamusmiehenä että viimeksi Suomen kylätoiminnan, SYTY ry:n liiketoiminta-asiamiehenä.

Filosofian lisensiaatti ja kirjailija Matti Mäkelä on kirjoittanut useita poleemisia kirjoja maaseudun nykytilanteesta. Myös Mäkelä on toiminut käytännön kylätoiminnassa kyläliikkeen kaikil-

la tasoilla, viimeksi Suomen kylätoiminnan SYTY ry:n hallituksessa ja kyläjaoston puheenjohtajana.

Lämmin kiitos kirjoittajille! Meille muille avartavaa paluuta tulevaisuuden kyliin!

Tammikuussa 2015

Antti Mykkänen

asiamies

KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö

Johdanto

Me tämän kirjan tekijät olemme sekä asuneet kylissä että toimineet kylätoiminnassa suuren osan elämästämme. Kun viime syksynä jäimme aktiivitoiminnasta tauolle, päätimme kirjoittaa kirjan, jossa kuvataan, missä kylien toiminnassa mennään juuri nyt.

Koko maailma on muuttunut kylien ympärillä muutaman viime vuoden aikana. Nyt kylät ovat uuden menestyksen ajan kynnyksellä, jos vain tietoisesti ottavat muutosten sisältämät mahdollisuudet omakseen.

Kylät eivät itse ole vielä kuitenkaan täysin hahmottaneet uutta etsikkoaikaansa. Ne ovat edelleen puolustuskannalla ja yrittävät sopeutua, vaikka niiden olisi syytä katsoa eteenpäin paljon suuremmalla varmuudella kuin muiden yhteiskunnan perusyksiköiden.

Kirjassa kuvataan näitä maailman muutoksia ja sitä, mitä ne tarkoittavat kylien kannalta.

Kolmas kirjan kirjoittamiseen houkutellut syy on se, että keskusten mediat ja ihmiset ovat edelleen viivästyneen tajunnan ja tiedon vallassa. He puhuvat kylistä maatalouden kautta, 50 vuoden takaisilla mielikuvilla. He puhuvat kylien menettämistä palveluista.

Heitä varten kirjan lopussa on kuvaus tulevaisuuden kylästä. Se on visio, jota kohti kylät kulkevat ja johon ihmiset kylien ulkopuolelta voivat ottaa kantaa.

Lempäälän Lastusissa ja Joensuun Nivassa 6.12.2014

Juha Kuisma ja Matti Mäkelä

1. Mitä kylissä tapahtuu?

Omat kokemuksemme kylästä

Matti Mäkelä

Ensimmäiset muistoni 1950-luvun lopun asuinpaikastamme liittyvät siihen, että elimme kahden kylän ulkopuolella uudisviljelyksellä nevan reunalla. Osoitteemme oli Pojanluoma, Ylinen, ja koulua käytiin Honkakylässä.

Jälkeenpäin mietittynä asuinpaikkaa voi verrata uusiin kyliin, joita sodan jälkeen perustettiin rintamamiehille ja evakoille maanhankintalakien mukaisesti. Tällaisia tunnettuja ”kylmien tilojen” kyliä syntyi Suomeen lukuisia – jotkut niistä hyvinkin legendaarisia, vaikkapa edelleen voimissaan oleva Jerusalemin kylä Pohjois-Karjalassa.

Vaikka isoisäni oli muuttanut kylästä nevan laitaan jo 1930-luvulla, lapsuuteni teemat olivat noiden uusien kylien kanssa samoja. Puhuttiin maan raivauksesta paljain käsin kylmään korpeen eli kuokkuulla raatamisesta. Lapsuuden varhaisvuosilta muistan hyvin kantokasat, sinisen kytösavun ja varsinkin sen tuoksun kevätillassa.

Muistan myös, että isän arvot olivat tuohon aikaan päinvastaiset kuin myöhempien vuosien kehitys olisi edellyttänyt. Hän

ihaili vielä syrjäisempiä paikkoja kuin omamme, nevojen takais-
ta Koivulaa, jonka jyhkeät pihakoivut alkoivat näkyä horisontissa
vasta tuntien suokävelyn jälkeen. Hän ihaili isänsä sukulaisten
asuinpaikkaa Haapajärvellä, koska sinne piti mennä pitkospuita
pitkin, jos halusi tavata tiettömien taipaleiden takana asuvat
”vaatimattomat, aidot” – isän mielestä selvästi hyvät ihmiset.

Sitten jokin muuttui.

Isä ja äiti olivat jo suunnitelleet uutta rintamamiestaloa lapsuu-
denkotimme viereen. Perustukset oli tehty, kökkäpuut olivat lau-
tataapelissa. Silloin Honkakylän tutut isännät, Vuorenmaan vel-
jekset, saivat isän ja äidin mielen muuttumaan. Nevanreunan
uudisrakennus jäi perustusvaiheeseen. Muutimme kylän keskelle
Honkakylään, samaan kylään, josta valokuvaajana toiminut iso-
isäni oli pulavuosina lähtenyt.

En tiedä, mikä oli muuton keskeisin peruste. Vuorenmaan vel-
jekset takasivat lainan, jolla myynnissä oleva tila ostettiin. Samal-
la unohtui Paapan mielipide, ettei ”pane olematonta hevostaan
aisoihin Honkakylään”, koska hän itse oli innokkain muuttaja.
Äiti oli sairastunut nivelreumaan. Saattoi myös olla, että muuton
syyinä olimme me lapset. En tiedä, ajateltiin jo sellaista kau-
kaista asiaa kuin oppikoulua, mutta kansakoulun käyntikin oli
syrjästä talvisin hankalaa.

Päätös muuttaa nevan reunasta keskelle kylää oli ensimmäinen
ulos korvesta -päätös omassa elämässäni.

Honkakylä merkitsi tietysti meille myös uutta vaurautta, kun ti-
lakoko yli kaksinkertaistui (42 ha). Ja vaikka Ilmajoen sivukyliä oli-
kin, Honkakylä oli myös hyvin toimiva kylä ja siellä oli uusi koulu.

Kylällä oli 1960-luvun alussa ajan tapaan selkeä kyläidentiteet-
ti. Se oli keskisuurten maanviljelystilojen kylä, jossa oli kaksi työ-
läisperhettä ja muutama pikkueläjä. Perheillä oli tyypillisesti 5–6
lehmää ja pienkarjaa sekä 10–15 hehtaaria maata ja parikym-
mentä hehtaaria metsää. Työläisperheistä käytiin töissä Seinä-
joella rakennuksilla, nuoremmat naimattomat työläiset Tiklak-
sella tai Itikalla. Seinäjoella kävi jo muutama oppilas oppikoulus-
sa kylän takaa Ojajärven kylästä sekä muutama Honkakylän
isomman talon lapsi.

Suunta oli siis selkeästi Seinäjoelle, jonne oli matkaa linja-
autolla noin 17 kilometriä.

Huoli kylän tyhjenemisestä alkoi vasta vähitellen. Muistan, kun kylien sijasta alettiin puhua haja-asutusalueista. Se tapahtui 1960-luvun murroksessa, vasemmiston vaalivoiton jälkeen. Vaikka itse olin vasemmistolainen opiskelijaradikaali eikä kyläidentiteettini ollut vahva, asia harmitti.

Me, jotka sitten menimme Seinäjoelle oppikouluun, aloimme hahmottaa asiaa: kylästä oli pakko muuttaa pois, jos aikoi tulla herraksi.

Myös työläiseksi pyrkivät alkoivat muuttaa Seinäjoelle, vaikka yksi linja-autoista olikin ”työläisauto” ja kylästä käytiin töissä Tiklaksella ja Itikalla.

Niille, jotka hankkivat oman auton, selvisi myös toinen asia, joka tuli muotiin vasta myöhemmin. Honkakylä oli varsin lähellä Seinäjokea, sillä lyhyemmän tien kautta matkaa oli alle 15 kilometriä. Entinen maalaisyrjäkylä alkoi näyttäytyä myöhemmän ajan termein työssäkäyntialueena.

Työssäkäynti tapahtui siis toisen kunnan alueella. Ilmajoen keskusta, ”rinnalle”, oli asiaa vain papintodistuksen hakuun ja kouluhammaslääkäriin. Rintakyläiset olivat pitäneet meitä ”metäkyläisiä” vähempiarvoisina, mutta uudessa maailmassa kunnalla oli yhä vähemmän merkitystä verrattuna asuinpaikan ja keskuksen väliseen matkaan.

Honkakylässä 1970-luvun pioneerivaiheen kylätoiminta alkoi yhden ainoan ihmisen johdolla. Asetelmat olivat jälkeensä ajateltuna hyvinkin tutut. Oli syntynyt lievä ristiriita perinteisen Honkakylän kunnanvaltuustoedustajan Toivo Vuorenmaan ja uuden, kylään muuttaneen aktiivin Terttu Salon välillä. Lopulta koulun keittäjänä toiminut Terttu Salo peri hiukan laiskansutjakana pidetyn Vuorenmaan Toivon roolin. Toivo oli kerran sanonut: ”Honkakylässä ei köyhiä ookkaa.” Lause kuvasi monen mielestä hyvin hänen liian huoletonta asennettaan. Terttu sen sijaan halusi kehittää kylää sen tyhjenemisen pelossa.

Myöhemmin tilanne kääntyi pääläelleen, kun syntyi ristiriita Seinäjokeen liittymisestä. Peräseinäjoki tarvitsi maakannasta, ja Honkakylä naapurikylineen oli maantieteellisesti sopivassa paikassa.

Hanke aiheutti syvän katkeruuden kylää ponnella kehittäneessä Salon Tertussa, joka oli tuolloin jo käytännössäkin siirtynyt

kylän valtuutetuksi Ilmajoen kunnanvaltuustoon. Hieroja-kun-
tohoitajana hänen äänestäjäpiirinsäkin oli vakiintunut. Terttu
olikin sanonut, että hän myy ennen talonsa ”ukko mustalaaselle”
kuin suostuu liittymään Seinäjokeen.

Honkakylä kuitenkin liittyi ylivoimaisella äänten enemmistöl-
lä Seinäjokeen. Se on tällä hetkellä Seinäjoen nopeimmin kehiti-
tyviä alueita, ja hädin tuskin tunnen enää lapsuuteni polut, talot
ja reitit. Myin Karjalaan siirtyessäni omat maanikin kaupungille,
joka kaavoitti alueen omakotitaloalueeksi. Kotikylää voi siis ke-
hittää myös muuttamalla itse pois sieltä.

Kun työskentelin Helsingin yliopiston Kotimaisen kirjallisuus-
den laitoksella nuorena amanuenssina, alkoi suomalaisessa kir-
jallisuudessa uusi aalto, 1970-luvun maaseutukuvaukset. Ne
näyttivät valtakunnan tasolla saman maaseudun muuttuneen ti-
lanteen, josta itsekin olin muun muassa Terttu Salon kylältä ke-
räämien lahjarahojen avulla lähtenyt.

Tutustuin romaaneihin perin pohjin ja tein aiheesta lisensiaat-
tityön Suuri muutto. Sen teoriaosuuden ideologi oli professori
Matti Sarmela. Sarmela oli käynyt Thaimaassa, juuttunut Bang-
kokin liikenneruuhkiin ja tajunnut, että paikalliset yhteisöt, hä-
nen tapauksessaan Thaimaan tuhatvuotiset riisikylät, ovat glo-
baalin kulttuurin ydin ja maailmanjärjestyksen suunta. Silloin it-
sekin ensi kertaa hoksasin, että maailmaa voi katsella myös kyläs-
tä käsin eikä nähdä sitä pelkkänä menneisyytenä.

Mutta tarvittiin vielä monta asuinpaikkaa, ennen kuin näke-
mys kiteytyi.

Kaakkois-Suomen Vehkalahdella sijaitseva Husula, silloisen
vaimoni kotiseutu, oli alueena tyypillinen kaupungin lähelle ra-
kennettu lähiö. Sinne oli muutettu maalta ja sieltä käytiin töissä
kaupungissa, tässä tapauksessa Haminassa.

Meidän ainoa kyläkosketuksemme tuohon aikaan 1970-luvul-
la oli Ihamaan maalaiskylä, jossa tapahtui pikku hiljaa sama väis-
tämättömältä näyttävä kyläkehitys kuin muuallakin. Ei esimer-
kiksi voinut kuvitella, että kaksi kuuden ällän sukulaisylioppilas-
tyttöä olisivat pitäneet realistisena mitään muuta kuin lähtemistä
Tampereen yliopistoon tieteitä ja kieliä opiskelemaan.

1970-luvun puolivälin jälkeen muutimme vuokralle Pyhtään
Siltakylässä sijaitsevaan maalaistaloon – Honkakylän jälkeen

omalta osaltani aivan oikeaan kylään. Vaikka kävin Helsingin yliopistolla sadan kilometrin päässä töissä, Siltakylä ja sen asumi- seen ja lastenkasvatukseen liittyvät kyläarvot olivat nousemassa esiin.

Siltakylän pohjana oli perinteinen pyhtääläinen maalaiskylä. Sen päälle kasvoi kuitenkin kovaa vauhtia Kotkan työpaikkojen varaan rakentunut Huutjärvi, joka seuraavina parina vuosikym- menenä ”söi” sekä Siltakylän että myös Pyhtään kirkonkylän.

Saimme kosketuksen maalaiskylään myös mökin kautta, joka oli lähellä edellä mainittua Ihamaan kylää. Sillä ei ollut mitään yhteyttä Ihamaan sukulaisiimme, vaan se oli ostettu Helsingin Sanomien ilmoituksen perusteella. Asumisen sektoroituminen oli siinä mielessä meidänkin maailmassamme alkanut.

Ihamaan kylän sukulaiset eivät käyneet mökillä liian usein ei- vätkä vanhaa mummoa lukuun ottamatta edes puuttuneet asioi- himme. He siis tajusivat kaupunkilaisen ajatuksemme päästä mö- kille rentoutumaan ja olemaan yksin vailla yhteisön painetta.

Muistan kuitenkin erään tapauksen, joka kuvaa tilanteen mur- rosta maantieteellisesti paikallisen kylän ja kaupunkityylisen sek- toriasumisen välillä.

Minulla oli mökillä ”väärä” vieras, kun sukulaisten naapurit tu- livat yllättäen käymään. Kun menin ulos ja vastailin lyhytsanai- sesti, he hoksasivat lähteä eivätkä kyselleet, vaikka varmaan ym- märsivät, mistä oli kysymys.

Tapaus oli siinä mielessä symbolinen, että se dramaattisesti asetti rinnan uudet ja vanhat arvot. Sukulaisten naapurit olivat tarpeeksi maalaisia, etteivät ymmärtäneet yllätysvierailun olevan vastoin ”kaupunkilaisia” yhteisöttömyyden reviiirirajoja – mutta tarpeeksi hienotunteisia lähteäkseen pois nähdessään isännän vaivautuneen ilmeen. Itse en sillä hetkellä suuresti ymmärtänyt kylien yhteisöllisyyttä, eikä sellaista sanaa silloin käytettykään.

Koska vuokraisäntämme eivät suostuneet myymään siihen- astisen elämäni onnellisinta paikkaa, Siltakylän taloa, muutimme ensimmäiseen omistusasuntoomme, suureen omakotitaloon juuri mainitulle Huutjärven omakotitaloalueelle. Minulle se oli uusi miljö, täysin vailla perinteisiä kyläpiirteitä – niin kaavas- saan, arkkitehtuurissaan kuin maanomistuksessaankin. Yhteisöl- lisyys toteutui lähes yksinomaan lasten kautta.

Mutta seuraavalle sukupolvelle, pojillemme, Huutjärven omakotitaloalue oli selkeästi asuinkylä, mitä se on ollut heille myös heidän aikuisiällään. Olimme Siltakylän puolella tarttuneet vielä perinteiseen maalaisuuteen panemalla vanhemman poikamme vaistonvaraisesti pienemmälle maalaisten luokalle. Mutta lasten kasvun myötä mekin aloimme sopeutua asukas yhteisöön, uuteen pienyhteisötyyppiin.

Avioeron myötä muutin hetkeksi Turkuun selkeästi perinteiselle omakotitaloalueelle, Kupittaaalle. Muuten mukavassa Turussa tapahtui toinen symbolinen tapahtuma, jolla oli melkein käännteentekevä merkitys kyläajattelussani.

Joulun jälkeen minulle sattui kaupungilla merkillinen tapaus. Olin ajanut viattomasti sivukatua ja jarruttanut äkillisesti, sillä muuten olisin luisunut pääväylälle muiden autojen eteen. En huomannut takana tulevaa autoa, joka sekin joutui jarruttamaan. Takana tulija ajoi kiihdyttäen vierelleni ja kiersi sormean ohi mollaan osoittaakseen, että olin idiootti. Sen enempää ajattelematta heristin nyrkkiä vastaan.

Silloin tapahtui jotakin kummallista. Auto kaasutti täysillä seuraavaan kadunristeykseen ja kääntyi kiivaasti ympäri. Olin jo pysäköinyt auton kadun reunaan mennäkseni postiin viemään uudenvuodenkortteja sukulaisille.

Silloin auto lähti ajamaan suoraan minua kohti niin kovaa kuin pääsi. Ehdin jo ajatella viimeisen hetkeni tulleen. Vasta aivan muutaman metrin päässä auto kurvasi sen verran, että ajoi ohi.

Nousin tärysten autosta. Jalkakäytävällä seisonut vanha mies katsoi ihmetellen.

– Oliko tuo joku sinun kaverisi? hän kysyi epäuskoisena.

– En ole ikinä nähnyt tuota miestä, vastasin. Vanhus jatkoi matkaansa päätään pudistellen. Palasin hämmentyneenä kotiin. Kyseessä saattoi olla joku joulun pyhinä hermonsa juonut tai huumeaddikti, jolle oli riittänyt nyrkin heristykseni pinnan katkeamiseen. Ja siinä yhteydessä joku sanoi, että tuo ihminen saattoi toimia noin, koska et luultavasti koskaan näe häntä enää uudestaan.

Havainnosta tuli yksi ajatteluni perusta. Haluan elää pysyvässä laumassa, jolla on kiinteät suhteet ja yhteydenpito. Samalla tajusin, että näin on ollut ylivoimaisesti suurimman osan aikaa ih-

miskunnan historiassa. Sen ideologian maantieteellinen muoto on luontaisimmillaan kylä tai kylän kokoinen yhteisö, oli se sitten missä tahansa.

Turusta muutimmekin sitten Pohjois-Karjalaan Nivan pikkukylään, jossa on omat pienet kylämäiset touhunsu. Meillä on vuosittainen ”valoton ilta” vuoden pimeimpänä aikana, jolloin paistamme grillillä makkaraa ja suuremme Joensuuhun liittymisen vuoksi lopetettua kouluamme. Ja joka kerta laulamme kylälaulusta myös toisen säkeistön, jossa kerrotaan kukoistavasta kotoisasta pienkoulustamme. Ajatus on, että sytytämme valot juhlaan, kun koulu jälleen avataan.

Lohdutukseksi meillä on myös nuorten kansainvälinen vapaaehtoinen työleiri, johon nuoret tulevat ympäri maailmaa tekemään hyödyllisiä yhteisiä töitä, oppimaan elämää pienessä paikassa ja opettamaan lapsillemme, miten muualla eletään.

Pohjois-Karjalassa olen myös tajunnut oman elämäni kaaren. Olen lähtenyt länsisuomalaisesta kylästä, päätyneet itäsuomalaiseen kylään, kyennyt suorittamaan elämäntehtäväni vain ja ainoastaan tieto- ja muun tekniikan kehittymisen myötä. Ja ollut siinä mielessä onnenpoika, että asun nykyään unelmieni talossa ja ympäristössä. Vastaavan kierroksen soisin mahdollisimman monelle muullekin.

Loppujen lopuksi se onkin syynä siihen, miksi olemme tämän kirjan kirjoittaneet.

Juha Kuisma

Kylää koskeviin pohdintoihin heräsin ollessani nuorena miehenä mukana Lempäälän Lastusten kylän vaalilautakunnassa. Oli vuosi 1988. Lautakunta koostui silloin noin 80-vuotiaista kylän vanhoista miehistä. Se oli viimeinen kerta, kun kylällä oli oma äänestyspaikka. Seuraavissa vaaleissa äänestysalue oli vaalisalaisuuden säilyttämisen takia yhdistetty suurempaan.

Äänestäjiä kävi harvaksen, ja vanhat miehet puhuivat lämpimikseen juttuja, jotka kaikki tavalla tai toisella liittyivät kylään, sen ihmisiin ja tapahtumiin. Joku kertoi jotakin, se sai toisen muistamaan uuden jutun, ja niin he toisiaan vaivihkaa yllyttäen

muistelivat tapahtuneita. Olo oli kuin muinaisilla kalastajien nuotiotulilla. Miltei 50 vuotta nuorempana kuuntelin korvat hörröllä. Jos kaiken puhutun olisi voinut nauhoittaa, siinä olisi ollut kirjan ainekset. Niin mielenkiintoista oli juttuja kuunnella, että pysyttelin paikalla koko päivän, vaikka taukoakin olisi voinut pitää.

Tämä liittyi jotenkin siihen, että minulla oli kotikylääni koskeva vaje, puutostila. Olin käynyt kouluni toisen kylän puolella, koska asuimme käytännössä koulupiirien rajalla. Tai oikeammin olin käynyt kouluni toisessa koulussa. Innilän koulupiiri ei nimittäin ollut oma kyläkuntansa, vaan se koostui monesta pienestä kulmakunnasta, joille kaikille oli yhteistä suhteellisen lyhyt matka kouluun.

Löydettyäni näin Lastusten kylän kylänä sain kipinän ryhtyä kyläyhdistyksen puheenjohtajaksi. Aiemmin olin filosofisella tasolla rakentanut ideaa hajautetusta yhteiskunnasta. Olin löytänyt sellaisia nimiä kuin Santeri Alkio, Pjotr Kropotkin, Lewis Mumford, Wilhelm Röpke ja Kyösti Pulliainen. Nyt siihen tuli mahdollisuus sananmukaisesti kotikulmilla. Kutsuin kaikki edelliset puheenjohtajat koolle ja esitin kysymyksen, mikä olisi tärkeintä, mitä Lastusten kylässä pitäisi tehdä. Kaikkien paikalla olijoiden vastaus oli, että kylään piti hankkia uusia asukkaita.

Tästä seurasi POMO-hanke. Se johti monen vaiheen kautta oikeusvaikutteiseen osayleiskaavaan, jonka ansiosta kylään voitiin rakentaa 60 uutta taloa. 15 vuoden kuluessa kylään on rakennettu 56 uutta omakotitaloa. Lastusten koulussa on nykyään kolme opettajaa ja 70 oppilasta. Kehitys toteutuu, kunhan kaava mahdollistaa.

Seurasi talkoita, juhlia, sillanrakennusta ja vaahteroiden istutusta tunnuspuiksi. Ihmiset kyllä tulevat tekemään yhtä sun toista, kunhan joku viitsii nähdä vaivaa sen verran, että kutsuu heidät kokoon.

Lastusten historia -virus ei jättänyt rauhaan. Pohdin ja valmistelin kylän historiikin kirjoittamista, mistä yllätyksellisesti seurasi Helsingin Sanomien Kuukausiliite tammikuu 2000. Sen keskeinen teema oli ”tuhatvuotinen Lastusten kylä”. Tekstin tekeminen ja kaiken mahdollisen kylään liittyvän lukeminen tuotti erikoisen lopputuloksen: aloin nähdä kotikyläni ikään kuin helikopterin

kuvakulmasta. Tajusin, että koko kylä on muodostunut peltoaukeiden ääreen ja pohjimmaisena rakenteena on pieni, latvaosiltaan useaan suuntaan haarova joki. Ekologisesti kylä on tuon joen valuma-alue. Käytännössä rajat toisiin kyliin ovat vedenjakajaharjanteita.

Mutta palataan ajassa taemmas 1960-luvulle. Silloinen kylä oli hyvin selkeästi jäsentynyt eri ryhmiksi. Oli Lastusten kartano ruotsinkielisine omistajasukuineen ja kartanon työntekijöineen, oli entiset torpparisuvut ja karjalaiset siirtolaiset. Jokaisella ryhmällä oli vahva historia, joka määrittä identiteettiä ja esimerkiksi poliittista käyttäytymistä. Kyseessä oli siis yhden kartanon ja 42 pientilan kylä. Kanssakäymistä kylän eri ryhmien kesken, esimerkiksi yhteisten yhdistysten tasolla, ei juuri ollut. Yleisesti yhdistäviä tekijöitä olivat koulu, kylätien tiekunta, Niemisen Paa-von maitoauto, urheilu ja hämäläiskarjalaiset avioliitot.

1960-luvulla talot olivat tärkeitä asioita. Voimissaan oli vielä vanha ajatus, että kylä koostuu taloista, ei ihmisistä. Eikä se ajatus vieläkään niin kaukana ole. Mieleeni jäi, kun eräs naapurikylän isäntä puolileikillään – eli siis puolitosissaan – tokaisi omasta kylästään: ”Tässä kylässä ei ole kuin kaksi taloa, muut ovat torppia.”

1960-luvun kylä eli myymällä maitoa osuusmeijeriin, lihaa osuusteurastamoon Tampereelle ja tukkipuuta ja propsia Yhtyneille Paperitehtaille Valkeakoskelle.

1960-luvun alussa talojen välillä oli vielä oikopolut ja naapurissa käytiin vähän väliä. Tuo luontainen yhteisöllisyys katosi sitten television myötä. Yhtäkkiä maailma tapahtumineen oli olohuoneen nurkassa sinisenä hohteena. Epäilen, että tuon ajan suuri maaltamuutto ei johtunut pelkästään pientilojen lasten aikuisumisesta eikä edes teknologian huimasta kehityksestä. Muutossa oli paljon kyse siitä, miten ihmiset peilasivat arkitodellisuuttaan siihen kuvastoon, jota televisio totena esitti. Nuoret ikäluokat ottivat itsestään selvyytenä sen, että kylästä piti muuttaa pois paremman elämän ääreen.

Kun itse lähdin opiskelemaan, oli tähtäimeen otetun opiskelupaikan yhtenä kriteerinä se, että opiskelukaupunki oli riittävän kaukana kotiseudusta. Se oli tietoista pyrkimystä itsenäistymiseen. Paikka oli kylä, Jyväskylä, yliopisto Seminaarinmäellä.

Kauppakatua aamuin ylös, illoin alas. Akateeminen vapaus, ajan käytön vapaus ja ylioppilaskuntaelämä olivat jälkikäteen katsoen jonkinlaista kyläelämää nekin. Opiskelija valikoi joukkueita, joihin halusi kuulua.

Opiskelun myötä koin myös sen, että lapsuudenkodistakin tuli yksi joukkue, johon halusi kuulua. Opiskelu oli muutoin lähinnä alibi kaikenlaiselle asioiden tutkimiselle ja tiedosta juopumiselle. Ihme, että koskaan valmistuin. Tai ei se ihme ollut, vaan vaimon painostusta ja kannustusta.

Tuolloin asuimme jo kuudennessa kerroksessa Väinölä-nimisessä opiskelijakerrostalossa Hervannassa. Tässä yhdessä kerrostalossa oli kolme kertaa enemmän väkeä kuin kotikylässäni Lastusissa. Hervannasta muistan autojen ehdoilla suunnitellun julkisen tilan. Sekä sen oudon tunteen, kun lenkkipolkua kulkiessa tajusi, että tämä ei ole omaa maata, vaan nyt joku lenkityttää minua. Joku oli suunnitellut askeleeni ennalta.

Olin putoamassa pois maailmasta, jossa maa ja mantu kuuluivat elämään. Opettelin sanomaan Hervannasta: ”Ei se niin huono ole kuin sanotaan, muttei niin hyväkään kuin Tampere sanoo.” Hervanta oli tuolloin paikka, jossa joku ulkopuolinen päätti olosuhteista, joissa ihmisten oli elettävä. Se oli läpivirtauspaikka, epäkylä, siistinä pidetty ihmisten säilytysleiri.

Hervantaan liittyy tunnetasolla jälkikuva siitä päivästä, jona vanhin poikamme oli syntynyt ja päässyt äitinsä kantamana nyytinä silloiseen opiskelijaboksiimme. Kävin kaupassa ja kävelin saateessa kauppakassia kantaen kotiin. Pari päivää myöhemmin selvisi, että Tshernobylin ydinvoimala oli räjähtänyt ja juuri tuo sade, jossa kuljin Hervannassa, oli täynnä radioaktiivisia kuumia hiukkasia. Ajatusta ei tarvinnut edes ajatella. Kaupunkeihin keskittyvä elämänmuoto vaatii ylikeskitettyä energiaa. Niin selvää se oli: elämä kaupungissa tarkoittaa ydinvoimariskin ottamista.

Sitten vanhempani kuolivat, molemmat vajaan vuoden sisään. Yhtäkkiä piti ottaa kantaa perintönä tarjolla olevaan kotitaloon. Maatilan oli veljeni ottanut jo aiemmin viljeltäväkseen. Samaan aikaan tuli tarjolle mahdollisuus muuttaa Helsingin seudulle toiden perässä. Valitsimme kotitalon Lastusissa. Sinne oli rakennettavissa oman näköinen elämä. Nykyään elämme omasta mielestämme Paratiisissa. Se on tietysti vaatinut kieltäytymisiä toisista

asioista. Luultavasti rakentamisvietti, tottumus maisemaan ja joku maassa oleva magnetismi ratkaisivat asiat Lastusten hyväksi. Kylä tuli siinä mukana, osana reviiiriä.

Kun sitten myöhemmin kylätoimintaliikkeen työtehtävissä kiersin kyliä Pirkanmaalla ja koko maassa, havaitsin, miten erilaisia kylät ovat. Jokainen kylä on erilainen sekä asukkaidensa että fyysisen rakenteensa puolesta. Tämä erilaisuus on hyvä lähtökohta syvemmällekin valtakunnalliselle työnjaolle. Jokaisen kylän pitäisi löytää asiat, joissa se on kaikista Suomen kylistä se ykkönen. Usein vasta valtakunnallinen huomio saa kunnankin päättäjät havahtumaan: meillähän on näin hienoja ja omintakeisia kyliä.

Miksi toinen kylä kehittyy, toinen ei?

Tyypillisin harha, joka Suomen kylistä ”etelän mediassa” eli Kehä kolmosen sisällä vallitsee, on ajatus kylien samanlaisuudesta. Kylien ajatellaan olevan kolmessakin mielessä samanlaisia monoliitteja. Ensiksikin niiden ajatellaan olevan samanlaisia ”kuolevia kyliä”. Toiseksi niiden ajatellaan olevan sellaisia maanviljelykyliä, joita ne olivat viisikymmentä vuotta sitten. Kolmanneksi niiden ajatellaan olevan ahtaan normeerauksen ja naapurikyttämisen puolisoljettuja yhteisöjä.

Tämä kaupunkilaisten ”viivästynyt tajunta” maaseudusta johtuu paitsi tietämättömyydestä myös suuresta halusta tietämättömyyteen. Se on vallitseva ajatustapa uusien kaupunkilaisten parissa, mutta myös heidän jälkeläistensä – ikään kuin kylästä hiljakkoin lähtenyt näin haluaisi siirtää ratkaisunsa oikeutusta seuraavallekin sukupolvelle. Sen sijaan kaupunkikulttuuriin aidosti kasvaneelle maaseutu ei ole ennakkoluulo vaan vilpittömän uteliaisuuden kohde. Kun aika kuluu, utelias suhtautumistapa varmaankin voittaa. Meidän kyläaktivistien tehtävä on huolehtia siitä, että voimissaan olevia uteliaisuuden kohteita silloin vielä riittää.

Tosiasiassa suomalaisille kylille on tällä hetkellä tyypillisintä moninkertainenkin erilaisuus. Kylät ovat keskenään erittäin erilaisia. Ne ovat sisäisesti hyvin monipuolisia erilaisten ammattien ja elämäntapojen kyliä.

Kyliä keskinäinen erilaisuus johtuu monesta seikasta. Suhteellisen objektiivisia kriteerejä ovat kylän sijainti aluekeskukseen nähden, sen koko, kylän elinkeinojen historia ja nykytilanne sekä väestörakenne.

Sijaintia määrittää paitsi työssäkäyntikeskuksen läheisyys, myös maaseudun jako harvaanasuttuun, sydänmaaseutuun ja kaupunkien läheiseen tai nykyään aika usein myös kaupunki-alueen maaseutuun.

Tämän luvun otsikossa kysytään, miksi toinen kylä kehittyy ja toinen ei. Ensimmäisessä kokemuksiamme koskevassa luvussa viittaamme yhteen keskeiseen seikkaan, kyläkehittäjähmiisiin. Sellaisia olivat Terttu Salo Honkakylässä ja tämän kirjan toinen kirjoittaja Juha Kuisma Lastusissa.

Kehittäjiä rooliin ja roolin vapaaehtoisuuteen liittyy mielenkiintoinen ongelma, jota Salon Tertun kohdalla oikeastaan jo sivuttiin. Samalla kun yhden ainoan ihmisen aktiivisuudesta saatetaan riippua ja on usein riippunutkin koko kylän tulevaisuus, hänestä saattaa tulla pulma, jos tilanne jatkuu liian kauan.

Asian ydin on juuri vapaaehtoisuudessa. Jos kyläkehittämistä verrataan poliittiseen toimintaan, siltä puuttuu demokratian alkujuuri, yhteisöllinen valinta. Tätä ongelmaa ei pidä kuitenkaan liikaa korostaa. Vaikka yhden ihmisen merkitys pienessä kyläyhteisössä korostuu, useimmiten hän saa seurakseen muita kehittäjiä ja kylän kehittäminen muuttuu nopeastikin kollektiiviseksi.

Miten tuo kehittyminen sitten koko kyläyhteisön tasolla tapahtuu?

Muutos voidaan yleistää kylätoiminnan kehityskäyräksi.

Lähtökohtana on jokin ongelma, menetyksen uhka, joka saa kylän heräämään. Pidetään isoja kyläkokouksia, taistellaan uhkaa vastaan, päästään julkisuuteen. Riippumatta siitä, miten alkuperäisen uhkatilanteen kanssa käy, huomaa kylä yhdessä tekemisen mukavaksi yhdessäoloksi. Siitä tulee ikään kuin normaalia yhdistystoimintaa. Tällaiseen ongelman ratkaisuun pyrkivään yhdessäoloon ei riitä entinen lepäävä solu, ”kylätoimikunta”-malli.

Kylä organisoituu kyläyhdistykseksi, jolla on julkinen mandaatti kylän kehittämiseen. Asioihin ei tositilanteessa sotketa puoluepolitiikkaa, uskontoa, maailmankatsomusta eikä edes su-

kuhitorioita. Kyläyhdistys on koko kylän ja parhaassa tapauksessa kesämökkiläistenkin yhdistys.

Kaikki organisaatiot kulkevat pitkin oppimiskäyrää. Aluksi eteneminen on hidasta ja aikaa vievää, sitten seuraa pitkäkö ”tasamaavaihe”, kunnes suoritukset muuttuvat toistojen kautta osaamiseksi. Silloin organisaatio parantaa suoritustaan, jolloin käyrä siirtyy nousuvaiheen kautta ylemmälle maksimitasolle. Samalla organisaatio oppii kokemuksistaan ja tekemisestään ja korjaa toimintaansa entistä hioutuneemmaksi. Tämä on taloustieteen kielellä x-tehokkuutta, jota ei voi selittää suoraan mittakaavaeduilla. Vasta liika leipääntyminen saa oppimiskäyrän kääntymään laskuun.

Kun kyläyhdistys on vakaassa toiminnan vaiheessa, se voi yhtenä toimena laatia tai laadituttaa kylän historiikin. Se voi katsoa eteenpäin, laatia kyläsuunnitelman ja ajan mittaan päivittää kyläsuunnitelmiaan kylän kehittämiseksi. Tässä vaiheessa apuun tulee usein leader-ryhmien hankerahoitus. Vakaasti toimiva kyläyhdistys hankkii tavalla tai toisella kylätalon, joka voi olla entinen seuraintalo, vanha kansakoulu, kauppa, pankkirakennus tai vastaava. Se voi myös olla kokonaan uusi, kylätaloksi rakennettu ”kylän yhteinen olohuone”.

Hankkeissaan onnistunut kyläyhdistys voi ottaa kunnianhimoisempiakin tehtäviä. Jotkut ovat laatineet erityisen kyläkaavan, toiset perustaneet kyläyhtiön, -osuuskunnan tai taloudellisen yhdistyksen, jolla kehitetään kylän liiketoimintaa. Muutama kyläyhdistys Suomessa on tehnyt – ei enempää eikä vähempää – tähtitornin. Saattaa kuulostaa erikoiselta, mutta on täysin loogista, koska kylässä ei ole valosaastetta eikä ilman epäpuhtauksia. Kylästä näkee paitsi maailmaan myös avaruuteen.

Kun pohtii yhden kylän alttiutta ottaa kiinni kohtalostaan, onnistumisessa on ainakin viisi ehtoa. Kylän pitäisi kerralla heittää nopassa vähintään viitokset.

Ensimmäinen ehto on, että kylän väki on laajasti tunnistanut yhteisen kehittämistarpeen. Tämä edellyttää jo vahvaa vuorovaikutuksen ja keskustelun verkostoa sekä rutiinia, jolla ideat tuodaan yhteen pöytään. Käytännössä kylässä pitää olla kyläyhdistys tai vastaavassa asemassa oleva ja säännöllisesti toimiva yhteisö. Tämä antaa uusille aloitteille uskottavan pohjan.

Toinen ehto on, että kylästä löytyy vähintään yksi osaava ihminen, joka sopii uuden hankkeen vetäjäksi. Kun kylissä nykyään on edustettuna kaikki samat ammatit kuin muuallakin yhteiskunnassa, ei tämä ole kovinkaan hankala vaatimus. Joskus kesämökkiläinenkin voi ottaa tämän roolin. Vetäjän pitää pystyä omistautumaan uudelle asialle vähintään vuoden ajan.

Eri asia on, miten nämä kylän potentiaaliset resurssihenkilöt pystyvät tarttumaan kiinni tunnistettuun asiaan. Mikä on heidän perhetilanteensa, tilanteensa työelämässä, oman talouden tilanne? Miten tärkeää heille on saada sosiaalista arvostusta omalta kylältä? Mikä on heidän vastuuntuntonsa tai kotoaan saamansa toimintamalli? Usein eläkkeelle siirtyminen vapauttaa esimerkiksi liiketoimintakokemusta kyläyhteisöä palvelemaan.

Kolmas edellytys kylätalouden kehittämiselle on, että kylä pystyy kokoamaan kaikki voimansa uuden asian tekemiseen. Tukevatko kylän muut järjestöt aloitteellista yhdistystä? Ovatko ne valmiita sijoittamaan varojaan yhteiseen kyläbisnekseen – esimerkiksi jakokunta satamalaiturin, uimarannan ja venevalkaman rakentamiseen? Ovatko kylän yhdistykset tai niiden vetäjät mustasukkaisia toistensa saavutuksille? Saako kylä paikallismedioissa toivomaansa näkyvyyttä?

Neljäs onnistumisen edellytys on kylän kyky hankkia omaa rahoitusta. Paljonko tilillä on rahaa? Mistä muualta rahaa voidaan saada? Onko rohkeutta ottaa pankkilainaa? Onko kylätalon remontin mahdollistamiseksi perustettavissa erityinen Kylätalon Tuki Oy, josta kylän muut yhdistykset merkitsevät osuuksia?

Viides ehto koskee kuntaa. Miten kunta suhtautuu? Miten suhtautuvat henkilöstön avainhenkilöt, että poliittiset päättäjät? Miten suhtautuvat muita kyliä ja keskustaajamaa edustavat? Kunta voi olla hankkeelle kuin hankkeelle vahva tuki ja sopimuskumppani. Toisaalta, jos kunta ei tee mitään tai tosiasiaa vastustaa, on hyvänkin hankkeen ennuste huono. Liian monen kunnan arkkikulttuurissa pätee sääntö, että yhtä kylää ei voida erikseen auttaa, koska sen jälkeen kaikki muutkin kylät tulisivat vaatimaan samaa.

Onnistunut uusi toimintatapa vaatii, että kaikki nämä viisi askelmaa ylitetään. Jos yksikin porras sortuu, jää hyvä asia toteutumatta.

Kylien moraalisenä lähtökohtana on usein, että ”kaikkia kyliä tulee kohdella yhtäläisesti”. Tämä kuulostaa reilulta, mutta sisältää tosiasiaansa ansan. Jos kylätoimintaliike ja kaikki julkiset toimijat virittävät toimintansa siihen, mikä on keskimääräistä ja kehitysnäkökulmasta kaikkiin kyliin sopivaa, menetetään koko kehityksen dynamiikka. Asia on juuri päinvastoin. EU-ohjelmien, leaderin, kuntien ja muiden julkisten toimijoiden kannattaa erityisesti satsata niihin kyliin, joissa on jo saatu jotakin aikaan. Näitä kyliä on autettava ja kannustettava eteenpäin, koska onnistumisillaan ja esimerkeillään ne näyttävät muille kylille, että vaikkapa kylän liiketoiminta on järkevää ja mahdollista. Esimerkiksi uudet hoivan ja hoidon palvelukonseptit tulee ensin organisoida kaikkein etevimmissä kylissä, jotta syntyy uskottavia referenssejä myös kuntien näkökulmasta.

Kylätoiminnan kokemuksen mukaan kylän aktiivisuuteen vaikuttavat sekä väkimäärä että maantieteellinen sijainti. Jonkinlainen kriittinen raja on 800 henkeä. Kun kylä on sitä suurempi, löytyy alueelta riittävästi ja jatkuvasti väkeä eri tehtäviin, talkoisiin ja tilaisuuksiin.

Mutta jo 60 hengen lappilainen kylä voi halutessaan ja osatesaan saada paljon aikaan. Kaikki on taas kerran kiinni ihmisistä itsestään. Jos kylä ei auta itseään, ei sitä mikään muukaan taho tule auttamaan.

Maantieteellinen sijainti vaikuttaa siten, että kun kylä on riittävän etäällä isoista keskuksista ja lähimmästä kaupungista, sen vapaa-ajan toiminnot kiertyvät yhteen kyläkunnan sisällä. Samalla jokainen kyläläinen näkee kyläkunnan edun, koska siihen ei paljoakaan vaikuta muu lähialueen voimakenttä.

Muuan testaava havainto on, että kesäteatteri ennustaa kylän kaikinpuolista menestystä. Miten tämä on selitettävissä? Kesäteatterin näytelmäproduktioon osallistuu laajennettu kylä. Siinä ovat mukana entiset kyläläiset, sukulaiset, ystävät, opiskelukaverit, netin kautta kylää seuraavat. Kirjava joukko ihmisiä jonkin yhteisömagneetin vetäminä. Mukana on myös nuorta väkeä sekä usein ammattimainen ohjaaja kokonaan toisista ympyröistä. Itse näytäntöjen toteuttamiseen tarvitaan koko kylää. On tehtäviä parkkipaikalla, lipunmyynnissä, kahvilassa, mainonnassa, teknikkassa, itse näytelmässäänkin.

Tuloksena on, että kesäteatterin kautta kyläläiset kohtaavat niin paljon muuta väkeä, että he oppivat näkemään kylänsä muun maailman silmin. Tämä puolestaan auttaa tekemään pienissä asioissa oikeita ratkaisuja. Kylä osaa siis sijoittaa ponnistuksensa asioihin ja kohtiin, jotka vievät sitä eteenpäin. Näin kylä teatterikävijöiden kautta tunnistaa mahdollisuutensa ja niihin kohdistuvan kysynnän. Kesäteatterilla on valtava mentaalinen vaikutus kylän asukkaisiin.

Teatterilla on myös taloudellinen puolensa. Jos näytöksiä on rohkeasti 12 kappaletta ja yleisöä joka kerta 300 henkeä, niin katsojia olisi 3600 henkeä. Jos pääsylipun hinta olisi vaikkapa 15 euroa, niin liikevaihtoa tulisi näytelmästä 54 000 plus parkkimaksut ja kahvilatuotot. Melkoinen tulovirta, mutta tällaisessa kylässä onkin taustalla kymmeniä vuosia teatteriharrastusta. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa kesäteatterit ovat selkeästi menestyvien kylien tärkein omarahoitusmuoto.

Suuri ero kylien kehitykseen on myös sillä, missä osassa maata ja millaisessa elinkeinon kontekstissa kylä sijaitsee.

Etelä-Pohjanmaalla kylällä on edelleen suuri vaikutus asukkaiden identiteettiin ja kylän kehitykseen ja oli jo, kun kylätoiminta 1970-luvulla alkoi.

Sen sijaan esimerkiksi Kymenlaaksossa, teollisen ylärakenteen koodaamassa Kotkan ympäristössä, oli melko vaikea hahmottaa käsitettä kylä muiden yhteiskunnallisten yksiköiden joukosta. Kylät olivat siellä se vanhanaikainen väistyvä kerros yhteiskuntaa, jotka olivat joko syrjässä tai jääneet uudempien tavallisesti teollisuuden vaikutusalueen yksiköiden alle. Tosin on sanottava, että tilanne maalaisemmassa Itä- ja Pohjois-Kymenlaaksossa ei ollut aivan sama. Sitä osoittaa myös maakunnan luoteiskulman Vuolenkosken valitseminen vuoden 2014 kyläksi. Kulttuurisesti Vuolenkoski tosin onkin Hämettä.

Keskeisyydeltään aivan eri tasolla kylät ovat olleet kuitenkin Pohjois-Karjalassa, jossa ne ja niiden pärjääminen vaikuttavat edelleenkin kaikkein eniten koko yhteiskunnan kehitykseen.

Hiukan sama tilanne on muuallakin pohjoisosissa maata, Kainuussa, Lapissa, Pohjois- ja Keski-Pohjanmaalla. Jos asian kiteyttää, länsisuomalaiset maakunnat Etelä-Pohjanmaalta Varsinais-Suomeen ovat perinteisen voimakkaan ja itsetietoisien kylätoi-

minnan alueita, Pohjois- ja Itä-Suomessa asia on elintärkeä. Kymenlaaksossa se ei ole aivan keskeinen osa maakunnan hahmoa.

Missä kylien kehityksen vertailu konkreettisimmin näkyy? Erään kuvan siitä, miten kylät itse ovat nähneet tilanteensa, historiansa ja osin tulevaisuutensakin, antaakin juuri Suomen Kylätoiminta ry:n järjestämä vuosittainen Vuoden kylä -kilpailu.

Niin kuin monissa muissakin asioissa, kysymykset ovat vähintään yhtä valaisevia kuin vastaukset. Esimerkkinä olkoot vuoden 2014 kilpailun kysymykset.

Kysymykset koskevat ensiksikin perusasioita, kylän asukaslukea ja sijaintia suhteessa lähimpään kaupunkiin. Sitten kysytään järjestöjen määrää kylässä, kyläsuunnitelmaa eli visiota tulevaisuudesta, neuvottelusuhdetta kuntaan ja kuntarakenneuudistukseen. Edelleen kysytään kylän ”voimannäytteitä”, sisäistä ja ulkoista viestintää, yhteistyötä ja tapahtumia hyvinkin eritellyin kysymyksin ja talousarvioin.

Lisäksi kysytään keskeisiä palveluja, niiden muutoksia ja vaihtoehtoja (koulut, kaupat, postit jne.). Tärkeitä kysymyksiä ovat myös elinkeinojen kehittäminen, kaava-asiat ja kulttuurimaisen ja ympäristön vaaliminen. Kylän aktiivisuudesta halutaan tietoa kysymällä uusien asukkaiden hankinnasta. Erikseen ollaan kiinnostuneita myös kylän historiasta, kuten kyläkirjoista ja -sivustoista.

Lopussa on vielä subjektiivinen näkökulmakysymys: miksi juuri kyseinen kylä olisi valittava Vuoden kyläksi.

Vuosien varrella kysymykset ovat hioutuneet kattavaksi kokonaisuudeksi, josta saa sekä mitattavan että persoonallisen näkemyksen kylän toiminnasta. Mutta juuri kysymyksistä näkee helposti myöskin ne ihanteet (piilo-ohjelman), joita kilpailussa tarkoitetaan käsitteellä ”hyvä kylä”.

Tärkeimmät ihanteet ovat aktiivisuus, yhteistyökyky, sopeutuminen, oma-aloitteisuus ja kekseliäisyys, jota myös innovatiivisuudeksi tavataan sanoa. Aivan ensimmäisissä kysymyksissään asukasluvusta ja sijainnista kilpailu kuitenkin huomioi ne lahjomattomimmat kriteerit, joiden sisällä muut kriteerit voivat kukoistaa tai olla kukoistamatta. Jos kilpailun toteutusta tarkastellaan niitä maailman muutoksia ja sitä kyläideologiaa vasten, jota tämän kirjan loppuluvuissa kuvataan, Vuoden kylä -kisaa voi

luonnehtia hyvin järjestetyksi, mutta luonteeltaan sopeutuvaksi. Tässä muodossa se on toiminut kyliä elvyttävänä niin hyvin kuin on poliittisesti epätoivoisessa tilanteessa ollut mahdollista.

Täydellinen luettelo kilpailun historiasta löytyy Suomen Kylätoiminta ry:n sivuilta, mutta kirjattakoon tähän oleelliset asiat. Kilpailun kautta meillä Suomessa on kylien kehittämiseen mallioppimisen ihannetilanne. Eri puolilla maata on olemassa 30 erilaista kylää yhtä pitkältä 30 vuodelta ajanjaksolta, ja niistä voi käyttää ilmaisua ”hyvä kylä”. Vaikka kylien kehitys on tuona ajanjaksona ollut koulujen ja palvelujen lopettamisineen erittäin hankalaa, se tarkoittaa kannustavana kiteytyksenä sitä, että jokainen kylän kannalta vaikea asia on jo kertaalleen jossain kylässä ratkaistu!

Ei muuta kuin matkailemaan – ja matkimaan!

Paitsi että Vuoden kylä -kilpailun aikana on siis valittu vuoden kyliä, on annettu saman verran kunniamainintoja. Ja valtakunnallisen kilpailun takana ovat myös maakunnalliset Vuoden kylät, joita on 19 maakunnassa valittu samalla ajanjaksolla jo satoja.

Tämän kaltainen valintaprosessi on merkinnyt erittäin suurta innostuksen lähdeä kylien kehittämisessä. Vuoden kylä -tunnustusta tavoitellaan, koska se on osoittautunut brändiksi, jonka avulla kylä voi markkinoida itseään kautta koko maan.

Jos tarkastellaan vuoden kylien valtakunnallista jakautumista, palkituista eturivin kylistä voi tehdä taloushistoriallisen huomion. Läntisessä Suomessa kylän asioita ja ongelmia ratkotaan talouden kautta, usein perustamalla kylän kehitysyhtiö. Itäisessä Suomessa taas talous koetaan yhteisöä hajottavaksi voimaksi, jolloin kehittämisen muodoksi tulee osuuskunnan perustaminen. Pintapuolisesti tarkasteltuna Itä-Suomi olisi ”kaskikulttuurin peruina” etevä tekemään taloudellisella alalla yhteistyötä, mutta näyttää siltä, että nimenomaan Länsi-Suomessa yhteisöt ovat niin vahvoja, että pystyvät esimerkiksi kylien liiketoimintaan.

Toiseksi, vuodet kylät ovat usein löytyneet kunnista, jotka sivullinenkin osaa tunnistaa maaseutumyönteisiksi. Kunnan suhtautumisella kyliin on siis väliä: hyvä kertautuu isommaksi hyväksi. Tämän vuoksi Suomen Kylätoiminta alkoi jakaa muutama vuosi sitten palkintoa Suomen kylämyönteisimmälle kunnalle.

Vuoden kylä -palkinnon saajat ovat myös muuttuneet vuosien varrella. Jos verrataan alkukauden palkittua Tuupovaaran Öllölää, aikanaan vilkasta mutta savotoiden loppumisen jälkeen olemassaolostaan taistelevaa 150 asukkaan kylää ja viime vuoden voittajaa Iitin Vuolenkoskea, 500 asukkaan kylien liiketoiminnan uranuurtajaa, ero on melkoinen.

”Hyvien kylien” yleisilmeessä on tapahtunut myös muutosta. Alun Asterix-tyyppisistä pontevista syrjäkylistä on siirrytty palkitsemaan myös rintamaiden vauraita kyliä ja entisiä kirkonkyliä. Kilpailussa on mukana jo taajamiakin, joita on vaikea mieltää käsitteen ”kylä” alle – ainakaan perinteisessä mielessä.

Vuoden kylä -palkintoa voidaan myös arvostella monin perustein. Sitä ovat tehneetkin esimerkiksi ne kylät, jotka ovat turhauttavasti jääneet kehityksestään huolimatta palkinnon lähetyville, sitä koskaan saamatta. Toinen kriittinen näkökulma tulee tutkijain suunnasta.

Arvostelijoiden mielestä valinta on siinä mielessä sopimuksenvarainen ”poliittinen” valinta, että hakijoista nimetään voittajaksi kylä, jolla on jokin ajassa tarvittava ominaisuus. Samalla koetaan pitää silmällä sitä, että tunnustuksia jaetaan pitkällä tähtäyksellä maan eri osiin. Seuraavan vuoden kylä ei myöskään ole samanlainen kuin edellinen palkittu kylä.

Kylävalintaa koskee sama kuin vaikkapa kirjallisuuden Finlandia-palkintoakin. Voittanut kylä ei ole ”paras” samassa merkityksessä kuin urheilukilpailujen voittaja on. Kirjailijat ymmärtävät tämän asian paremmin kuin kenties vuosia vapaaehtoistyölle kaikki vapaa-aikansa uhranneet kyläläiset.

Kaisu Kumpulainen on tutkinut väitöskirjassaan, miten ”aktiivisia kyliä” tuotetaan Vuoden Kylä -kilpailun kautta. Eroaako Vuoden Kylä -tyyppinen kysymyksillä tapahtuva määrittely siitä, mikä on kylien oma itsemäärittely? Tietenkin se eroaa. Jokaista kylää on vain yksi kappale juuri niissä olosuhteissa, jotka historia on kyseiselle kylälle antanut. Sama koskee yhtä lailla myös kyläkirjoja.

Kumpulaisen näkökulmassa olennaista on, että aktiivisen kylän määrittely edellyttää juuri kysymysten kautta tulevaa käsitystä ”kehityksestä”. Ja osallistuva kylä kirjoittaa itsestään kertomuksen näiden odotusten mukaan. Vaarana on liika määrämuotoisuus, ulkoa tulevien tavoitteiden omaksuminen. Olemmeko siis

kylätoimijoina samanlaisia kuin ornitologit, jotka tunnistavat kyllä erilaiset peipot, mutta eivät huomaa uunilintuja, kuusitiaisia ja hippiäisiä.

Tämän vaaran voisi välttää poistamalla Vuoden Kylä -kilpailusta hakukaavat ja pisteytykset. Hakemukset osoitettaisiin entiseen tapaan Maakuntien Kylille, joka seuloisi 19 erilaista ehdokasta, joista raati valitsisi sopivimman. Valtakunnallinen raati joutuisi perustelevaan, mikä asia juuri kyseisenä vuonna nostetaan esimerkiksi.

Vaikka Vuoden kylä -palkinto on kannustanut monia kyliä, joskus käy myös niin, että ahtopaineella jatkettu kylätoiminta lähestulkoon loppuu voiton jälkeen. Tilanne on paradoksaalisesti sama kuin se, että joskus vasta koulun lopettaminen saa kylän toimimaan. Mutta kumpikaan ei ole pääasia: kouluja ei ole syytä lopettaa, että kylätoiminta piristyisi, eikä palkitsemista siksi, että siitä jokin kylä tyydyttyy uneliaisuuteen saakka.

Vuoden Kylä -kilpailun kautta ilmenevät ”hyvän kylän” kriteerit ovat etupäässä reagointia nykyiseen kehitykseen. Ne eivät ole itsenäistä kyläideologiaa. Ne ovat vaikeassa yhteiskuntapoliittisessa tilanteessa eräänlainen välivaiheen elvyttävä ratkaisu.

Kunnan suhde kylään

Koulu on tärkein ja läheisin kylän kunnalta saamista palveluista. Kauempana kuntakeskuksesta asuvat kyläläiset maksavat samaa kunnallisveroa kuin muutkin kuntalaiset, mutta saavat vastineeksi suhteellisen vähän. Harvemmin kunta asfaltoi kyläteitä tai järjestää katuvaloja kylälle. Tiekuntia kyllä avustetaan tavalla, jolla on kunnan budjetissa harhaan johtava nimeke: yksityisteiden avustukset. Tiekunnat ovat tosiasiaassa eräänlaisia puolijulkisia osuuskuntia.

Vedet ja viemärit vedetään kylille yleensä omatoimisesti osuuskuntaperiaatteella. Siis vesihuolto-osuuskuntana, jonka kyläläiset kokoavat ja jota kunta parhaassa tapauksessa avustaa. Kotiapua ja kodinhoitoa kunta tuo tarvitsevalle kotiin, mutta kaikki muut kunnan palvelut kyläläinen hakee kuntataajamasta.

Koulu koetaan varmasti tärkeäksi siksi, että koulu on kollektiivihyödyke. Se on konkreettinen yhteinen ulkotila (kenttä ja piha)

ja sisätila (luokka ja sali), johon kylän kokemushistoria ankkuroituu. Se on sosiaalisesti ja henkisesti kyläaukio, englantilaisten common green, yhteinen viheralue. Kylä sosiaalisena yhteisönä muodostuu ikäluokka ikäluokalta koulun pihalla ja kylän juhli-
sa.

Suomessa oli 1991 kaikkiaan 2093 pientä koulua. Muutos noista lähihistorian ajoista on ollut rajua, sillä vuonna 2011 alle 50 oppilaan kouluja oli enää 624. Jos lähtöluvut haettaisiin 1960-luvun alun tilanteesta, olisi muutos tsunamin aiheuttaman tuhon luokkaa.

Koulutaistelut kuvastavat monissa tapauksissa kunnan ja kylän vaikeaa suhdetta. Jos kunta jyrää kiireellä ja taitamattomasti koulua lakkautettavaksi, kokevat kyläläiset joutuneensa epäoikeudenmukaisuuden tai rakenteellisen enemmistöväkivallan kohteeksi. Jos joku kyläläinen itsepuolustuksen kiivaudessaan käyttää harkitsematonta kieltä tai syyllistää yksittäisiä kuntaa edustavia henkilöitä, syntyy pahaa jälkeä. Pitäisi malttaa mielensä. Eikä kiire ole koskaan perustelu. Kunniaan asti lyödyt haavat eivät koskaan asetu, vaan vaivaavat kylän ja kunnan suhdetta niin kauan kuin asianomaiset henkilöt ovat asioissa kiinni.

Koulu joutuu lopetusuhan alaiseksi kolmella tavalla. Ensimmäinen on se luonnollinen väylä, että lapset käyvät vähiin. Olisi-kin parasta, että kunta ajoissa ilmaisee sen oppilasmäärän rajan, jonka jälkeen koulunpidosta luovutaan – näin on joissakin kunnissa viisaasti tehtykin. Tämän tietäessään aktiivinen kylä pystyy monenlaisiin operaatioihin, joilla hankitaan kylään ajoissa uusia asukkaita. Tällainen ennakoiva pelisääntökeskustelu on kaikkien kannalta reilua. Jos kehitys kuitenkin johtaa koulun loppumiseen, on tilanne yhteisen arvion tulosta. Ja kylätoiminta on saanut sekä nostetta että pysyvyyttä.

Toinen koulun lopetusuhkaan johtava polku saattaa toteutua, jos kunta joutuu nopeisiin pakkosäästöihin. Silloin 60 oppilaan-kin koulu voidaan noin vain lopettaa realismin nimissä ja pyhässä suuruuden ekonomian uskossa. Erikoista näissä tilanteissa on, että ehdotus lakkauttaa kyläkoulut perustuu konsultin tai säästöryhmän oletukseen, että pieni koulu on automaattisesti yksikkökustannuksiltaan kalliimpi. Asiaa ei tutkita eikä perustella, se vain otaksutaan valmiina totuutena.

Siteerattakoon vuonna 2014 Vihdin palveluverkkoselvityksen tehnyttä Kuntamaisema Oy:tä:

”Keskimääräinen koulukoko korreloi kustannusten kanssa eli mitä suurempi koulukoko, sen halvemmat kustannukset.”

Kuitenkin sekä Vihdissä (ja monin paikoin muuallakin) kyläkoulujen oppilaskohtaiset kustannukset ovat halvemmat kuin isoissa kouluissa. Tieto koulujen oppilaskohtaisista yksikkökustannuksista on kaikilla kunnilla. Vihdin tapauksessa kyläläiset saivat nostaa esiin tällaisen asiaan kovasti kuuluvan faktan, mutta konsultit eivät siitä välittäneet.

Kunnissa kannattaisikin todella pureutua syihin, joiden vuoksi yli 40 oppilaan kyläkoulut ovat hämmästyttävän taloudellisia.

Kolmas kyläkoulun lopettamisen syy saattaa liittyä kuntaliitokseen. Kuntaliitossopimuksessa voi oikeastaan lukea mitä tahansa palveluverkkoa koskevaa, mutta kun toista osapuolta ei liitoksen jälkeen ole, syntyy kolmessa vuodessa uusi päätöstilanne. Suurkunta voi esimerkiksi taloudellisiin syihin vedoten unohtaa sopimuksen sisällön ja järjestää koulut haluamaansa tiheyteen. Säästöt alkavat turhan usein kyläkouluista, koska niillä on äänestäjien tiheysjakauman takia valtuustossa vähiten puolustajia.

Joskus kunta haluaa lopettaa kyläkoulut, jotta se saa aikaan mahdollisimman suuren oppilasmäärän, jota varten voidaan rakentaa kokonaan uusi koulu kuntakeskukseen. Tätä ajatustapaa valtio ruokkii valtionapurahoilla. Kunnat ajattelevat, että se 1–2 miljoonaa euroa on ikään kuin ilmaista rahaa, joka kannattaa ottaa, kun sitä kerran saa. Paljon järkevämpää olisi kuitenkin olemassa olevan infran käytön tehokkuuden näkökulmasta, että valtio palauttaisi pienten koulujen erityistuen.

Yksi syy kyläkoulujen edullisuuteen on yhdysluokkaopetuksessa. Koulu nimittäin pärjää kahdella tai kolmella opettajalla. Asiasta on tehty lukuisia tutkimuksia, joissa tarkastellaan kyläkouluja, yhdysluokkaopetusta ja pienten koulujen lakkauttamisprosesseja.

Yhdysluokkaopetus on myös oppilaiden kannalta plussaa eikä miinusta. Pedagogisesti se toki vaatii opettajalta taitoa, mutta opetusmenetelmänä se varmistaa, että jokaisen oppilaan asema

opetusryhmässä vaihtuu. Jokainen on joskus pieni ja lopulta se iso, joka huolehtii pienemmistä. Tähän nuorten ihmisten ikaikaiseen koulutukseen yhteisönsä jäseniksi palataan myöhemmin paikallisarvojen nousun yhteydessä.

Yhdysluokkien lisäksi toinen pienkoulujen edullisuuden syy on kiinteistökustannuksissa. Sata vuotta vanha hirsikoulu kallioisen mäen päällä on useimmiten terve rakennus, ellei sitä ole tiivistetty pilalle. Sen ylläpitokustannukset ovat vähäiset. Kiinteistökulutkin saa kyllä paisutettua todellista suuremmiksi, jos kuntien teknisen toimen hyvin tunteman Haahtela-järjestelmän mukaan laskee neliöille laskennallista hintaa.

Kolmas kyläkoulun edullisuuden syy löytyy koulukuljetusten kustannuksista. Kylän kaikkien lasten kuljettaminen isoon kouluun aiheuttaa aina enemmän kustannuksia kuin se, että osa lapsista tulee omatoimisesti kouluun ja kauempana kylässä asuvat kuljetetaan koululle. Se, että keskittäminen perimmiltään on ideologiaa eikä taloushallintoa, näkyy myös siitä, että vanhemmat, jotka haluavat lapsensa keskuskoulusta pieneen kyläkouluun, joutuvat maksamaan kuljetuskustannukset itse.

Kustannuksia voidaan siis laskea monin eri tavoin, ja useimmiten laskentaperusteiden takaa paljastuu poliittisia arvoja. Yksikkökustannuslaskenta on perinteisintä ja helpointa. Yleensä se suosii keskittäviä ratkaisuja, koska kiinteät kustannukset voidaan jakaa laajemmalle määrälle yksiköitä.

Toinen tapa olisi vertailla kustannuksia ”verkostolaskentana”. Esimerkiksi koulun ja päivähoidon ruokailu hoidetaan samalla ajolla ja resurssilla. Siis samalle kiinteälle kustannuserälle integroidaan useita käyttöjä. Vaihtoehtoja lasketaankin tästä näkökulmasta.

Juuri tässä verkostolaskennassa paljastuu esimerkiksi toimivan kylätalon salaisuus. Kylätalossa samat kiinteät kustannukset jaetaan mahdollisimman monelle yhteisöä hyödyttävälle toiminnalle.

Kaikissa laskelmissa pitää kuitenkin muistaa, että kylässä kuin kylässä asuu entuudestaan ihmisiä, jotka ovat oikeutettuja kunnan palveluihin.

Kustannuslaskelmien asetelma on kylien informaation saannin kannalta epäsymmetrinen. Kun jonkin pöydän ääressä on

päätetty ”lakkauttaa kyläkoulut”, voidaan laskelmat muokata sen mukaisiksi. Yhtä hyvin laskelmia voidaan pitää piilossa. Tämän tietää jokainen koulutoimenjohtaja tai koulutoimen talouspäällikkö. Paljon riippuu asianomaisen lautakunnan käyttäytymisestä.

Asetelma on siltäkin osin epäreilu, että virkamiehet lakkauttavat kouluja työajallaan ja kyläläiset yrittävät niitä vapaa-ajallaan pelastaa. Nykyään kyläläistenkin joukkoon saattaa osua laskentapäälliköitä, urakkalaskijoita tai toimitusjohtajia, mikä hiukan taasoittaa tilannetta.

Helpoin tapa turvata kyläkoulun olemassaolo on myöntää kylään riittävä määrä rakennuslupia. Jos kunta ei joudu tekemään uusia infrainvestointeja, on verotulopohjan kasvu suurempaa kuin kunnalle aiheutuva kustannus.

Joskus kunnat kertovat ylpeinä, että ”meillä kylät ovat edustettuina valtuutettujen kautta”. Totta, jokainen kunnanvaltuutettu asuu jossakin ja on luultavimmin vahvimmin vastuullinen lähi-piirinsä ihmisille.

Mutta kylien näkökulmasta tämä on vaarallinen ajatus. Kunnan kylän kohtalo on silloin liiaksi kiinni yhdestä ihmisestä, hänen poliittisesta asemastaan ja vaikutusvallastaan. Samalla ajatus torjuu aidon kylätoiminnan edustavuutta ja mandaattia. Hyvä periaate kunnallispolitiikassa ja kylätoiminnassa on, että valtuutetulla on velvollisuus käydä kotikylänsä talkoissa ja kokouksissa, mutta kyläyhdistyksen puheenjohtajuutta hoitaa joku toinen. Näin toimien kylällä on riittävää sosiaalista vaikutusvaltaa, eikä kylätoiminta väärällä tavalla puoluepolitisoidu.

Kunnan tulevaisuuden kannalta olisi erinomaisen tärkeää, että kylissä asuvat tuhannet ihmiset olisivat aktiivisia kotiseutunsa kehittäjiä. Liittyypä mainittuun ”valtuutetut edustavat kyliä” -ajatuksen eräänlainen väärä epäpoliittisuuden sävy. Tässä voi viitata aikaan, jolloin kunnallisvaaleissa ehdokkaat edustivat epämääräistä ”kunnallisyhdistystä”. Mikäli ajatus on tämä, se tarkoittaa, ettei kuntalaisten yhteiskunnallinen tietoisuus ole kovinkaan korkea. Se ei tiedä hyvää.

Kun kylät ovat vahvoja, on kuntakin lopulta vahva. Kunnan sosiaalisesta pääomasta suuri osa perustuu yhdistystoimintaan sekä asukas- ja kylätoimintaan.

Myös moni kunnan viranhaltija on kotoisin maalta eli jostakin kylästä. Tämä henkilökohtainen kyläkokemus saattaa vaikuttaa siihen, miten viranhaltija suhtautuu kyliin. Jos nuoruuden kotikylä on tyhjentynyt ja autioitunut, saattaa käsittelemättä jäänyt ”kyläsuru” heijastua kyynisyytenä kaikkeen, mikä koskee kyliä. Se altistaa myös sille suunnitteluteknokraattiselle ajatukselle, että kaavoituksen kautta voitaisiin ennalta määritellä, mikä kylä kehittyy. Kaavoittaja siis ennalta ottaa tietääkseen, mikä kylistä on elinvoimainen tai saa palvelukylän statuksen. Julkinen valta välitsee pisteytyksellä voittajakylät, ja muut saavat jäädä oman onnensa nojaan.

Tämä viime mainittu ajatus on sukua entisen Neuvostoliiton niin sanotuille perspektiivittömille kylille, jotka esimerkiksi Vietnamin Karjalassa tyhjettiin kerralla helikoptereilla. Muuan näistä kylistä oli jäänyt merkittämättä kartalle, ja legendaksi muuttuneen tarinan mukaan kylä on yhä olemassa.

Talouden kannalta katsoen kunnat ovat valtion rakentamassa kiipeissä. Kuntien tehtävät kasvavat samaan aikaan, kun valtiolta saatava raha vähenee vuosi vuodelta. Ainoa vielä käyttämätön voimavara on kolmannessa sektorissa tai tarkemmin sanoen kylissä. Kylissä on käyttämätöntä sosiaalista ”lämpövoimaa”, joka voidaan viisaasti toimien kanavoida esimerkiksi järjestöstrategiamenettelyn, omatoimirahajärjestelmän, lähidemokratian tai voimakkaan leader-työn kautta kuntaa eteenpäin vieväksi voimaksi. Keskeisiä yhteisöllisyyden tukikohtia ovat kylätalot ja seuraintalot, joiden tukemisessa ei kannata kitsastella. Kylätaloilla pitää olla toimintaa viikon jokainen päivä, jokainen ilta, viikonloppuisin ja juhlapyhinä. Kunnan kannattaa olla sopivalla tavalla mukana, sillä kylätalo on kyläläisten kannalta lähin julkinen palvelupiste.

Kuntapäätäjän pitäisi myös muistaa, että työpaikat ja yritykset eivät synny kuntaan tyhjästä. Ne sijoitetaan paikkaansa siksi, että yrittäjällä on yksityishenkilönä riittävä määrä sosiaalisia siteitä sinne, mihin yritys sijoittuu. Kärjistäen voisi sanoa, että puhtaasti liiketaloudellisin perustein moni yritys sijoittuu väärään paikkaan, kun se sijoittuu maaseudulle.

Jos yritys toimisi rationaalisesti, se sijoittuisi lähelle kysynnän painopistettä. Kokonaisuuden kannalta sijaintikysymyksessä rat-

kaisee kuitenkin se, minkä verran yrittäjä haluaa suoria hyvinvointihyötyjä tutusta ja totutusta ympäristöstään. Kyläyhteisö on muuan tällainen kotipesä, jonka tukeminen on kenties yksi ponne yrittäjän omassakin toiminnassa. (Ks. Lähidemokratia-luku).

Kylässä asuva asuu luonnon keskellä. Tämä tietoinen valinta on osa asumisen sisältöä. Tuttu lähiympäristö tarjoaa vaihtuvasti jokapäiväisen luontosuhteen. Voit lähteä lenkille luontoon suoraan kotiportailta. Voit pihalla ja puutarhassa seurata kasveja, eläimiä ja vuodenaikoja. Voit viljellä vihanneksia ja kasvattaa hedelmäpuita. Voit hoitaa metsää ja hankkia itse polttopuusi.

Jo puolen tunnin kävely lähimetsässä vähentää stressiä, alentaa verenpainetta ja laskee sydämen sykettä. Lapset voivat suhteellisen vapaasti rakentaa majoja, käydä uimassa ja ongella tai tutkia lähiseudun paikkoja polkupyörällä liikkuen. Aikuinen tietää esimerkiksi senkin, että uusien marja- ja sienipaikkojen löytäminen vie vähintään kymmenen vuotta.

Yrittäjä itse asettuu siis osaksi haluamaansa yhteisöä. Sama koskee yritystä, joka sekin toimii sosiaalisten rajoitteiden säätelössä pelitilassa. Talouskehitys on sosiaaliin suhteisiin upotettua ja sen ehdollistamaa. Tämä institutionaalisen taloustieteen havainto on totta niin kylän kuin valtionkin tasolla.

Vaikka markkinamekanismi mittaa kaikkialla resurssien niukkuutta ja kannattavinta käyttöä, on markkinatalous erilaista sen mukaan, olemmeko Suomessa, Japanissa, Israelissa, Venäjällä tai Yhdysvalloissa.

Seurat, yhdistykset ja kylät ovat kunnan ja kunnan kansalaisuuden treenaamisen areenoita, ja sellaisina ne kasvattavat päteviä kuntapäätäjiä. Samalla ne vahvistavat sosiaalisia suhteita. Missä muualla kuin yhdistystoiminnassa ihmiset oppivat niitä taitoja, joita yhteiskunnallisessa toiminnassa tarvitaan?

Vasta vuonna 2017 olemme tarkasti selvillä siitä, millä sisällöillä sote-uudistus toteutuu. Uudistus vie käytännössä 50–70 prosenttia kunnan budjetista ylemmän hallintotason päätettäväksi. Mikäli ratkaisu rakennetaan aiotulla tavalla 19 maakunnan kokoisen tuotantoalueen varaan, on vaarana, että palvelujen organisoijien näkökulmasta kylien maaseutu katoaa kokonaan.

On pelättävissä, että sote-tuotantoalueet tunnistavat vain kunnalliset ja kaupalliset toimijat, jolloin kyliin perustuva hoidon ja

hoivan aloitteellisuus ja potentiaali jäävät käyttämättä. Olisi erittäin tärkeää, että uusi sote-järjestelmä sallisi ja rohkaisisi mikro-tason kokeiluihin.

Muuan kokeiluja kaipaava asia on kylissä asuvien mummojen ja vaarien kotona asumisen tuki, joka voitaisiin toteuttaa joko sopimusyrittäjän tai palveluosuuskunnan avulla. Tilastoista näkyy se kiistämätön tosiasia, että vuonna 2020 työmaailman ulkopuolella olevien ikäihmisten määrä on kaksinkertainen verrattuna kymmenen vuotta aikaisempaan tilanteeseen. Kun elinajanodote pidentyy, on ikäihmisiä eräässä vaiheessa kolminkertainen määrä vuoden 2010 tilanteeseen verraten.

Yhteen lukuun tiivistettynä: kun huoltosuhdetta ilmaiseva luku vuonna 2010 oli 50, on vastaavaksi luvuksi vuonna 2030 ennakoitu 74. Kehitys on tiivistetty lennokkaaseen heittoon: ”puolet nyt lukiota käyvistä tytöistä elää yli 100-vuotiaiksi”.

Pauli Forma KEVasta on konkretisoinut haasteen niin, että ikääntymisestä aiheutuva kuntahenkilöstön nettolisäystarve olisi 40 000 henkeä vuoteen 2020 mennessä ja 90 000 henkeä vuoteen 2030 mennessä. Luvut osoittavat, että asia on ratkaistava jollakin muulla tavalla kuin on tähän mennessä totuttu.

Tämän väistämättömän kehityksen voi tulkita kahdella tapaa. Toisen mukaan Suomi vanhenee ja varsinkin maaseutu ikääntyä palvelutaakaksi. Toisen suhtautumistavan mukaan ikäihmisten suuri määrä merkitsee varmaa kysyntää hoiva- ja hoitoalan yrityksille. Tämä taas edellyttää mittavaa määrää uusia pk-yrityksiä sekä nuorten ihmisten muuttoa maaseudun kyliin, jotta tekijät olisivat lähellä työtään.

Periaatteessa tulevien vuosien vanhusten hoivassa on näin ollen kaksi mahdollisuutta: joko siirretään huonokuntoisia vanhuksia heille outoihin paikkoihin asutuskeskuksiin tai luodaan karkeasti arvioiden 50 000 hoiva-alan nuorten ja keski-ikäisten työpaikkaa kyliin ja harvaan asutulle maaseudulle, jossa vanhusten osuus väestöstä on suurimmillaan. Kumpako halutaan, kumpi tuo enemmän elämäniloa vanhuksille ja veronmaksukykyä haja-asutusalueen kunnille, se ratkeaa aivan kohta sote-lain soveltamisen yhteydessä.

Vaasan yliopiston Levon-instituutti lanseerasi joitakin vuosia sitten termin ”läheisyyden ekonomia”. Se tarkoittaa sitä arkista

etua, jonka ihminen saa, kun palvelut ovat kävelyetäisyydellä ja asiakas voi ottaa suoraan yhteyttä palveluja organisoiviin tahoihin. Ihmiset tuntevat toisensa muutenkin kuin ammattiroolien kautta.

Läheisyyden ekonomia on sukua verkostotalouden termille ”joustavuuden ekonomia” (economics of scope). Näillä institutionaalisen taloustieteen termeillä pitäisi torjua ne mittakaavaetujen puoliuskonnolliset harhaopit, joilla keskittämistä, palvelutuotannon suuruuden ekonomiaa ja kylien sivuuttamista perustellaan.

*Muistattekos Vesivehmaan jenkkää pojat vielä.
Harvoin oli lystiä niin kuin oli siellä.
Lämmin oli kesäilta, mieli korkealla,
kun jenkantahti soi Vesivehmaalla.*

Tämä Usko Kempin sanoitus syntyi kesällä 1947, kun Yrjö Saarnion yhtye kävi soittokeikalla Vesivehmaan uudella tanssilavalla, yöpyi kylällä ja tykästyi kyläkuntaan. Vesivehmaa on nykyistä Asikkalaa, aikaisemmin entistä Hollolaa ja sitä ennen ties minkä Hämeen emäpitäjän erämaita.

Miten tahansa pitäjien rajat ovat muuttuneetkaan, sitä tärkeämpää on ollut kylien tunnistaminen ja niiden käsittäminen toiminnallisiksi aluekokonaisuuksiksi. Historian kulkua kiteyttäen tuhatvuotisiin Thaimaan riisikyliinkin verraten myös Suomen historia todistaa, että vaikka kuntarajat vaihtelevat, kylä on ikuinen.

Jos kuntaliitoksiin mennään, tulee uudessa kunnassa miettiä, miten kylien asukkaille järjestetään lähipalvelut – koulut, koti-apu, hoito, hoiva, päivähoito ja tienpito. Muuttavatko kaikki mummot kirkolle? Hoidetaanko kylien asiat kuntakeskuksesta kerran kuukaudessa saapuvalla palvelupaketiautolla?

Eikä tämä talouden kustannustehokkuuden näkökulma ole ainoa. Kuntaliitokset kaventavat kansanvallan kanavia. Jos oikein huonosti käy, meillä olisi joskus 25 000 asukkaan kuntia, joissa on ainoastaan 80 luottamushenkilöä. Tämä joukko saa kantaa kaikki kunnan murheet eikä tunne omakohtaisesti kuin kuntakeskuksen tarpeet. Mitä isompi on kunta, sen vähemmän valtuutettuja suhteellisesti on ja sen huonommin he tuntevat kylien tar-

peet. Kunnan äänestäjämässä on taajamissa, ja sen voimaa kunnioittavat kaikki puolueet. Ensimmäisenä asiana tuolle joukolle syötetään yleensä taloudellisen tehokkuuden nimissä ”palveluverkkoselvitys” eli viimeisten kyläkoulujen lakkauttamissuunnitelma.

Ehkä meidän pitäisikin totutella siihen, että tulevaisuudessa Suomessa on kolmenlaisia kuntia. Pieniä identiteettikuntia eli pitäjää, jotka hankkivat palvelunsa harkintansa mukaisessa laajuudessa naapureilta. Toisaalta meillä voi olla noin 10 000–30 000 asukkaan palvelukuntia eli lyhyesti kuntia. Ja kolmannen kuntatason muodostaa metropoli tai seutukaupunki, jossa hoidetaan seudullisesti yhteiset tehtävät tai kalliit erityispalvelut.

Valtion suhde kylään

Vaikka pohjoismaiset yhteiskunnat historiallisesti perustuvat kyläasukukseen ja kyliin luonnonvarojen käyttäjänä, ei valtio virallisesti juurikaan tunnista kylää instituutiona. Maarekisterikylät ja jakokunnat ovat muinaisten aikojen perua. Mutta nykyajan toiminnallinen aluejaotus ei ulotu kyliin asti. Valtio ei siis tunnusta kylien olemassaoloa tai sitä, että ne olisivat yhteiskunnan pienin toimiva yksikkö.

Tästä ei voi todeta muuta kuin sen profetian, että kyseessä on suuri epäkohta, jonka seuraavan sadan vuoden tuleva historia-kulku on korjaava...

Keskiaikaisen järjestelmän mukaan vanhoissa pitäjissä oli 52 kylää, jotka muodostivat usein kolme kolmanneskuntaa. Pitäjän asioista päätettiin käräjillä. Termi käräjä/keräjä tulee väen yhteen kerääntymisestä. Käräjillä pyrittiin huolehtimaan siitä, että lautamiehet olivat paitsi harkitsevia, he edustivat myös eri kyliä. Liikennesuhteiden vuoksi käräjämäki oli keskipitäjällä. Usein samassa kylässä, josta kirkon rakentamisen jälkeen tuli kirkonkylä.

Vielä 1930-luvulla tielainsäädäntö tunsikin lakitermin ”kylätie”. Se oli hiekkateiden ja hevosten Suomessa välttämättömin julkinen palvelu. ”Kyläkoulu” ei koskaan ole ollut lainsäädäntötermi, vaikka jo vuoden 1898 piirijakoasetuksessa tavoitteena oli, että joka kylässä olisi koulu. Kansakoulut piti sijoittaa siten, ettei lapsilla ollut kävelen tuntia pitempää matkaa kouluun. Laki ei myöskään

tunne termiä ”kotikoulu” tai ”sairaalakoulu”, vaikka molemmista onkin kirjattu lakitekstiä.

Modernissa lainsäädännössä kylä mainitaan vuodesta 2009 voimaan tulleessa maankäyttö- ja rakennuslain 44 § 2. momentissa, jossa sisällöllisesti puhutaan kyläosayleiskaavasta. Tässä yleiskaavatyyppissä erityistä on se, että siinä on suoraan määritelty rakennuspaikat. Outoa on, että tätä kansan kielellä ”kyläkaavaa” saisi soveltaa vain siellä, missä sitä ei varsinaisesti tarvita. Tämä käy ilmi seuraavasta: ”Määräys voi koskea vain kyläaluetta, johon ei kohdistu merkittävää rakennuspainetta.”

Virke tarkoittaa sitä, että kyseiselle alueelle (joka siis on olojen pakosta kaupunkien läheistä maaseutua) tulisi laatia yleiskaavan kautta asemakaava. Menettely on mahdottoman raskas kunnan kannalta. Ja ellei asemakaavaa laadita, jää mainittu kyläalue suunnittelutarvealueeksi.

Tuolloin kaavoittajan pöydällä ratkeaa – vaikeasti tarkistettavien perusteiden –, ”haittaako rakentaminen tulevaa kaavoitusta” vai ei. Jos asiaa valmistelevalle viranhaltijalle mielestä haittaa, on rakennuslupahakemuksen kohtalona ”hylky”. Hyvänä tarkoituksena oli mahdollistaa kyläkaavoitus, mutta käytännössä se estetään momentin sivulauseella!

Suomessa on noin 3000 postinumeroaluetta, mutta ne eivät useinkaan vastaa hallinnollisia rajoja. Jonkun verran ne osuvat yksin kylärajojen kanssa, mutta esimerkiksi kyläsuunnitelmissa ei juurikaan voida hyödyntää Tilastokeskuksen postinumeroalueisiin sitomaa ilmaisdataa. Samalla tämä tarkoittaa, ettei julkisella vallalla ole helppokäyttöistä dataa, jolla voisi seurata yksittäisen kylän kehitystä. Ja mitä ei mitata, sitä ei raportoida. Valtiolla kyliä ei ole olemassa.

Kuitenkin kylistä olisi apua muun muassa kansallisen laajakaistastrategian toteuttamisessa. Laajakaistaverkko on jatkossa yhtä välttämätön kuin oli Suomen sähköistäminen 1950-luvulla. Yritykset eivät jatkossa sijoitu paikkoihin, joissa ei ole kapasiteetiltaan riittävää laajakaistayhteyttä. Sen toteuttamisessa olisi kätevää rakentaa verkkoa maastossa kyläkohtaisesti ja kyläyhdistysten hankkimien liittymäsopimusten kautta.

Tätä mahdollisuutta on jonkun verran käytetty Kainuussa, mutta valtiollisessa laajakaistastrategiassa ei kyläyhdistysten po-

tentiaalista välittäjäroolia ole oivallettu. Mikäli laajakaistaverkko halutaan tulevaisuudessa koko Suomea kattavaksi, ei kyliä voi prosessissa sivuuttaa.

Kylissä asumisen kannalta kohtalokkain kielteinen toimenpide olisi matkakulujen verovähennysjärjestelmän peruminen. Tästä on olemassa esimerkiksi ympäristöministeriön johdolla tehty valmistelu, joka perustuu idealistiseen ajatukseen henkilöautoilun vähentämistarpeesta.

Hanke on klassinen esimerkki siitä, kuinka yhtä ohjauskeinoa käyttäen tavoitellaan silmälappumaisesti yhtä hyötyvaikutusta – mieltimättä lainkaan niitä vaikutuksia, mitä tuollaisella muutoksella olisi työssäkäyntihalukkuuteen, työvoiman liikkuvuuteen ja maaltamuuttoon sekä asuntojen hintatasoon.

Samaan aikaan maaseudun kehittäminen ja jopa aluepolitiikka on perustunut ns. kaupunkien säteily -teoriaan. Siis siihen Keski-Euroopan 18 kertaa tiheämmän asutuksen oloissa syntyneeseen oppiin, että kaupunki säteilee ympäröivälle maaseudulle ikään kuin automaattisesti kehityksen mahdollisuuksia. Ja se puolestaan edellyttää laajaa työssäkäyntiä muun muassa omilla autoilla.

Epäluulon myrkyttämä maaseudun kehittäjä vetää tässä kohtaa logiikan suoraksi ja tulkitsee, että ehkä tarkoituksena onkin, ettei kylissä asuisi ketään.

Valtion ja EU:n virallisena tavoitteena on maaseudun kehittäminen. Käytännössä kehittämiseksi ymmärretään uusien työpaikkojen aikaan saaminen. Vieläkin valtio katsoo maaseutua ”maatalouden läpi”, ja yhä edelleen jotkut puhuvat ”maatalouden sivuelinkeinoista”. Kuitenkin maaseudun tärkein elinkeino on asuminen. Nimenomaan asumisen arvostuksen takia kylissä on muuta kuin maa- ja metsätalouteen liittyvää yritystoimintaa. Vaikutussuhde on päinvastainen kuin ELYissä ja maaseutuohjelmissa oletetaan.

Toiminta kylän hyväksi

Kylätoiminta on urheilun jälkeen Suomen toiseksi suurin kansalaisliike. Tarkemmin katsottuna se on parasta mahdollista kansalaisuustoimintaa seuraavista syistä:

1. Se on vapaata eli asettaa itse omat tavoitteensa. Pelkällä ole-massaolollaan ja yhdessä tekemisen sisällöillään se tuottaa ja vahvistaa yhteisöllisyyttä eli sosiaalista pääomaa.
2. Se kokoaa yhteen kaikki kyläläiset ammatista, suvusta, us-konnollisesta vakaumuksesta tai yhteiskunnallisesta kat-sannosta riippumatta.
3. Se palvelee yhteistä hyvää ja yksilöä laajempaa näköalaa.
4. Se on osallistavan demokratian perustaso ja väylä yhteisten asioiden hoitoon.
5. Se kokoaa yhteisistä olosuhteista kumpuavan paikallisen ta-junnan ja on tässä mielessä piiloekologista.

Kylä on asumisen ja toiminnan yksikkö, naapurien joukko, joka kokee kohtalon yhteisyyttä ja jolla on yhteisiä etuja. Yksi mahdollinen tapa määritellä kylä onkin seuraava: kylä on sellai-sen naapuriavun ja talkootoiminnan alue, jossa pätee periaate: ”Kun nyt autan sinua tai koko kylää, tiedän itse tulevani joskus autetuksi.”

Kylässä jokainen on jotakin. Tämän havaitsi jo J.V. Snellman asuessaan 1500 hengen pikkukaupungissa, jonka nimi oli Kuo-pio. Pienyhteisössä jokaisella ihmisellä on kasvot ja tarina. Käyt-täytymisessä otetaan hienovaraisesti huomioon, että olemme huomennakin tekemisissä toistemme kanssa.

Vastavuoroisuuden kulttuurikoodi tarkoittaa, että apuni ei ka-toa miljardi-ihmisten joukkoavaruuteen eikä sitä voida varastaa eikä väärinkäyttää. Näen konkreettisesti tässä ja nyt, alusta lop-puun, mitä tekemäni työ saa aikaan. Ehkä tässä on myös syy sii-hen, miksi rakennusprojektit ovat kylissä suorastaan ylikorostu-neita!

Naapuriavusta ja talkootoiminnasta syntyy rahatalouden ohi meneviä lämpöarvoja, joihin koko kylätoiminta perustuu. Näem-me kylien historiaan paneutuessamme, miten jonkun toimeliaan kylän ”yhdessä tekemisen kulttuurin” taustalla on joku varhai-sempi yhteistyön muoto: pienviljelijäyhdistyksen osuuskuivuri, tanssilava, urheiluseura, soittokunta, 4H-kerho.

Usein opittu yhteistoiminta vahvistuu ja vaikuttaa paikalliseen elämänuskoon, yrittämisen rohkeuteen ja jopa lapsilukuun.

Sellaiseen kylään aikuistunut nuori on myös valmis joskus pa-laamaan, koska hän ei koe kotiseutuaan ahdistavaksi ”tuppuky-

läksi” tai ”käpykyläksi”. Hän kokee kotikylänsä olevan jollakin tapaa sen vapauden kantaja, jota hän on lapsena kokenut. Ja missä vapautta koetaan olevan, siihen ollaan valmiita investoimaan hämmästyttäviäkin määriä.

Pienyhteisössä ja varsinkin omakotitalotyyppisessä asumisessa et joudu odottamaan vuosikausia, että joku kollektiivinen taho hyväksyy ehdottamasi uuden asian. Jos haluat asentaa aurinkopaneelit, se onnistuu vaikka ensi viikolla, kunhan sinulla on rahaa.

Vapaus liittyy myös laajan tontin sallimiin harrastuksiin. Vaikka naapurit ovat lähellä, et kuitenkaan ole suoraan heidän katsekontrollinsa alla. Talon rouva voi ottaa pihalla aurinkoa ilman rihmankiertämää häiritsemättä muita. Herrahenkilö voi käydä iltauriinilla tontinkulmalla joutumatta itsensäpaljastajan kirjoihin. Tämä sääntö onkin ehkä toimivin ja nopein tapa erottaa se, milloin ollaan maaseudulla, milloin taajamassa.

Aktiivinen kyläyhdistys on myös kylään muuttaville hyvä tapo oppia tuntemaan ihmisiä ja päästä mukaan sosiaalisten suhteiden verkkoon. Hyvässä kylässä suhdeverkko on tiheä, huonossa kuppikuntaisen ohut ja reikäinen. Tässä onkin kylävapauden yksi määritelmä: vapaus on jäsenyyttä monessa suhdeverkostossa, vapaus on runsasta johonkin kuulumista. Irrallisuus ei ole vapautta vaan syrjäytymistä.

Kylätoimintaliike

Ensimmäiset kyläyhdistykset (ruotsiksi byalag) syntyivät jo 1970-luvulla ruotsinkielisen Pohjanmaan saaristokylissä. Ne olivat jo silloin varhaisia vastauksia maaltamuuttoon ja julkisten palvelujen kuoriutumiseen pois reunimmaisista kylistä.

Kylätoimintaliikkeen organisoituminen vauhdittui 1980-luvulla, kun Tampereen yliopiston professori Lauri Hautamäki kiersi toimintatutkimusmetodia soveltaen pitkin maata ja kannusti perustamaan kylätoimikuntia. Niille oli sosiaalinen tilaus ja niitä perustettiin tuhansia.

Lisää vauhtia liike sai 1988, jolloin Suomessa juhlittiin valtakunnalliseksi hankkeeksi muokattua Euroopan maaseutuvuotta. Tästä vuodesta alkaen kylätoimintaliikkeen vetäjän paikalla on toiminut Eero Uusitalo. 1990-luvulla perustettiin ensimmäiset

maakunnalliset kylien yhteenliittymät ja samassa yhteydessä uusimuotoinen Suomen Kylätoiminta ry. (SYTY ry.).

Vuonna 1997 aloitti Suomessa ensimmäinen eurooppalaistyylinen maaseudun kehittämisohjelma POMO (paikallisen omaehtoisen maaseudun kehittämisen ohjelma), joka antoi sosiaalisesti vahvoille kylille uusia kehitysmahdollisuuksia. Sitä ovat seuranneet leader-ohjelmat, joiden ideana on voimistaa maaseudun yhteisösiteitä.

Tällä hetkellä Suomessa on noin 3200 rekisteröitynyttä kyläyhdistystä. Kun kyliä Suomessa on kaikkiaan hieman yli 4000 kappaletta, järjestäytymisaste on 80 prosentin tienoilla.

Juhani Laasanen on arvioinut kyläyhdistysten tekemän vapaaehtoistyön arvoksi neljä miljoonaa euroa vuodessa. Arvio on tietoisesti varovainen, ja luku lienee paljon suurempi. EU-ohjelmatasolla kyläyhdistysten kautta kanavoituvan kehittämisresurssin rahallinen vuosiarvo on noin 40 miljoonaa euroa.

Kylätoimintaliike kattaa koko maan. Lopuissakin kylissä toimii jokin kyläläisiä yhdistävä yhdistys (maamiesseura, nuorisoseura, VPK, urheiluseura, metsästysseura, kiinteistöyhdistys jne.), joista osalla on selkeä yhteisesti sovittu kylätoimintamandaatti.

Kyläyhdistysten tehtävänä on kylänsä kaikinpuolinen kehittäminen. Niiden jäseniä ovat kaikki kyläläiset. Yhdistykset eivät sotkeudu puoluepolitiikkaan, mutta ovat yleisemmällä tasolla yhteiskunnallisia. Toisin sanoen ne pitävät viisaasti kyläläisten puolta.

Kaukaa viisaat yhdistykset eivät esitä ”vaatimuksia”, vaan rakentavat erilaisia kumppanuuksia, joihin toisten on helppo lähteä mukaan. Jos kylätoimintaa vertaa muihin yhdistyksiin, erona on se, että kyläyhdistys edustaa kaikkia alueensa asukkaita ja ilmaisee koko kylän kehittämisen tahtoa.

Jossakin mielessä kyläyhdistys on siis pienoiskuva kunnasta ja miksei yhteiskunnastakin. Kuten kaikissa muissakin yhdistyksissä yhdessäolo, juhlat ja tapahtumat ovat tarpeellinen osa toiminnan sosiaalista pohjaa. Täytyy myös muistaa, että kylä ja kylätoiminta ovat kaksi eri asiaa. Kylissä on erityisyyttä ja voimavaroja ja sosiaalisuutta, joka ei ilmene yhdistysmuodossa.

Kylätoimijoina meillä on myös varaa itsekritiikkiin. Kylätoimintaliike ei ole osapuoli yhteiskunnallisessa keskustelussa, vaikka sen piirissä on suunnilleen yhtä paljon ihmisiä (1,3 miljoonaa

henkeä) kuin Helsingissä ja Uudellamaalla on asukkaita. Tämä johtuu siitä, että valtakunnallisella kylätoimintajärjestöllä ei ole henkilöjäseniä. Kun ei ole henkilöjäseniä eikä jäseniin asti ulottuvaa viestintää, eivät poliitikot ole kiinnostuneita järjestöstä. Tällainen järjestöhän ei edusta äänestäjiä.

Toinen kriittinen asia on mediassa näkyminen. Kovin usein kylät näyttäytyvät julkisuudessa erilaisten palveluja koskevien taistelujen osapuolina. Kylätoiminta näyttää käyvän loputonta taistelua tappioon tuomittujen asioiden puolesta. Kylät saavat sympatiaa, mutta samalla pysyvänä uutisena on ollut ikään kuin se, että kylät menettävät koulunsa, kauppansa, pankkikonttorinsa ja asukkaansa.

Tähän samaan seikkaan liittyy myös kylätoimijoiden sammakoperspektiivi. Oman kylän tilanne kyllä nähdään tunteella ja se motivoi, mutta yleinen kehityskulku naapurikylissä, maakunnassa tai koko Suomessa motivoi vain harvoja.

Niinpä samaan aikaan, kun ympäristöjärjestöt tai vaikkapa Veronmaksajain Keskusliitto saavat jatkuvasti ja koko ajan mielipiteensä näkyviin yhteen mielipiteeseen kiteytettynä, vastaavan kannanoton sanojaa ei kylätoiminnan piiristä löydy. Vaikka liikkeen painoarvo on yhdessä suuri, kukaan ei asetu median eteen sanomaan selkeästi ja rauhallisesti: ”Suomen kylät ovat tätä mieltä...” Ääneen pääsee vain hädässä oleva yhden kylän ihminen. Ja niin syntyy vaikutelma pienistä häviäjistä, menneisyyden sympaattisista mutta avuttomista uhreista.

Kuitenkin, myös yksikkötasolla, sadoista kylistä kautta Suomen löytyy hyviä esimerkkejä siitä, miten jotkut ongelmat on ratkaistu. Kylien onnistumiset ja saavutukset eivät tule isoissa medioissa kerrotuiksi samalla voimalla kuin koetut tappiot.

Tähän liittyy kylätoimintaliikkeen oman vision ja viestin vanhanaikainen kohdennus. Kohdennus on samalla tavalla väärä kuin monet valtakunnalliset maaseudun kehittämisen ohjelmasisällöt. Analyysi asioiden tilasta ei perustu reaaliin kehityskulkuihin, vaan sanamaalauksiin ja toivepolitiikkaan. Kylätoimintaliikkeen viesti ei ole riittävän yhteiskunnallista ja suuntautuu liiaksi omille joukoille.

Liikkeen pitäisi pystyä kirkastamaan viestinsä lyhyeksi, riittävän konkreettiseksi ja ulos suunnatuksi, tämän ajan tiedotuksen

ehdoilla. Jos sanoo kaikesta kaiken, ei sano mitään. Jos on optimisti vailla tuntemusta kyliin vaikuttavista voimista, haroo tyhjää.

Puhtaasti tapahtunutta kehitystä tilastoiden ja siitä ennustaen kylät ikääntyvät, tyhjentyvät ja kuolevat 50 vuodessa! Jotta olimme Euroopan tasolla, maaseudulta pitäisi vielä muuttaa pois 700 000 ihmistä, väittävät eräät kaupunkikehittäjät. Ja he väittävät näin koko ajan, fraasinomaisesti. Ja media toistaa asian väitetä mitenkään perustelematta. Tämän tiedotusilmapiiriin alla kylät tosiasiaa kuitenkin elävät, ja kylätoimintaliikkeen pitäisi tajuta se.

Tosin ainoa, mikä edellisissä väitteissä on varmaa, on juuri se, että kaupunkikehittäjät ovat väärässä. Tulevaisuus ei ole kertautuvaa menneisyyttä. Muuta emme tulevaisuudesta voi tietääkään.

Maailmassa vaikuttaa monia ”väliin tulevia muuttujia”. Niistä suurin kehitystä kylien hyväksi kääntävä voima on fossiilisten polttoaineiden käytön vähentäminen. Vanha investointien fossiilinen polkuriippuvuus murtuu parhaillaan. Toivottavasti valitsemme uuden polun, joka tarkoittaa yhteiskuntaa, joka elää – kokonaan – uusiutuvista luonnonvaroista. Tuossa tulevassa tilanteessa kylien luomat sosiaaliset innovaatiot ovat valttia.

Kylätoiminnan tulevaisuuden haasteena onkin fokusoida kyläläisille sellainen identiteettipiste, johon sisältyy sekä asukkaan kokemus että kansalaisen tahto vaikuttaa. Ilman kansalaisuusulottuvuutta liike jää nukkuvaksi leijonaksi. Kansalaisuusulottuvuus kasvaakin kylätoimintaliikkeeseen vain henkilöjäsenyyden kautta.

2. Kyliin vaikuttavat maailman muutokset

Tietotekniikan vaikutus, riippumattomuus paikasta

Teollisuuden, sarjatyön ja työn ja vapaa-ajan lyhyen erottautumisen historiaa pidetään itsestään selvyytenä, vaikka se on erittäin lyhyt, vain parin sadan vuoden mittainen ja Suomessa vielä lyhyempi.

Kun teollisuuden sarjatyö alkoi, kaupunkien massiivinen kasvu alkoi. Tehtaat tuottivat tehtaiden osia, ja tätä tilannetta kutsumme teolliseksi vallankumoukseksi. Tuotantoon sidottu pääoma saatiin ympärivuotiseen käyttöön. Samalla tapahtui myös sekä työväen että työnantajien kannustama työ- ja vapaa-ajan erottaminen toisistaan.

Nyt olemme uudelleen tilanteessa, jossa paluu työn ja vapaa-ajan sekoittamiseen on sekä todennäköinen että mahdollinen tulevaisuudennäkymä. Muutoksen on aiheuttanut lähinnä tietotekniikan kehitys sekä se, että järeitä aineellisia sarjateollisuustuotteita valmistavat alat ovat yhä suuremmin siirtyneet halvemmän työvoiman maihin, kuten Kiinan tapaisiin kehittyviin talouksiin.

Tietotekniikan kehityksen ensimmäinen näkökulma kylien kannalta on etätyö. Etätyön todelliset edut ovat työntekijöille, työnantajille, ympäristölle ja yhteiskunnalle kiistattomat.

Suomessa etätyötä ovat edistäneet etenkin tietotekniikkayhtiö Microsoft, ja meillä on asialle vihkiytynyt yhdistyskin. Etätyön tai läsnätyön tekeminen on seitsenkertaistunut vuosien 1990–2008 välillä ja lisääntyy koko ajan, mutta ei sillä vauhdilla kuin vielä pari vuosikymmentä sitten odotettiin. Luultavasti kyseessä on idean keksimisen hidas vakiintumisvaihe, jota seuraa jossakin vaiheessa ryöpsähdys.

Mutta sitä odotellessa on syytä miettiä, miksi etätyö etenee ja miksi se ei etene.

Edistäjien mukaan etätyön tärkeimmät edut ovat ympäristösäästöt ja kokonaistehokkuus, koska aikaa ei haaskata turhaan matkustamiseen. Jos kaikki tekisivät perjantaisin etätyötä, vähentyisi työmatkaliikenne 20 prosenttia. Työntekijän kannalta suurin etu on paitsi ajallinen ja paikallinen joustavuus (etätyön yksi nimi on liikkuva työ). Tärkeää on myös arjen ja työn yhdistäminen eli käytännössä parempi mahdollisuus osallistua perheen toimintaan.

Työnantajan kannalta tärkeintä ovat säästöt toimistotiloissa, mutta merkittävää on myös tehokkuuden parantuminen. Etätyötä tekevä saattaa liikkua itseriiston rajoilla.

Muina etätyön etuina ovat asiointimahdollisuus keskellä työpäivää, luovuus, ruuhkien välttäminen. Luovassa työssä on tunnetusti sekä ”sisäänhengitysvaihe” että ”ulospuhaltamisen” vaihe. On huomattava, että kaikki nämä edut ovat samalla hajautetun asumisen etuja. Niihin voi huoletta lisätä, että työskentely tapahtuu kauniissa maisemassa eikä kenties huonon sisäilman toimisto-ohuoneissa.

Vaikka etätyö ei olekaan edistynyt monienkin haluamalla tavalla, on toki poikkeuksia. Taideala on suhteellisen marginaalinen ala, mutta siellä on esimerkiksi jo pitkään vallinnut amerikkalaisen mediafilosofin ja Marshall McLuhanin hengenheimolaisen Gene Youngbloodin näkemys, että taiteilijan todellinen residensi ei ole se satunnainen paikka, jossa hän työskentelee, vaan maailman kokoinen näyttämö. Tämä näkyi aikanaan myös Suomessa, jossa taiteilijat olivat ensimmäisiä tyhjeneviin kyläkouluihin muuttajia.

Sähköpostin käytön yleistymisen jälkeen on tapahtunut vaihkeinen muutos. Hyvin monilla aloilla työ on sekoittunut enti-

seen vapaa-aikaan, ja osa työstä tapahtuu siis etätöinä. Kuvaava esimerkki: vuonna 2000 keinoksi yliopistolaisten ajan hallintaan suositeltiin, että professorit katsoisivat sähköpostiaan kerran viikossa. Tänä päivänä, 15 vuotta myöhemmin, näin toimiva opettaja erotettaisiin yliopistosta ”yhteistyökyvyttömänä” välittömästi.

Nyt tullaankin vastustuksen syihin. Useimmat työväenliikkeen ankarasti taistellun työajan veteraanit ja kannattajat ovat pahoillaan tämän kaltaisesta työ- ja vapaa-ajan sekoittumisesta – siis selkänahan riistämisestä. Siksi he eivät myöskään kannata etätöitä.

Taustalla on myös hiukan sama ajatus kuin ay-liikkeen osapäivätyön vieroksunnassa: kumpikin kehitys vie työläiset erilleen, yksilöllistää heidät, tekee heidät vain osittain ay-liikkeestä riippuvaisiksi, estää käyttämästä heitä täysipainoisesti joukkovoimana. Mutta paradoksaalisesti myöskään entinen vastustaja eli työnantaja ei suhtaudu etätöihin yhtään sen innokkaammin, koska selkeä vastapuoli on helpompi sopijapuoli.

Suomen erityispiirre on myös se, että EK edustaa lähinnä suurtyönantajia ja Suomi on mentaliteetiltään suurten yritysten maa. Tämä näkyy kylänäkökulmasta tarkasteltuna esimerkiksi niin, että sähkönsyöttöä takaisin verkkoon yritetään hankaloittaa. Mutta suuryrittäjäys liittyy myös etätöiden vastustamiseen siinä, etteivät suuryritykset halua pienten työpajamaisten yritysten nousevan. Siksi meillä on kaksi työnantajaliittoakin.

Etätöissä on siis kyse kilpailusta myös yrittämisen eri tapojen välillä. Tämä pattitilanne vaikuttaa myös kyliin. Maailman post-industrialistisesta tuotannosta valtaosa on jo pitkään lähtenyt liikkeelle autotalleista. Tämä ”autotalliuskottavuus”, johon liittyy etätö ja työtuntien laskemattomuus, puuttuu sekä suomalaisilta järeiltä suuryritysten työnantajilta ja ay-liikkeeltä.

Työnantajilla on kuitenkin etätöyvästustukseensa toinenkin peruste, joka johtuu osittain mainitusta työväenliikkeen taistelun historiasta, osittain kuvitelmasta ihmisluonnon olemuksesta.

Etätö perustuu luottamukseen, siihen, jota suomalaisen koululaitoksen voimaksi sanotaan.

Työelämässä on toisin. Työnjohto ei luota työväkeen, joka on koko ajan ollut vastapuoli. Siksi se luultavasti olisi epäluotettava

etätyössäkin. Toinen este etätyön leviämislle on ajatus, että laumaimmistä voi johtaa vain laumassa. Kun lauma hajoaa, johtaminen käy mahdottomaksi.

Kolmas este on ajatuspinttymä kontrollista. Työn perinteiseen määritelmään kuuluu, että työntekijä suostuu työnantajan johdon alaisuuteen. Tämä luetaan usein muotoon: suostuu työnantajan suoran kontrollin alaisuuteen.

Nämä esteet yhdessä ovat estäneet etätyön leviämistä aivan samalla tavalla kuin öljyteollisuus on estänyt bioautojen kehitystä.

On kuitenkin vielä yksi este, josta harvemmin puhutaan ääneen. Se on sinkkumarkkinat. Työ on sillä alueella korvannut perheen, ja jatkuva parinvalinta on mahdollista vain siellä, missä on vaihtoehtoja.

Suomalaisesta historiasta tunnemme yhteyden polkupyörän ja nuorisoseuraliikkeen välillä. Nuorisoseurat olivat paikkoja, joissa nuoret saattoivat tavata toisiaan – siis päästä avioliittomarkkinoille. Polkupyörä moninkertaisti maantieteelliset avioliittomarkkinat. Aiemmin tässä roolissa olivat sunnuntaiset kirkoskävynnit. Nykyään tuon paikan on vallannut aika pitkälle ravintoloiden ohella juuri työyhteisö.

Asia voidaan ilmaista kaunokirjallisesti näinkin (MM, Apulehti 2012): ”Jatkuva rakastuminen ja taas rakastuminen oli sairaus, joka kehittyi asfalttiviidakossa, jossa vaihtoehtoja oli niin paljon, että rakkaus jäi jotenkin pyörimään ensimmäistä kierrosta pääsemättä siitä koskaan eteenpäin. Oikeastaan kaikki perustui asfalttiviidakossa siihen, että yksilö yksin oli tehokkain hetkessä-kuluttaja, joka ei ajatellut muuta kuin seuraavan hetken kvartaaliaan, se täyttämistä hyvällä ololla, ei suunnitellut, ei säästänyt, tuhosi vain maapalloa hankkimalla yhä enemmän yhä luontoa säästävempiä tuotteita. Vaikka ainoa tapa, jolla hän oikeastaan olisi säästänyt, olisi ollut mennä toisen kanssa yhteen asumaan, esimerkiksi.

Siksi he halusivat muuttaa rakastumisensa mahdollisimman nopeasti kiintymykseksi, sitoutumiseksi, vastuuksi toisistaan ja tulevaisuudestaan.

Se taas saattoi tapahtua vain pienessä porukassa, jossa kaikki muutkin siirtyivät seuraavalle rakkauden asteelle, lastentekoon, niiden kasvuun, isovanhempien huolehtimiseen, omaan kypsään

keski-ikään ja kauniiseen vanhenemiseen, jonka täyttymys olisi kuolema rakkaiden keskellä.”

Paikattomuus ja sen sovellutus, etätö sopii siis parhaiten lapsiperheille, yhteinen työpaikka parisuhdetta etsiville. Asiaa voi äkkiseltään pitää joutavana, mutta pinnan alle jäävät asiat eivät sitä välttämättä ole. Keskustelussa erään pienkoulun kohtalosta koululautakunnan kylässä asuva jäsen pahoitteli, ettei kaksiopettajaiseen kouluun tahdo saada nuoria opettajia. Kysyttäessä miksi, hän vastasi kaikille muille kuin kysyjälle itsestäänselvyyden: ”Eihän sieltä flirttikaveria löydä, samaa hapannaamaa joutuu vuodesta toiseen kattomaan!”

Mielenkiintoista välimallin ratkaisua tarjoaa tässä suhteessa trendi, jota kuvataan (HS 1.11.2014, D3) termillä ”monitilatoimisto”. Sen ajatuksena on, että toimistojen kalliit, yhä vähemmällä käytöllä olevat työpisteet tai omat työhuoneet korvataan yhteisellä avotilalla, jossa on pelkkiä yhdessä ja tilanteen mukaan käytettäviä työpisteitä.

Vaikka valtionhallinnon tila-asioita kehittävä Senaattikiinteistöt haaveilee mallista uutta modernia ajattelua työpaikan käsitteeseen, malli saa jo esittelyssään ankaria arvosteluja. Niiden taustalla onkin kasapäin tutkimuksia melusta, kekittymiskyvyn häiriöistä ja stressin lisääntymisestä. Se todellinen ainoa hyvä puoli lieneekin tilavuokrakustannusten vähentäminen. Siksi ei tarvitse olla kummoinenkaan ennustajaeukko, jos veikkaa, ettei idea leviä.

Meidän kyläkehittäjien näkökulmasta mallin tarjoamisesta on melkeinpä syytä iloita, sillä yksi asia on varma: jos ihmisillä ei tulevaisuudessa ole ikiomaa työpistettä, se jos mikä lisää painetta siirtyä töihin sellaiseen paikkaan, johon kukaan ei tule häiritsemään – eli kotiin etätöihin.

Tietotekniikan kehitys vaikuttaa myös moniin muihin asioihin. Tärkein uusi asia on nettikaupan äkillinen kasvu. Myös tämä asia oli muhinut pitkään, ja sitten yhtäkkiä alkaa tapahtua. Hiukan samaan tapaan kuin kyläyhdistyksen kehitys tasolta toiselle, lehtien muuttuminen verkkolehdeksi, sähkökirjan kehitys jne.

Nimittäin posti on jo pitkään ajanut alas palvelujaan haja-asutusalueilla, ja taannoiset postilaatikkokapinat ovat sähköpostin yleistymisen takia kuivuneet tyhjiin. Tästä kehityksestä on kuul-

tu keskittäjätoimittajien sääliä, mutta tosiasiasa salaisia ilon purkauksia. Jälleen yksi syy, miksi maaseudulla ei voi asua.

Korostettakoon, että me allekirjoittaneetkin olemme iloinneet tästä sähköisyyden kehityksestä. Ja varsinkin siitä, että nykyisin voimme lukea sanomalehtemme jo viiden aikaan aamulla aivan samoin kuin keskuksissa asuvatkin.

Mutta nyt yhtäkkiä kuvaan on tullutkin nettikauppa. Nettikaupassa oleellinen asia on, että jonkun on kuljetettava ostetut tavarat osoitteisiinsa.

Onkin todennäköistä, että voiton tavaroiden kuljetuksesta vie joku ulkomaalaisyritys, joka keskittyy taajamiin ja pystyy hinnoittelemaan kuljetuksensa paljon suomalaista postia halvemmaksi. Yksityistä kermankuorintaa ei kuitenkaan tule sallia, vaan posti-toimialalla toimivien yleispalveluvelvoitteesta tulee huolehtia.

Koska kaikkea ei paikallisesti pystytä tuottamaan ja 3D-tulostimella valmistamaan, tämä kaupan rakennemuutos on hyvin todennäköinen ja suuri. Nytkin se toimii jo siten, että ihmiset käyvät kokeilemassa vaateita tavaratalossa, mutta ostavat ne nettikaupasta. Samaa ilmiötä kuvaavat myös Stockmannin ja sen halpamyymälöiden vaikeudet.

Eli tavaralogistiikka, teollisuuden ohella merkittävin kaupunkikeskittymien perusta muuttuu ratkaisevasti.

Myös palvelut, esimerkiksi terveyspalvelut, eivät enää sitoudu keskuksiin, vaan hajaantuvat fyysisestikin. Nettidiagnoosien ja muun etähoidon kautta niiden perään kehittynee hotellivaraustjärjestelmä Booking.comin tapainen terveystoimien, leikkausten ja hoitojen palvelurakenne, joka ulottuu kotikoneelta ulkomaille ja hyvin todennäköisesti – ainakin yksityisellä puolella – ulkomaalaisten suuryritysten varaan sekin.

Tässä kohtaa kyläkehittäjä suhtautuu asiaan ristiriitaisesti kahdesta pahasta pienemmän puolelle asettuen. Jos vetäytyvän valtion vaihtohtona ovat nettilogistiikkaan perustuvat suuryritykset tai ei mitään palveluja niiden kalleuden ja vanhanaikaisuuden vuoksi – ratkaisu olkoon sitten nuo suuryritykset.

Kylässä asumisessakin kannattaa keskittyä asioihin, joihin voi vaikuttaa, ja sopeutua niihin, joihin ei voi vaikuttaa.

Jos hyvin menee, yhtenä tulevaisuuden mahdollisuutena on, että kylien tavaranjakelun logistiikka organisoidaan kyläehtoi-

sesti tietotekniikalla ohjatuksi. Esimerkiksi siten, että kyläläiset tilaavat tavaransa netin kautta ja aamulehtien jakelun yhteydessä jakeluauto tuon kylätalon pakettiterminaaliin ensimmäisen tavararän. Toisen jakeluerän tuonti tapahtuu päivemmällä postin yhteydessä. Voimme myös ennakoida, että henkilöautoliikenteen perusominaisuudeksi tulee kimppekuljetusvelvoite.

Biotalous, lähienergia ja lähiruoka

Maailmantalouden kehitys on ollut työnjaon syventämistä ja tuotannon hakeutumista sinne, missä se on kannattavinta. Globalisaation uusi suunta liittyy kuitenkin pääosiltaan ilmastonmuutokseen ja öljyn loppumiseen, öljyypiikin jälkeiseen aikaan.

Tämä termodynamiikan toisen pääsäännön määräämä suuri kehitysvirta johtaa biotalouteen. Bioenergian lisäksi siihen liittyy laaja näköala: puusta ja muusta biomassasta ryhdytään valmistamaan muoveja, kuituja, polttoaineita ja muita käyttömateriaaleja.

Biotalous tulee ajan mittaan puunjalostusteollisuutta tärkeämpi kansantalouden tuotannonhaara. Koska puuta ja biomassaa ei kannata kuljettaa kovin pitkiä matkoja, tarkoittaa tämä, että maaseudulle sijoittuu uudenlaisia tuotantolaitoksia, ns. biojalostamoja eli biorefinereita.

Maaseutukylille biotalous avaa uusia mahdollisuuksia. Ensimmäinen ehto on, että biotalouden huikea näköala tunnustetaan. Tällöin mahdollisuudet sitoutuvat investointeina ja yritystyöpaikkoina kyliin. Toisena ehtona on, että kylien asumismuoto kehitetään pitkällä tähtäimellä hiilineutraaliksi.

Tulevaisuudessa kuulemme siis kyllästymiseen asti biotaloudesta. Se on voittava konsepti, johon sisältyy monenlaisia toiveita, lupauksia ja intressejä. On primitiivisiä biotalousiskulauseita sekä kehittyneitä, systemisiä biotalousajatuksia. Yhteiskunta, joka elää kokonaan uusiutuvista luonnonvaroista, on pakostakin toimintatavaltaan biotaloutta.

Ilmastonmuutoksen vuoksi tällaisesta yhteiskunnasta tulee jo seuraavan sukupolven sisään kaikkien tunnustama tavoite. Suomelle tämän kaltainen yhteiskunnan rakenteen muutos on suhteellisen helppo, kunhan keskitettyihin energialähteisiin liittyvästä runsauden mytologiasta päästään irti.

Keskitetyn kaupunkiyhteiskunnan rakentaminen vaatii valtavia määriä sementtiä. Portlandinsementin tuotannon kasvu syö kaikki ne ilmastohyödyt, joita Eurooppa ja Yhdysvallat aikovat saada tiukalla ilmastopolitiikallaan aikaan. Portlandinsementti aiheuttaa nyt 7–8 prosenttia kaikista ihmisen tuottamista hiilidioksidipäästöistä. Jos globaalin kaupungistumisen myötä portlandinsementin käyttö kaksinkertaistuu tai kolminkertaistuu, aiheuttaisi tämä tuotanto kaiken sen hiiliekvivalenttipäästön, johon koko maailmalla ylipäätään jatkossa on varaa. Varmin tapa jatkaa ilmastokatastrofiin johtavalla uralla on rakentaa uusia kaupunkeja.

Biotalous tarkoittaa

- biomassojen jalostamista korkean arvonlisän tuotteiksi
- biologisten prosessien käyttöä teollisessa tuotannossa
- tuotannon yhdentämistä osaksi luonnon elämää ylläpitäviä järjestelmiä.

Biotalous luonto ja tuotanto nähdään kiertoina, kiertojen arkkitehtuurina. Biotalous edellyttämä ohjaustieto on tietoa ekosysteemeistä, ja siihen sisältyy automaattisesti luonnon monimuotoisuuden huomioon ottaminen. Biotalous tuotteet erotuvat positiivisesti paitsi tuotantotaltaan, myös ympäristöominaisuuksiltaan.

Kilpaileviin käsitteisiin kuuluu vihreä talous, jolle voidaan antaa sekä OECD:läinen että poliittinen tulkinta. OECD:n tulkinta tarkoittaa tapaa mitata taloutta ja talouskasvua nykyistä enemmän kestävästä kehitystä ilmaisevilla tunnusluvuilla. Poliittinen tulkinta vihreästä taloudesta samaistaa ajatuksen osaksi saman nimisen poliittisen liikkeen ideologiaa.

Kolmas kentällä kilpaileva käsite on cleantech. Termiä on viljelty paljon, mutta ankarasti ottaen kyseessä on pelkkä markkinoititermi, jossa edelleen ”puhdistetaan päästöjä”. Laajaa kuvaa talouden ja ekosysteemien suhteesta ei hahmoteta. Voimme nimittäin kysyä: miksi päästöjä pitää puhdistaa? Ja vastaus on: siksi että ainekset, joihin luonto ei ole sopeutunut, tuhoavat luonnon bioottisia järjestelmiä. Eli cleantech on kehittymätön ja konservatiivinen tapa lähestyä suurta biotalouden ajatusta. Oivallus biotaloudesta on yhä kesken.

Biotalous on olennaista on, että tuotteiden tuotantofunktiot määritellään entropian lain edellyttämällä tavalla, jolloin funktioon sisältyy panosten ja tuotosten ohella myös tuotannossa syntyvä jäte, hukkalämpö, kasvihuonekaasupäästöt yms. epäjärjestys. Tämän epäjärjestyksen haitattomalle purkamiselle esitetään samalla ratkaisu. Eli tuote nähdään osana kiertoja, ja entinen jäte tai sivuvirta on toisen tehtaan panosvirta. Näin syntyviä teollisia symbiooseja voidaan Tanskan Kalundborgin tapaan tarkastella teollisina ekosysteemeinä, jotka imitoivat luontoa.

Biotalous voi käyttää raaka-aineenaan metsäbiomassoja, pelloilla tuotettuja biomassoja, vesien biomassoja, kuten leviä, järvi-ruokoa tai ns. roskakalaa tai maaperäsieniä eli mykoritsoja.

Biotalouskeskeistä on kaskadisuus eli käytön portaittaisuus. Nimi tulee jokien virtaustavasta, jossa virta putousputoukselta muodostaa koskijakson eikä yhtä isoa putousta. Samalla tavalla ajatuksena on, että hyödynnettävästä biomassasta otetaan talteen ennen polttoa vähintään kaksi tai kolme arvokasta ominaisuutta.

Tämä puolestaan johtaa ajatukseen biojalostamosta, joka tuottaa monenlaisia väli- ja lopputuotteita. Biojalostamon alkupää voi hyvinkin muistuttaa vaikkapa nykyistä sellutehdasta, mutta loppupään monet tuotteet ovat erilaisia korkean arvonlisän tuotteita. Osa biotaloudesta on kätevästi skaalattavissa pieniin, keskikokoisiin tai isoihin yksiköihin. Osa toteutuu paperitehdasmittakaavassa.

Koska biomassoissa on paljon vettä ja paljon ilmaa, niitä ei kannata kuljettaa pitkiä matkoja. Ne kannattaa prosessoida paikallisissa biojalostamoissa, jotka esimerkiksi syöttävät sähköä valtakunnan verkkoon, kaukolämpöä paikallisen kirkonkylän tarpeisiin sekä erilaisia jakeita jalostukseen. Huikkeimpana visiona on eräänlainen polymeerirakenteinen biomuovi, josta voidaan 3D-tulostaa mallin mukaisia kappaleita.

Näin biotalousmaailmassa toteutuu hajautusta syvempi verkko rakenne, joka voidaan kuvata distribuoiduksi yhteiskunnaksi. Sanalle ei ole helppo antaa suomenkielistä vastinetta, mutta se tarkoittaa kaksisuuntaista verkostoa, jossa mikä tahansa verkon solmukohdista voi olla verkon keskus. Mittakaavan suuruuden

sijasta tärkeämpää on solmukohtien lukumäärä. Malli on tuttu älykkäistä sähköverkoista.

Tällainen yhteiskuntarakenne muuttaa myös vallankäyttöä lähemmäksi klassista tasavaltaa. Asumiskokemuksen kannalta distribuoitu yhteiskunta tarkoittaa kylien renessanssia, kylien Suomen arvoon palauttamista.

Biotalousmaailmassa kylät ovat sananmukaisesti yhteiskunnan perusrakenne. Kaupungeista tulee puutarhakaupunkeja, eli kaupungin jätteet kiertävät sen vihervyöhykkeelle, jossa tuotetaan kaupunkilaisten lähiruoka. Tekniikka on aivan eri tasolla kuin nykyinen maailmanlaajuinen ruokalogistiikka, jonka ongelmat (alkuperä, hintakeinottelu, edestakaisten kuljetusten tehottomuus) lähiruoka ohittaa. Energiantuotannossa syntyvä tuhka palautetaan alueen metsiin.

Vaasan yliopistossa on Pekka Peuran johdolla toteutettu Energiakylä-hanketta, jossa on laskettu ja suunniteltu oikeiden kylien ja seutukuntien mahdollisuutta korvata tuontien energia paikallisesti tuotetulla uusiutuvalla energialla. Komeimpana esimerkkinä on Jepua, jossa on jo oma sähkölaitos sekä biokaasuvoimala. Hankkeen tulokset ovat laskennallisesti hämmästyttäviä. Uusiutuva energia tuottaisi seutukunnille kymmenien miljoonien lisätulon, joka kiertäisi edelleen aluerakenteessa tuottaen välillisiä työpaikkoja.

Jos Pietarsaaren seutukunta siirtyisi täysin uusiutuviin energialähteisiin, tämä tarkoittaisi 230 miljoonan euron vuosisummaa paikalliseen talouteen. Kaustisen seutukunnassa vastaava summa olisi vuosittain 74 miljoonaa euroa. Uusiutuvaan energiaan perustuva, täysin energiaomavarainen Suomi on realistinen mahdollisuus. Kun tuontien arvo on vuosittain 8,5 miljardia euroa, korjautuisi näin myös kauppatase.

Biotalous on siis kansallinen strateginen valinta, joka vastaa eräänlaista uusteollistamista. Voimme myös sanoa terävöittäen seuraavasti: Se on ”vihreyden teollistamista”, koska ideana ei voi olla ”vihertää teollisuutta” vaan ”teollistaa vihreyttä”.

Myös pienimuotoinen elintarvikkeiden jalostus vahvistuisi, jos maataloustuotannon osaksi tulisi muiden biomassojen ja biokaasun tuottaminen sekä osallistuminen uusiutuvaan energiantuotantoon. Varsinais-Suomessa tätä on selvitetty kysynnän näkö-

kulmasta ja löydetty maakuntaan yksin elintarvikkeiden kohdalla uskottava runsaan 2000 lisätyöpaikan potentiaali.

Paikallisyhteisöjen arvot koko yhteiskunnan uusina arvoina

Mutta vaikka tietotekniikan kehitys, etätyön lisääntymismahdollisuus, biotalous, ympäristönsuojelu ja monet muut yhteiskuntaa todellisuudessa muuttavat tekijät vaikuttaisivatkin hajautettua asutusta suosivasti, yhteiskunta ei muutu ennen kuin sen arvot ja ideologia muuttuvat. Se tarkoittaa, että lausutaan ääneen se suunta, johon halutaan mennä. Uudet arvot alkavat näkyä ja kuulua käsitteinä ja käytännön moraalina: mikä toiminta on oikein, mikä väärin.

Tässä suhteessa on suuryhteiskunnassa ja globaalisti tapahtunut mielenkiintoinen muutos. Monet sellaiset paikalliskulttuurin arvot, jotka ovat vuosikymmeniä olleet pimennossa, ovat alkaneet tulla esiin.

Kulttuurien evoluutiota tutkinut amerikkalainen Jared Diamond on pohtinut pieniyhteisöjen ja suuryhteiskuntien eroja ja selviytymistä. Hän esittää mielenkiintoisen ja aivan käytännöllisen kulttuurievoluutiota koskevan kysymyksen: Mitä me nykyihmiset voimme oppia niiltä ihmisiltä, jotka ovat eläneet täällä 100 kertaa pidempään kuin me, siis pienissä yhteisöissä ennen maanviljelykulttuurin ja teollistuneen valtiomaailman tuloa?

Kyse ei ole paluusta kivikauteen, mikä on yksi kaupunkiajattelun harha, vaan kysymys on matkasta lähteille eli vanhojen arvojen renessanssista. Abstrakteja muotiarvoja, vaikkapa yhteisöllisyyttä, kuvataan konkreettisesti. Miten entisaikojen pieniyhteisöissä on aiemmin toimittu?

Diamond vertaa valtioyhteiskuntaa ja pieniyhteisöjä ja kysyy, mitä voimme oppia eilisen maailmasta. Hän puhuu samoista asioista kuin mediakin: turvallisuudesta, oikeudenkäytöstä, kasvatuksesta ja nykyisin muodissa olevasta ”kivikauden ruuasta”.

Kylät ovat yksikköinä kooltaan ja rakenteeltaan lähinnä sitä maailmaa, jossa ihminen on elänyt suurimman osan historiansaan. Diamond mainitsee muutamia asioita, jotka ovat kylien kannalta tärkeitä, vaikka on edelleen tähdennettävä, ettei ky-

lien tulevassa kehityksessä ole kyse paluusta menneisyyteen, vaan nykytekniikan ja ihmisen lajiajattelun yhteensovittamisesta.

Ensimmäinen ja tärkein asia on, että lajihistoriansa vuoksi ihminen toimii aina pienyhteisössä. Tämän totuuden nykyinen valtioyhteiskunnassa elävä ihminen on monestakin syystä kadottanut, ja sitä on esimerkiksi diktatuureissa jopa pyritty voimatoimin karsimaan. Nykyisessä yhteiskunnassa elävän ihmisen yhteisöt ovat erityyppisiä, ne ovat ammattien, alakulttuurien, globaalien ryhmien yhteisöjä, mutta pienyhteisöjä yhtä kaikki.

Diamond kuvaa myös pienyhteisöjen kasvatusperiaatteita. Hän kuvaa ja kritisoi kaupunkilaisen nykylapsen normaaliutta mittaavia testejä, joiden perustana ovat valkoisille/länsimaisille/kaupunkilaisille/keskiluokkaisille lapsille tehdyt testit. Hän nimittää niitä ironisesti WEIRD-testeiksi (suom. outo).

Suurin osa maailman lapsista nykyäänkin ja erityisesti heimo-yhteisöjen pitkän historian aikana on elänyt siten, että eri-ikäiset lapset ovat eläneet yhdessä. Sisarusparvet ovat olleet suuria, jolloin jokaiselle lapselle on tullut kokemus sekä ryhmän pienimpänä että suurimpana olosta – juuri niin kuin kuntien tuhoon ajamisissa kyläkouluissakin.

Lapsella tulee olla itsemääräämisoikeus rintaruokinnan tahdista, sillä tasapitkät välit ovat aivan äärimmäinen poikkeus traditionaalisten pienyhteisöjen rintaruokinnassa.

Ehkä kaikkein tärkein menneisyydestä siirrettävä asia on ns. alloverhemmuus. Pienyhteiskunnissa vastuu lapsen kasvatuksesta jakautuu yhteiskunnissa laajemmalle kuin vanhemmille.

Alloverhemmuus tekee myös lapsen omin avuin käyttämästä reviiiristä laajemman, kun tieto lapsen liikkeistä on koko yhteisön harteilla. Jokainen vieras aikuinen ei olekaan mahdollinen pedofiili, jota lapsen on pienestä pitäen opittava pelkäämään, vaan ”vanhempi”, jolle voi purkaa huolensa. Tällä on ratkaiseva merkitys siihen, oppiiko lapsi luottamaan maailmaan vai kokeeko hänen vihamielisenä.

Diamond on huolissaan myös amerikkalaisen koululaitoksen kilpailuhengestä ja jatkuvista tasotesteistä. Pienyhteisöissä lapset ovat peleissäänkin usein samalla puolella jotakin abstraktia vihollista vastaan eivätkä aina kilpaile toisiaan vastaan.

Tässä suhteessa Suomen koululaitos on ainakin toistaiseksi ollut parempi, ja termi luottamus on juuri se, jota varsinkin amerikkalaiset ovat meillä käyneet ihailemassa.

Diamondilla on myös mielenkiintoisia havaintoja lasten rankaisemisesta. Niiden mukaan lasten ruumiillinen rankaiseminen liittyy omistamiseen. Keräilijöillä ei ollut omaisuutta, jota lapsi olisi voinut vahingoittaa, mutta maanviljelijöillä ja modernissa yhteiskunnassa on. Siksi ruumiillisesta rankaisemisesta tuli yleistä vasta maatalousyhteiskunnissa.

Tässä yhteydessä voi miettiä, mistä nykyinen länsimainen ratkaisu, yritys korvata ruumiillinen rankaisu eristämällä on syntynyt. Mekin elämme paitsi arvokkaiden tavaroiden, myös esimerkiksi liikenteen vaarojen keskellä. Eristämistä on alettu uudelleen arvioida, ja ensimmäiset tutkimukset viittaavat siihen, että se on lapselle yhtä vahingollista kuin ruumiillinen rangaistuskin.

Eristäminen oli rangaistuksista kaikkein kovimpia myös entisten pienyhteisöjen piirissä. Siltä se kyllä näyttää nykyäänkin: eräässä TV-nanny-ohjelmassa pikkulapsi vietiin 47 kertaa nukkumaan, koska häntä ei saanut ruumiillisesti rangaista – joka kerta tietenkin käsivarresta retuuttaen.

Jos lapsi olisi enemmän kollektiivisen aikuisten pienyhteisön suojassa ja kontrollissa, hän ehkä ymmärtäisi hangoittelevansa vanhempien turvallista maailmaa vastaan eikä vain kiukuttelevansa turhautuneelle äidilleen.

Toinen vertailu, jossa voisimme ottaa oppia menneisyyden pienyhteisöistä, on turvallisuuden käsite. Tämän kirjan alussa on kuvattu käänteentekevää kokemusta turvattomuudesta, jonka toinen tämän julkaisun kirjoittajista koki ja sitä kautta tajusi suuryhteiskunnan ja pienyhteisön eron. Siellä, missä kohtaan lähimmäiseni useamman kuin kerran ja sitä kautta opin hänet tuntemaan, meidän yhteinen etumme on toistemme turvallisuus.

Pienyhteisöissä elämänmittaiset suhteet ovat yksilön kokeman turvallisuudentunteen ydin.

Naapurisolidaarisuudella on menneisyyden heimoyhteisöissä ollut myös kääntöpuolensa. Kun turvallisuus ei ole vain yksilöiden ja valtioyhteiskunnan asia, kiistatilanteessa on varauduttava valvomaan ja puolustamaan muitakin kuin pelkästään itseä. Täs-

tä kumpuavat ne ristiriidat, joista myös menneisyyden suomalaista kyläyhteisöä on syytetty.

Viime vuosikymmenien keskusteluissa, joissa ”kaupunkien vapautta” on korostettu, toisen kontrolloimisesta ja valvomisesta syntyvä ahdistus on nähty usein syynä siihen, miksi kylistä on muutettu pois. Vuosien takaa on hyvin muistissa Paavo Lipposen asiaa koskeva murjaisu: ”Sen takiahan sieltä kylistä lähdettiin.”

No, epäilemättä kylistä lähdettiin aikanaan etupäässä työn perässä ja ns. ”korkeampaa elintaso” tavoittelemaan, mutta Lipposen tokaisu ei tietenkään ole aivan perätön. Muistettakoon, että silloin oli kuitenkin kyse yhden ammatin maalaiskylistä. Isäntä, joka kykeni arvostelemaan kauran oraittesi kasvua, pystyi omasta mielestään arvostelemaan hyvin myös sitä, miten kasvatat lapsesi (nuo kylän yhteiset lapset!).

Sama henkinen ahdistuneisuus nimittäin korostuu joissakin kohtaa edelleen ja liittyy erilaisuuksiin. Yhdessä viime vuoden tunnetuimmassa esikoisromaanissa Elias Koskimies kuvaa, miten homopoika kaipaa keskipohjalaisesta kylästä New Yorkiin. Nuorten identiteettiään etsivien homojen kohdalla kysymys saattaa vielä olla yhtä ymmärrettävä kuin Lipposen kuvaamassa entisessä maalaiskylässäkin.

Nykyaikainen, väljä, eri ammattien asumiskylä on kuitenkin pääsääntöisesti suvaitsevainen (eikä ”vaadi” edes kaikkien kyläläisten tuntemista). Se on varsinkin nykyisen muualta yhteiskunnasta tulevan syyllistämisvirran alla myös yhteisöllisyyteen pyrkivä.

Kyläläisessä moniarvoisuudessa on usein kyse myös mielenkiintoisesta kaksoisvalotuksesta. Jos hoidat ammattisi ja tehtäväsi kunnolla, emme puutu muihin asioihin. Keskipohjalaisessa pitäjässä Afrikasta tullut eläinlääkäri hoiti hyvin eläinlääkärin ammattiaan, ja Joensuun Nivan naapurikylässä nuori homo-pariskunta pitää entisellä kansakoululla koko aluetta palvelevaa ohjelmatoimistoa ja konserttipalveluja, eikä kenelläkään ole heistä kuin hyvää sanottavaa.

Turvallisuuskysymyksessä Diamond päättyy kannattamaan valtioyhteiskuntien tapaa jakaa oikeutta oikeuslaitoksen, poliisin ja muiden ammattilaisten kautta. Ammattilaisten käsiin annettu oikeudenkäyttö poistaa tavallisen kansalaisen velvollisuuden

”kostaa” tai hyvittää rikos, mikä oli tavallinen tapa mm. metsästäjä-keräilijöiden pienyhteisöissä.

Oikeastaan ainoaksi nykyisyyden miinuspuoleksi ja menneisyyden pienyhteisöjen eduksi jää rikollisen ja uhrin kohtaaminen, jolla olisi yleisehkäisevä vaikutus rikollisuuteen. Niinpä tasapainon palauttavan oikeuden kaunis ajatus, että rikos on rikos myös uhrille ja yhteisölle, ei vain lakia vastaan, jääköön vain ajatuksena mieleemme perukoille.

Harva nykyihminen olisi pienyhteisössäkään halukas kohtamaan rikollista. Hänen myötätuntonsa riittää siihen, että rikolliselle annetaan mahdollisuus näyttää kykynsä, eikä hänen tarvitse liittyä rikollisten yhteisöön. Lapsia kylä varmasti mielellään hoitaa kollektiivisesti, mutta ei ehkä rikollisiaan.

Oikeudenkäytön suhteen valtioyhteiskunnan systeemi toimii, mutta pienyhteisön voima on siinä, että se estää etukäteen rikosten tapahtumista.

Lähidemokratia

Yhteisöön vaikuttaminen eli vaatimus kylien lähidemokratiasta on herättänyt keskustelua käytännön syistä kuntalain valmistelun yhteydessä, mutta se liittyy laajempaan näkymään, kuntaliitoksiin ja valtion vetäytymiseen maaseudulta ja sosiaaliturvaan.

Lähidemokratialle on monia vaihtoehtoja. Jos asia puristetaan mahdollisimman käytännölliseksi nimenomaan kylien kannalta, on olemassa ainakin kolme vaihtoehtoa. Päävaihtoehdot ovat

- aluelautakunta
- vuosittaiset neuvottelut kylien kanssa osana budjettivalmistelua
- kunnan omatoimiraha, jota yhdistykset voivat hakea.

Eräänä vaihtoehtona on lähidemokratiatoimikunta, joka asetetaan osaksi kunnan organisaatiota sparraamaan kunnan toimintakäytäntöjä pysyvästi kohti vahvempaa kansalaisosallistumista. Tällainen on mm. Lempäälässä. Lisäksi kuntiin on esitetty lähidemokratian toteuttamista valvovaa virkamiestä (oto), joka virkavastuulla kunnan hallintoelimessä huolehtisi, että demokratia toimii arkipäivässä jatkuvasti, ei vain kuntalaisten satunnaisen aktiivisuuden ansiosta.

Rovaniemen entisen maalaiskunnan alueelta lähtenyt, eräänlaiseksi malliksi kehittynyt aluelautakunta on ollut mahdollinen siksi, että kaupunki on voimakkaasti yhden puolueen hallinnassa eivätkä poliittiset intohimot ole päässeet häiritsemään mallia.

Neuvottelumekanismi tai vuotuinen ”vipuraha” sopisi kuntiin laajemmin ja toisi elämään tasa-arvoa sekä uuden paikallisen vaikuttamismahdollisuuden. Se avaisi monia kylien kehityssolmuja mahdollisimman yksinkertaisella ja käytännönläheisellä tavalla.

Näitä malleja (joita muodossa tai toisessa käytetään koko ajan) vastaan on kuitenkin herännyt monia vastaväitteitä, jotka lähtevät lainsäädännölliseltä ja teoreettiselta pohjalta ja ovat siksin tulleet esiin juuri kuntalain valmistelun yhteydessä.

Painavin vastaväite on, ettei kyläyhdistys voi edustaa kylää, koska se on vain yksi yhdistys monien muiden seurojen ja kylässä kenties voimakkaampienkin yhdistysten joukossa. Kunnan eri osiin ei myöskään voi tehdä erilaista lainsäädäntöä, eli mukaan täytyisi ottaa myös ruutukaava-alueiden asukasyhdistykset.

Mutta mietitäänpä tarkemmin. Suomi on sopimussyhteiskunta, ja sopijat ovat avoimesti toimivia kansanvaltaisia järjestöjä. Verrattuna metsästysseuroihin ja muihin omalla alallaan toimiviin yhdistyksiin kyläyhdistykset ovat ainoita yhdistyksiä, joiden toiminta on kylän kehittäminen. Yhdistyksillä on sääntönsä ja tilintarkastuksensa, ja pelissä on jäsenten kunniakin. Siinä mielessä ne ovat yhtä luotettavia kuin muutkin sopimussyhteiskunnan osapuolet.

Järjestelmän toimiessa kyläyhdistysten kokouksissa olisi väkeä sankat joukot, ja päätökset tehtäisiin julkisesti ja kansanvaltaisesti. Ja kun tässä puhumme kylistä, tarkoitamme tietenkin myös omakoti- ja kerrostaloalueita.

Miksi kuntaliitosisideologian sijasta ei luotaisi järjestelmää, jossa kylien paikallinen tieto ja sosiaalinen lämpö otettaisiin osaksi virallista yhteiskuntaa?

Tämä näkökulma on kylien ja kuntien suhteessa usein vaikea. Kylien näkökulmasta lähdetään mahdollisimman vähäisestä byrokraatiasta, ja lainsäädäntö jää usein toteutumatta, koska sitä ei voida monimutkaisuuden ja tasapuolisuuden puutteen vuoksi tehdä. Kovin täydellisyysyteen pyrkivästä lainsäädännöstä muo-

dostuu helposti toiminnan este – eli jälleen paras on hyvän pahin vihollinen.

Viime kädessä kyse onkin lähidemokratian toteutumisesta juuri siitä, minkä verran näkökulma on kylälähtöinen, minkä verran se lähtee siitä, että teoreettisia malleja tarjoillaan kylille ylhäältä päin – ja sitten ihmetellään, miksi ne eivät toteudu.

Emilia Palonen on pohtinut lähidemokratiaa monelta kantilta ja päätynyt muutamaa keskeiseen asiaan. Niitä ovat

- 1) kuluttajakeskeinen ajatus ”takaisin yhteisölle”, jossa lähidemokratia toteutuu kuluttajavalintojen kautta siten, että kuluttajat ja yritykset suuntaavat osan voitoistaan ja valinnoistaan paikallisyhteisön hyväksi. Mallia on toteutettu lähinnä anglosaksisessa maailmassa. Suomessakin oli tämänsukui-nen yritys (Blue Wind), mutta se kaatui hallinnolliseen vastustukseen. Kuluttajan rooli demokratian välineenä on mielenkiintoinen, vaikka teoreettisesti voimme pohtia, kuuluko ”kuluttaminen” demokratia-käsitteen piiriin. Täl-laisessa tilanteessa kuluttajalla olisi mahdollisuus joka päivä ”äänestää” kukkarollaan, ostaako hän tuotteensa tai palve-lunsa yritykseltä, jonka tuotot menevät esimerkiksi kan-sainväliselle firmalle tai osittain kylien kehittämiseen.
- 2) aikapankki. Tämä on mielenkiintoinen uusmuodoste, jota Palonen kehittää lähinnä kaupunginosayhteisöjen näkö-kulmasta. Kyläyhteisössä ”aikapankki” on toiminut iät ja ajat, mutta naapuriavun tai väkivelkaisten nimellä. Joka ainoalla kyläläisellä on ”aikapankki” kirkkaana mielessään, kun hän tarjoaa ja saa apua tutulta naapurilta kieltäytyen rahapalkkiosta. Siksi Palosen hahmottelemaa hallinnollista järjestelmää ei asiaan tarvita. Kyläläinen nimittää tuota hal-lintojärjestelmää kiitollisuudenvelaksi.
- 3) asukastalopäätökset eli kylätalopäätökset, joista on tässä julkaisussa puhuttu monessakin yhteydessä
- 4) nettidemokratia. Maaseudulla kokemus on, että nettipäte-vyys liikkuu tätä nykyä ikähaarukassa 60 ikävuoden kum-mankin puolen. Se tarkoittaa, että se on piakkoin realisti-nen vaihtoehto. Kyläyhdistysten jäsenet käyttävät nykyään sekä nettiä että juttelevat naapurin kanssa mennessään pos-tilaatikolle koiran kanssa.

Palosen artikkelin näkökulmat ovat tervetulleita pohdiskeluja ja osoittavat, että lähidemokratiasta ollaan siis kiinnostuneita myös metropoleissa ja kaupunginosayhdistyksissä. Tutkijoiden pitäisikin jalkautua enemmän kyliin ja nähdä, mikä siellä on käytännön tilanne.

Tärkein ero lähidemokratian mallien pohdinnassa urbaanista näkökulmasta ja kylänäkökulmasta on kuitenkin luottamus ihmisiin. Urbanisti laittaa joka asiaan varmistussysteemin, jotta asiat tapahtuisivat tasapuolisesti. Valtioyhteiskunnassa ihmiset eivät tunne toisiaan ja ajattelevat siksi, että lähimmäinen on kilpailija tai vihollinen. Näin ei ole kylien näkökulmasta, koska pienyhteisössä naapurin etu on myös oma etuni.

3. Kylien rooli tulevassa maailmassa

Paikkahierarkian purku

Vielä parisataa vuotta sitten tärkein hierarkia oli säätyhierarkia. Se tarkoitti yksinkertaisesti sitä, että kun olit syntynyt johonkin säätyyn, arvosi oli merkitty pysyvästi koko elämäsi ajaksi.

Demokratia ja yleinen, yhtäläinen äänioikeus purki tämän hierarkian. Sen purkuun vaikutti myös teollisuuden ja kapitalismin alkua. Alkavan teollisuuskapitalismin oloissa köyhällä ja säädyttömällä oli mahdollisuus ponnistaa vanhojen säätyjen ohi neuvokkaalla liiketoiminnalla tai siksi, että hänen omaisuutensa kasvoi yhtäkkiä. Näin kävi esimerkiksi Suomessa, kun sahateollisuus alkoi levittäytyä ja aiemmin vähäarvoiset rakennus- ja poltto- puuksi kelvanneet puuvarat yhtäkkiä muuttuivat jättiläisomaisuuksiksi.

Seuraava tärkeä hierarkia, joka vaikuttaa edelleenkin, on koulutuksen hierarkia. Jos olet koulutettu, olet niin sanotusti ylempänä kuin kouluttamaton. Tämä hierarkia rakoilee vaihtoehtojen kasvaessa, mutta se on edelleen keskeisin nyky-yhteiskunnassa.

Viimeisin hierarkia, jonka purku odottaa vielä perille menemistä ihmisten tajuntaan, on asuinpaikan hierarkia. Se tarkoittaa sitä, että jos asut suurella paikkakunnalla tai keskuksessa, olet hierarkiassa ylempänä kuin syrjäseudun asukas.

Tämän hierarkian purkautumiselle tarvittavat välineet – eli tiedon kulkeminen samassa sekunnissa minne tahansa – on jo käytännössä tapahtunut.

Se ei ole kuitenkaan tapahtunut vielä ihmisten päässä, jossa edelleen vallalla on ajatus, että ihmisen pitää asua jossakin keskuksessa voidakseen olla parempi ja ylempänä toista.

Tämän kirjan yhteiskuntakuvassa paikkahierarkian purkautumisella ja tietoisella purkamisella on oleellinen merkitys, koska se tuo tasa-arvon kaikkialle eikä teollisuuden synnyttämillä keskuksilla ole enää samaa merkitystä kuin ennen.

Muutos on kuitenkin niin suuri, että sen täytyy ensin mennä ihmisten tajuntaan. Vasta sen jälkeen sillä on mahdollisuus edetä yhteiskunnan rakenteisiin.

Miten ymmärrys paikan hierarkian purkautumisesta vaikuttaa keskusteluun keskittämisestä ja hajauttamisesta?

Se vaikuttaa ainakin kolmella tavalla. Ensimmäinen on kiistely resursseista.

Tälläkin hetkellä käydään ankaraa kiistelyä siitä, miten valtio keskittää toimintojaan, miten keskuksat ja haja-asutusalueet saavat tai eivät saa tarpeellista tukea, miten palvelut karkaavat jne. Tämä keskustelu määrittyy pääasiassa sen yhteiskunnan näkökulmasta, jossa paikkahierarkia oli vielä tosi-asia.

Suomea paremmin ristiriita näkyy suuremmissa yhteiskunnissa, vaikkapa Kiinassa. Nyky-Kiina on käytännössä suuri rakennustyömaa, jossa keskittyminen suuriin kaupunkeihin tapahtuu mittakaavassa, joka saa suomalaisen eli kiinalaisen pikkukaupungin asujaimiston kokoisen kansan jäsenen haukkomaan henkeään (muutenkin kuin saasteista).

Jos keskustelelee kiinalaisen jatko-opiskelijan kanssa tilanteesta, hänellä on selvä näkemys. Keskittäminen on välttämätöntä: vain näin kiinalaisilla on mahdollisuus saada korkeatasoista opetusta jo koulussa.

Huolimatta siitä, että huaweit valtaavat jo maailmanmarkkinat, hänelle ja hänen johtajilleen ei ole vielä hahmottunut ajatusta siitä, että tieto on saatavissa maaseudun kiinalaiskyliin ilman, että tarvitsee rakentaa suuria kaupunkeja ja liikutella satoja miljoonia ihmisiä.

Suomessakin keskusten ja haja-asutusalueiden väliset raha-kiistat vähenisivät huomattavasti, jos jokainen voisi tasa-arvoisesti elää siellä missä on – uuden tekniikan ansiosta.

Toinen vaikutus olisi turhan sääliittelyn ja leimaamisen loppuminen vallankäyttönä.

Uuden paikattomuuden ymmärtämättömyyteen liittyy jatkuva surkuttelu siitä, miten sääliittävää pienillä paikkakunnilla asuvilla täytyy olla, kun he joutuvat pelkäämään palveluiden vähenemistä, kun heidän asuntojensa hinnat laskevat, kun he eivät saa tarpeellista sivistystä ja kaiken huippuna – kun kansallisooppera ei ole nurkan takana. Tämä sääliittely on tietenkin osa vallankäyttöä, jolla pyritään siirtämään ihmisiä paikasta keskuksiin ja vaikkapa pitämään yllä keskusten asuntojen hintakuplaa, useimmiten noiden sääliittelijöiden ainoaa merkittävää omaisuutta.

Jos keskustelu lähtisi siitä, että maaseudulla ihmisillä on kaikki tarvittava tieto, neliömääräisesti suurimmat kodit tässä maassa ja vielä tuttu yhteisö kauniissa maisemassa sen ympärillä, keskustelu olisi paljon rehellisempää.

Kolmas kiistelyn aihe on tehokkuus, globaalin kapitalismin mittari numero yksi. Missä on tehokkainta ja luovinta työskennellä?

Keskittäjät ovat pyrkineet määrittelemään tehokkuutta esimerkiksi Richard Floridan esittelemällä mallilla, jossa luovuus ja tiiviys ovat toistensa korrelaatteja. Luovuus syntyy kärjistäen katukahvilan vapaassa ilmapiirissä, suurten keskusten sydämessä.

Näin ei missään tapauksessa ole nyt eikä varsinkaan, kun paikan hierarkian purkautuminen aletaan ymmärtää. Sitä paitsi luovuutta ei tuota väestökeskuksen massa, vaan kohtaamisten tiheys, joka toteutuu jo nyt sosiaalisesti hyvin toimivassa kylässä tai vaikkapa Närpiön kaltaisessa kunnassa.

Teollisuusyhteiskunnassa, liukuhihnan äärellä, ihmisten oli tehokkuuden vuoksi seisottava rinta rinnan kuin armeijassa, mutta paikattomuuden yhteiskunnassa näin ei ole. Tämänkin kirjan kirjoittajat asuvat 350 kilometrin päässä toisistaan, mutta luovuus sen kuin sinkoilee sormenpäistä.

Niinpä keskittäjien hellimän Richard Florida -mallin rinnalle tulee asettaa toinen esimerkki, jonka ero Florida-malliin on se,

että se on postindustrialismin suurin kertomus, joka ei kuvaa olettamuksia, vaan tapahtunutta kehitystä.

Tom Wolfe on kuvannut eräässä artikkelissaan Kalifornian Piilaakson ja koko nykyaikaisen tietokonemaailman syntyä. Ajatuksen isä Robert Noyce varttui ja sai koulutuksensa 7000 asukkaan Grinnellin pikkukaupungissa Iowassa (suomalaisittain siis Pyhäselän tai Lempäälän kokoisessa kunnassa), ei suinkaan missään ”luovassa suurkaupungissa” katukahviloiden keskellä. Hänen aloittamansa suurluomus, Piilaakso, sijoittui sekin alun perin San Franciscon eteläpuolella sijaitsevalle maaseutumaiselle entiselle hedelmätarhojen viljelyalueelle.

Tämä merkittävin jo tapahtunut todiste luovuudesta ja sen globaaleista vaikutuksista ei siis puhu keskittämisen hyveiden puolesta, pikemminkin päinvastoin.

Eräs nuori toimittaja oli päässyt keskittämisideologian pyhimpään eli Yleisradioon ja kyseli vastavalitulta pääkaupungin ruokavirkamieheltä, pitäisikö Helsingin opettaa maakuntia ravintoasioissa. Virkamies vastasikin yllättäen, että toimittajan maailmankuva on toivottoman vanha. Tieto ei enää valu maakuntiin sivistyksen keskuksista. Se on samalla sekunnilla kaikkialla, ja ruokatrendit voivat kulkea mistä päin mihin päin vain. Se ei ole paikan suuruudesta kiinni.

Toimittaja hämmentyi varmasti yhtä paljon kuin kuulijakin – toimittaja tietämättömydestään, kuulija ilosta.

Toinen paikkahierarkian sekavaa purkautumistilannetta kuvaava esimerkki on läheltä, tämän kirjan toisen kirjoittajan arjesta. Helsingin Sanomien kirjallisuuskriittikkona hänen vanhan teorian mukaan pitäisi asua tietysti Helsingin keskustassa ja esittää sieltä nirsoilevia näkemyksiään valtakunnan päälehteen. Siksi tilanne hämmentää sekä pohjoiskarjalaisia että helsinkiläisiä. Pohjoiskarjalaisten mielestä hän on kummajainen ja helsinkiläisten mielestä vähintään petturi, jonka pitäisi kirjoittaa Maaseudun Tulevaisuus -lehteen.

Tilanne on hiukan sama hänen vaimollaan, joka on Itä-Suomen yliopiston professori ja kiertää maailmaa esitelmöimässä oppialastaan. Koska pääkaupunkiseudun tieteelliset dinosaurukset elävät edelleen vanhassa yhteiskunnassa, jossa tieto on vähitellen valunut keskuksista syrjemmälle, on heidän vaikea asen-

noitua nykyaikaisten yliopistojen globaaliin verkkoon. Tälle verkolle ja sen globaalisti liikkuville opettajille ja jatko-opiskelijoille on aivan yhdentekevää, sijaitseeko yliopisto Suomen etelärannikolla vai vihreässä metsäkaupungissa.

Kylä on aukio, kylätalo ja juhlat

Kun kylä edellä kuvatulla tavalla on purkautunut paikkahierarkian kahleista, mikä tulevaisuuden kylä sitten on ydinolemukseltaan ja toiminnallisesti? Pyrimme vastaamaan tähän kahdessa seuraavassa luvussa.

Sitä ennen keskeinen muistutus tulevaisuuden kylän laajemmasta ympäristöstä, jota koko tulevaisuuden kylän olemus heijastaa.

Edellisen 30 vuoden aikana maaseutuun on vaikuttanut kaksi suurta virtaa. Ensimmäinen on se, että tekniikan ja liikenteen kehityksen vuoksi valtio toimintoinen on vetäytynyt hitaasti pois maaseudulta. Toinen on se, että pieni avoin talous nimeltä Suomi on opetellut pärjäämään avoimen maailmankaupan ja globalisaation oloissa. EU on tässä asiassa pakollinen väline. Se maaseutu, joka nyt on olemassa, elää globalisaation mukaisten ammattien ja toimeentulon lähteiden varassa.

Niinpä on jossittelua ajatella, että kehityksen päälinja olisi voinut olla toinen tai että rajasuojalla suojatun kotimarkkinasektorin oloihin olisi paluuta. Vastaukset eivät ole menneessä. On katsottava eteenpäin ja sovitettava toiminta siihen, millaisia muotoja maailman kehitys – globalisaatio – jatkossa saa.

Mutta myöskään tulevaisuuden laajemmat näkymät kylän ympärillä eivät ole yhdentekeviä. Maapallon keskeiset nyt vallalla olevat ideologiat, globaali kapitalismi ja luontoromanttinen vihreä ajattelutapa ovat toistensa ääripäitä ja aivan yhtä epärealistisiä. Rajallinen maapallo ei voi kasvaa loputtomiin, mutta se ei voi myöskään olla villi ja koskematon.

Sen vuoksi myös jokaisen kylän toivottavin tavoite pitäisi olla ihmisen vaikuttaman puutarhan muodostama tasainen kasvaton maailma ja sen mukaiset arvot. Käsityksemme on, että jatkossa seuraavina 30 vuotena vaurastuminen ei jatku samanlaisena kuin olemme tottuneet. Se tarkoittaa, että maaseudulle ei ole

tulossa kuuluisaa ”valtionrahaa”. Kylätoimintaliikkeen kannattaa tavoitella sellaisia säädöksiä ja sellaista lainsäädäntöä, joka ei turhaan rajoita maaseudun kehittymistä. Esimerkiksi rakentamisessa riittää, että uusi asuminen on ekologista.

Tämän jakson otsikossa viittaamme siihen, että tulevaisuuden kylä olisi aukio. Pariisin eteläpuolisella laajalla viljavalla maaseudulla polkupyörällä ajellessa huomaa, että ranskalaisten pikkukylien yhteiskuntarakenne ja arkkitehtuuri ovat hyvin samankaltaisia ja selkeitä. Kylät ovat johdonmukaisesti alueeltaan pieniä, tiiviitä, usein aidalla tai muurilla peltoalueesta erotettuja. Niiden keskellä on paitsi hautausmaa, ennen kaikkea plassi eli aukio, jonka vieressä on mairien eli ”pormestarin” talo. Sen yhteydessä ovat pikkuvirastot ja tietenkin pieni ravintola, jonka terassille pyöräilijän on helppo pysähtyä levähtämään ja juomaan lasillinen tahi pari valkoviiniä.

Tämä rakenne on niin itsestään selvä, ettei sitä tarvitse etsiä. Kaikki kylään tulevat tiet vievät aukiolle, ja sen keskellä olevat tienviitat neuvovat suunnan ja kilometrit seuraavaan kylään.

Ranskasta lähteneen valistuksen ajatustavassa aukio tarkoittaaakin yhdessä luodun valon tilaa. Esimerkiksi eri tieteenalat ovat ”aukioita”.

Mutta palataan kylänraitille. Suomessa kylärakenteet ovat maastomuotojen ja isonjaon peruja joko tiiviimmissä ryhmissä jokien ja kylänraittien varsilla tai hajaantuneempina kuten itäsuomalaiset vaarakylät, joten niiden ”keskus” ei ole itsestäänselvyys.

Suomalaisessa 1970-luvun maaseudun murrosta kuvaavassa Suuren muuton kirjallisuudessa merkittävimmäksi henkiseksi murrokseksi mainittiinkin se, että kylän keskus muutti maitolaiturilta televisioon. Tämän vuoksi kaikki, jotka halusivat olla jossakin, missä oli muitakin (nuoria), halusivat muuttaa Helsinkiin.

On siis aika luonnonmukaista, että jokin syvässä ihmisen psyydessä haluaa mennä keskukseen niin kuin metsot menevät soitimelle tietylle metsän aukiolle mittaamaan toisiaan ja saamaan jälkeläisiä.

Siksi kylärakenteessa pitäisi olla vähintään symbolinen aukio. Mutta ei yhtä aukiota Suomessa tai New Yorkissa, vaan tuhat tai

4000 ”aukiota”. Samalla tavalla kuin YLE:n tuon ajan yksinvalta on päättynyt, ja tilalle on tullut tuhat median eri kanavaa.

Aukio-ideologia näkyy myös viime aikojen Tahrin tai Maide-
nin aukioiden uutisoinnissa, pitää olla aukio, jonne voi mennä,
jonne näkee kotoa, josta voi vetäytyä suojaan tai osallistua, erään-
lainen yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden vapaaehtoinen vaihto-
ehto. Aukio, tori on kaupan, kansanvallan ja kohtaamisen sym-
bolitila. Näinhän on ollut jo roomalaisten ajoista plazalta nyky-
aikaan.

Mutta Suomessa on niin kylmä, ettei täällä voi talvisaikaan ko-
koontua sen enempää kylän aukiolla kuin keskuksen katukahvi-
lassakaan. Siksi kylätoiminta on kehittänyt kylätalon. Ennen kuin
menemme tulevaisuuden kylätaloon sisälle, pari sanaa siitä
uudesta tilanteesta, jonka kuntaliitokset ovat suomalaisiin kylä-
keskuksiin aiheuttaneet. Kun meillä aiemmin oli pienissä kun-
nissa kyliä ja kuntakeskus, meillä on nyt kyliä ja kirkonkylä, joka
on siis uudessa maailmassa kylä kylien joukossa.

Kyläkeskuksen kannalta ajatellen entinen kunnan keskusta on
usein lähempänä aiemmin mainittua ranskalaista aukiokylää
kuin maalaisemmat sivukylät. Niinpä sen muutos tavalliseksi
kyläksi onkin enemmän asukkaiden asennekysymys kuin mi-
kään muu. Entiset kuntakeskuksen asukkaat mieltävät paikkan-
sa menettäneen merkityksensä, ja usein tämä masennus heijas-
tuukin hiljaiselon tuntuna eikä houkuttele esimerkiksi uusia
asukkaita.

Kuitenkin kirkonkylässä on monia kylän peruselementtejä,
esimerkiksi juuri aukio, kirkko, hautausmaa. Riittää vain, kun se
alkaa mieltää itsensä kyläksi eikä yritä olla se ”pieni urbaani kes-
kus maalaiskylä keskellä”, mitä se aiemmin on ehkä kuvitellut
olevansa. Siitä asennemuutoksesta lähtee ehkä tämän hetken
haastavin kylämuutos Suomessa.

Mutta nyt tulevaisuuden kylän keskukseen, kylätaloon.

Sana ja käsite ovat syntyneet itsestään ilman kielenhuoltajia.
Talo voi olla entinen seurantalotalo, kyläkoulu, kauppa, pankkiri-
kennus, maatila tai metsästysmaja. Yleensä se on remontoitu ja
varusteltu monipuoliseen käyttöön sopivaksi. Kylätalo eroaa seu-
rantalosta siinä, että se on koko viikon ajan tehokkaassa käytös-
sä. Se mahdollistaa monet harrastukset ja kylällä järjestetyt pal-

velut. Kylätalo on myös selkeä talkootyön kohde ja sellaisena voimistaa kyläyhdistyksen sosiaalista voimaa.

Kylätoiminnan ydintä ovat siis päivittäisten ja viikoittaisten tilaisuuksien lisäksi kyläjuhlat. Niihin tulolle ei ole kynnystä, etkä voi tulla niissä vastentahtoisesti valituksi johonkin aikaa vievään tehtävään. Riittää kun toimii vanhan ohjeen mukaan: aina on mentävä, jos kutsutaan, kun kerran joku on nähnyt vaivaa juhlan järjestääkseen. Poisjääminen on epäkohteliasta ja järjestäjien väivannäön ylenkatsomista.

Filosofi Aristoteleen 2000 vuotta vanhan vertauksen mukaan ”kylä on perheiden perhe”. Ehkä joskus olikin, jos kaikki olivat jollain tavalla sukua toisilleen. Samainen Aristoteles huomautti, että kreikan sana komedia tulee sanasta kaimos, joka tarkoittaa kylää. Komedian alkuperä on iloinen, hupaileva kyläjuhla, johon kaikki osallistuvat. Tällaiset kyläjuhlat lienevät olleet sadonkorjuujuhlia tai muutoin vuodenkierron merkkipäiviin sidottuja. Sellaisia ovat myös häät ja hautajaiset. Juhlissa ovat mukana kaikki, nuorimmat lapsetkin. Näin nimenomaan lapsille syntyy kokemus kylän yhteisyydestä ja siitä, että se on mukavaa yhdessäoloa.

Suomessa melkein kaikilla kylillä on kesätapahtumia, jotka kokoavat kyläläisten ohella kesälomalaisia ja sekoittavat väkeä kuin minglaus Manhattanan kokouskutsuilla. Jos kaikki tuollaisessa tilaisuudessa puhuttu voitaisiin nauhoittaa, olisi kolme tuntia kestävissä 200 hengen juhlissa keskustelua ja epävirallisen tiedon vaihtoa 600 tunnin verran. Jotta tuo tieto voitaisiin analysoida, siihen tarvittaisiin varsin tehokas tietokone! Tätä voi verrata kahdeksan hengen parituntiseen kokoukseen.

Kärsämäen Sydänmaan kyläjuhlissa esitettiinkin muutama vuosi sitten ajatus (jota jo oli osin toteutettukin), että kylä muodostuu paikalla olevasta kylästä, lähteneistä, muista kiinnostuneista, jolloin kylä kyläjuhlan aikaan ja muutenkin nettisivustojen kautta on sekä paikallinen että kiinnostuneiden globaali yhteisö.

Näin. Emme voi ajatella kylää ilman tällaista yhteisöllisyyttä, sillä sellainen yhteisö ei ole yhteisö eikä se ole kyläkään. Toisiaan lähellä olevat talot eivät tee kylää. Kylä muodostuu ihmisistä ja heidän välisistä suhteistaan.

Ennen tuo keskus oli koulu, ja kylien johdonmukainen tappaminen sentralismipolitiikassa tuntuukin siksi niin tarkoitusha-

kuiselta. Ikään kuin lopettajat olisivat tajunneet, mihin iskeä, jotta kylän sielu katoaisi.

Vähitellen hahmottuu, mitä kylien tulevaisuus tarkoittaa kylien omista lähtökohdista, rakennuksista maailmankatsomukseen, jotka ovat osin sama asia.

Kylä on yhdessä tekemistä

Amerikkalaisen sanonnan mukaan mummo ja marjapiirakka ovat lämpimiä asioita, joita kukaan ei voi vastustaa. Suomalainen kylätoimintaliike lisää näihin lämpimiin asioihin kylän. Sitä ei vastusta kukaan, ja sen puolesta ovat kaikki. Jopa Helsingin kaupungissa on ruvettu kutsumaan lämpimiä yhteisöasioita ”kyläksi”. Tyyliin ”Tulevaisuuden Helsinki on kylä” tai ”Kyläjuhlat Kumpulassa olivat menestys”, ”Taitelijatalo on kuin kylä”. Kylässä jokainen on jotakin, hänellä on nimi, kasvot, historia.

Yhteiskunnassa on kaksi karrikoitua käsitystä vapaudesta. Kylässä vapaa on sellainen, joka toimii mahdollisimman monen osayhteisön osana. Yhteisö syntyy koulun pihalla tai talkoissa. Kaupungissa vapaus on oikeutta olla välittämättä. Siksi kadulla makaavaa epileptikkaa harva auttaa, kun useimmat luulevat maassa makaavaa juopuneeksi.

Kylä on pieni alueellinen territorio, jossa pätee vastavuoroisuuden etiikka. Siis se, että kun autat pulassa olevaa kyläläistä, tiedät itse tulevasi joskus autetuksi. Hyvä kiertää kylän sisällä eikä valu köyhdyttävällä tavalla ulos alueelta. On syytä sanoa tässä kohtaa, että kysymys ei ole kyläläisten moraalisesta etevyydestä, vaan pienen, alueellisesti rajatun yhteisön toiminnallisesta tarkoituksenmukaisuudesta.

Kylässä vallitsee myös kokemus yhteisestä kohtalosta. Kylällä on yhteiset maantieteelliset intressit, asukkaiden kannalta yhteiset olosuhteet hallaa myöten, ja se on samojen historiallisten voimien alainen. Jos huonoa tapahtuu yhdelle kyläläiselle, se on pois koko kylältä. Jos joku menestyy, hänen menestyksensä koituu koko kylän hyväksi. Tämä johtaa naapuriapuun, talkootoimintaan ja kylätoimintaliikkeen kohdalla kylän tietoiseen kehittämiseen. ”Hyvä naapuri on puoli ruokaa”, sanottiin ennen Lempäälässä ja Messukylässä.

Maatalousvaltaisen ajan kylissä oli taipumusta naapurikateuteen. Sosiologit ovat selvittäneet, mistä tämä johtui. Koska korkein hyvä ja vaurauden lähde oli kasvullista viljelymaata, tuota hyvää oli rajallinen määrä. Kateus on reagointia nollasummapeiliin. Mikä oli toisen talon omistuksessa, ei voinut olla toisen käytössä. Se oli ikään kuin toisilta pois. Kadehtiva suhtautuminen rajoitti maan rohmuamista, yllytti vieraanvaraisuuteen ja ylläpiti kyläläisten tasa-arvoa. Mutta samalla se saattoi kehittyä kirjailija Aksel Sandemosen kuvaamaksi Janten laiksi: ”Älä luule mitään olevasi, tai pääsi leikataan muiden tasalle.”

Nykyaikainen kylä ei enää ole tällainen kateuden ja naapurikyttämisen yhteisö. Ammatit ovat erilaistuneet, pääosa tuloista hankitaan käymällä töissä kylän ulkopuolella ja kukin asukas voi valita, millä tavalla ja missä yhteyksissä ottaa osaa kylän yhteisiin rientoihin. Näissä suhteissa moderni kylä on selvästi nykyaikaisista kerrostaloa vapaampi asuinympäristö.

Kylässä tunnetaan jokaisen ihmisen tarina, kylä ei hyljeksi elämän kaltoin kohtelemaa jäsentään, samastumiselämäys on vahva: noin olisi voinut käydä minullekin. Siksi kylähullu kuuluu osaksi kylää ja hänestä pidetään huolta. Tai pidettiin ennen kuin valtiolle muodostui ideologia, että kylähullua pitää ”hoitaa” laitoksessa.

Kylä ottaa myös uuden ihmisen omakseen, jos ihminen itse suhtautuu mutkattomasti ja liittyy kylän yhteisöön eri toimien ja vastavuoroisuuden kautta. Mutta jos tulija ryhtyy opettamaan muulle kylälle, millainen on hyvä kylä, on selkkaus valmis. Näin syntyy moni niistä surullisista tarinoista, joissa joku kertoo lehdessä, miten ahdasmielisiä maalaiset ovat.

Mikä sitten saa ihmisen toimimaan kylän hyväksi? On paradoksaalista, että hyvin toimiva naapuriapuyhteisöllisyys ei vielä tuota mobilisaatiota. Kylätoimintaan aktivoituminen syntyy kokemuksesta, että meitä, kylää subjektina, on kohdeltu väärin. Ulkoa tullut väärämielinen tai perustelematon teko kohdistuu ihmisen identiteettipisteeseen, kylä-samastumiseen. Kerran toimintaan lähtenyt oivaltaa sen palkitsevaksi arvoksi itsessään ja jatkaa kyläyhdistyksen eri tehtävissä. On syntynyt kylän ”me”, joka peilaa jäseniään toisilleen ja havaitsee pystyvänsä vaikuttamaan asioihin kylän hyväksi. Siinä on muotisanalla sanoen sekä ”voimaantuminen” että ”palkinto” samassa yhteydessä.

Niinpä vaikkapa talkoissa on tärkeää tehdä yhdessä jotain, johon kukaan ei pysty yksin. Ja sen jälkeen viettää aikaa, syödä, jutella, viihtyä yhdessä. Siksi talkoot tarvitsevat aina hyvän muonituksen.

Niin kuin edellä on kokemuksiin perustuen todettu, olisi kuitenkin hyvä, että kyläyhdistyksen puheenjohtajuus vaihtuu sovitujen sääntöjen mukaan. Kun edelliset puheenjohtajat pysyvät toiminnassa polttamatta itseään loppuun, vahvistuu yhdistys yhteisestä osaamisesta. Kun tosissaan tai leikillään puhutaan ”kyläpäälliköstä”, kannattaa kuunnella sanan kantamaa latausta. Tarvitsemme enemmän hyviä puheenjohtajia ja vähemmän vuosikymmeniä asemassaan olevia kyläpäälliköitä.

Resilienssi

Resilienssin käsitettä käytettiin jo Rooman klubin Kasvun rajat -raportissa 1960-luvulla, mutta se oli esillä myös ns. vaihtoehto-Nobelin seminaarissa Bonnissa vuonna 2010. Unesco oli alkanut markkinoida käsitettä ponnekkaasti, ja sen luennoitsijat olivat sitä mieltä, että käsitteestä tulee aikaa myöten yhtä kattava maailman muuttaja kuin biodiversiteetista aikanaan.

Nyt viisi vuotta tuon konferenssin jälkeen on todettava, että vaikka esimerkiksi EU on käsitteen omaksunut, se on kuitenkin levinnyt enemmän sekä sota- että kansalaisturvallisuuskäsitteeksi (Britannia) tai psykologiaan, ihmisen psyykkistä kantokykyä kuvaavaksi käsitteeksi.

Kuitenkin kaikkein parhaiten käsite sopii hajautetun asutuksen eli maaseudun ideologista perustaa kuvaavaksi käsitteeksi. Resilienssin voisikin suomentaa sanalla sietokyky.

Käsitteelle on kuitenkin helppo löytää parempikin maalaisen arkikielen ilmaisu ja sanonta: kaikkia munia ei pidä laittaa samaan koriin. Liikemaailmassa puhutaan riskien hajauttamisesta. Resilienssi siis tarkoittaa yhteisön kykyä toipua tilanteesta, jossa sitä on kohdannut katastrofi tai sitä uhkaa kielteinen, väistämättömältä näyttävä kehitys.

Jos verrataan keskitettyjä yhteisöjä, kuten kaupunkia ja maaseutua, keskenään, on selvää, että hajautettu yhteisö on katastrofin kohdatessa huomattavasti sietokykyisempi kuin keskitetty yh-

teisö, jossa ”munat” aivan sananmukaisesti ovat samassa korissa sekä energian, ruuan että yhteyksien suhteen.

Samaa vertailua käyttäen voi edetä asumiseen saakka. Maaseudulla sijaitsevassa kylässä tai kiinteistössä on mahdollista järjestää toimintaedellytykset vaihtoehtoisin keinoin. Hyvä esimerkki on vaikka lämmitys, joka voi toimia sähköllä, puulla, auringolla itsenäisesti. Tällaista mahdollisuutta keskitettyihin yhteisöihin on mahdotonta järjestää nopeasti.

Myös Diamond kuvaa resilienssin käsitettä (käyttämättä itse termiä) kuvatessaan Perun (Bolivian) intiaanien monimutkaista hajautettua viljelyjärjestelmää, jossa ruokakasvien lajia, paikkaa ja korkeutta vaihtelemalla kyetään saavuttamaan ravinnon saannin varmuus ja ennen kaikkea sen päivästä toiseen jatkuminen. Diamond jopa suosittelee nykyajan sijoittajia ja salkunhoitajia ottamaan oppia intiaanien systeemistä, joka maksimoi ruokavarmuuden ja tuoton jatkuvuuden vähemmän merkitsevän tuoton kasvun kustannuksella.

Samaa resilienssin käsitettä voi haja-asutusta tarkasteltaessa laajentaa koskemaan myös palveluja (täyden palvelujen sijaan välttämättömät), terveydenhoitoa (huippu-terveyden sijaan subjektiivinen toimintakyky) ja monia muitakin elämänalueita. Esimerkiksi palvelut kannattaa järjestää eri tavoin erilaisen väestötiheyden alueilla.

Resilienssi tuo jälleen mieleen myös sanonnan: paras on hyvän pahin vihollinen. Yhden asian optimointi johtaa helposti siihen, että muista ratkaisuun kuuluvista seikoista ei välitetä.

Resilienssi tarkoittaa toisin sanoen jonkin järjestelmän iskunkestävyyttä, kriisinsietokykyä, palautuvuutta sekä myös kykyä imeä toteutuvat riskit osaksi järjestelmän rakennetta. Toisin sanoen yhteiskunnalla on oltava joustovaraa ja reservejä. Huippuunsa viritetyn tehokkaassa ja keskitetyssä kansantaloudessa resilienssiä ei ole, koska resursseja ei voi vaihtaa toiseen käyttöön. Luonnon ekosysteemit ovat resilienttejä, koska niillä on runsaasti erilaisia sisäisiä kytkentöjä. Varsinkin pohjoisen havumetsävyöhykkeen ekosysteemit ovat tällaisia, koska ne ovat sopeutuneet jääkausien aiheuttamaan vaihteluun.

Kun katsoo suomalaista yhteiskuntaa kokonaisuutena, niin Kylien Suomi, – vanhalta nimeltään maaseutu – on täynnä alue-

pohjaista energiaa, raaka-ainetta ja infraa. On talot, tiet, sähköverkot. Resilienssiin kuuluu se, että koko yhteiskunta perustuu uusiutuviin luonnonvaroihin ja rakenteessa on monia keskuksia. Tällaisen yhdyskuntarakenteen pohja on kylissä. Jokaisen kylän väkiluvun voisi tarvittaessa kaksinkertaistaa yhdessä yössä ja pysyvästikin, jos tarve vaatii. Koko maan kattava laajakaista on osa tulevaisuuden resilienssiä.

Jos kohtaamamme kriisit eivät olekaan sotilaallisia vaan erilaisia ympäristökriisien heijastumia, on kansainvälisen kaupan supistuessa varauduttava tuottamaan osa aineellisesta vauraudesta omana tuotantona, paikallisesti ja kansallisina verkostoina.

Talouden vakaa tila

Euroopan hulluna vuonna 1848 John Stuart Mill pohdiskeli talouden stationaarista tilaa. Tällaisessa tilassa ei ole kasvua, vaan talous on pysyvästi vakaassa tilassa. Virrat ja varannot on rakennettu kestävään tasapainoon.

Tämä tavoitetila on inspiroinut monia taloustieteilijöitä. Muuan heistä on ekologisen taloustieteen uranuurtaja Herman E. Daly, joka loi käsitteen vakaa tila (steady state). Molemmat korostavat, ettei vakaa tila estä inhimillistä kasvua, teknologista kehitystä tai kulttuurin kehittymistä. Tämä sama malli oli myös Rooman Klubin rajattoman kasvun kritiikissä, jossa haettiin kasvun rajoja ja jossa tuotiin ensimmäisen kerran taloustieteessä esille resilienssin käsite.

Vakaaseen tilaan kuuluu tavoite, ettei väkiluku kasva. Maaseutuosioit ovat havainneet, että luonnonvaroiltaan rajallisilla alueilla, kuten Gotlannissa ja eräissä Saksan jokilaaksoissa, talonpoikauskulttuuri on vaistonvaraisesti pyrkinyt kahden lapsen järjestelmään.

Tähän taloustieteen vahvaan sivuvirtaan verrattuna taloudellisen kasvun vastainen degrowth-liike haukkuu väärää puuta. Kasvun vastustamisen sijasta kannattaa kiinnittää huomiota kasvun laatuun. Jos yhteiskuntana valitsemme biotalouteen johtavan investointipolun, se johtaa rakenteelliseen kestävyYTEEN. Se johtaa tuotteisiin, jotka ovat ratkaisuja maailman isoihin ongelmiin. Biotalous lähestyy väistämättä ainakin kiertojen osalta vakaata ti-

laa. Sen edellyttämä yhdyskuntarakenne ei perustu suuriin kaupunkeihin eli ”tiheään fossiilienergiiaan”. Kyläläisten sanastossa kaupungit ovatkin ”isoja nuotioita”.

Ilmaisu tavoittaa hyvin kaupungin riippuvuuden fossiilienergiasta. Vakaan talouden yhteiskuntarakenne on sadoin tuhansin pistein kytketty luonnon itsensä elämää ylläpitäviin järjestelmiin. Keskeistä tässä systeemissä on ekosysteemitieto eli mahdollisimman tarkka luonnonjärjestelmien ymmärtäminen. Ekosysteemejä hoidetaan ja käytetään niitä tuhoamatta. Kansainvälistä kaupaa ja turismia on sen verran kuin luonnonjärjestelmien ekologia sallii.

Paluuta kivikauteen? Ei, vaan anarkistis-talonpoikainen yhteiskunta toteutuneena! Se, että tällaisen yhteiskuntavision esittää todellisenä vaihtoehtona, herättää ensireaktiona pilkkaa ja ymmärtämättömyyttä, mutta katsotaanpa asiaa vaikka sadan vuoden päästä. Öljyhuipun jälkeiseen maailmaan kurottaa jo moni liike. Yksi niistä on Suomessa huonosti tunnettu, minimiorganisaatiolla verkostuva, Britanniassa kehittynyt Transition Movement.

Jotta vakaan talouden kehityskulku voi toteutua, tulee mahdollisimman monen yrittäjän ja yrityksen sijoittua osaksi sellaista luontosuhdetta, joka mahdollistaa omakohtaiset, päivittäiset luontohavainnot. Tällainen sivilisaatio on kyliin perustuva sivilisaatio.

Sadan vuoden kuluttua yhteiskunnan vahvimman osan muodostavat energiaa tuottavat kylät, paikallistietoon perustuvat kunnat ja yhteiset infraverkot. Mitä suurempi kaupunki, sen enemmän tuollainen kaupunki kamppailee rakenteen rappeutumisen ja korjausvelan kanssa. Näin siksi, että jos ihminen saa vapaasti valita, hän rakentaa kotinsa sellaiseen paikkaan ja ympäristöön, jossa tietää elämisen onnistuvan vielä 50 vuoden kuluttua.

Tässä kirjassa me kysymme tämän oikeuden perään.

Yksilön valinnanvapaus

Kyliin kohtalo kietoutuu syvästi siihen, miten koko yhteiskuntana ymmärrämme vapauden.

Kaikissa filosofioissa on tavalla tai toisella kysymys vapaudesta ja vapauden merkityksellisyydestä elämän mielekkyyden koke-

misessa. Oppikirjatasolla tavataan puhua myönteisesti vapaudesta johonkin ja vapaudesta jostakin. Vapaus ei perustu pakkoon eikä tämän- tai tuonpuoleisen palkintoon vaan siihen, miten ihminen itse ymmärtää vapauden arvoista korkeimmaksi. Vapaus on sitä, mitä ihminen yhteiskunnan turvaamalla ihmisarvollaan tekee. Esimerkiksi tasa-arvo on tasa-arvoa vapauteen.

Vapaus ei siis ole romanttista metsäläisen villivapautta eikä yksilökeskeistä vahvemman oikeutta, vaan se perustuu yhteiskuntasopimuksen ideaan. Vapaus on vastavuoroisuutta, lahja, jonka kansalaisina annamme toisillemme. Minun vapauttani rajoittaa vain toisen ihmisen vapaus. Jos vapauden ideaa ymmärtää, sitä ei tarvitse sitoa varmuussanaan vastuu. Vapauden käsitteeseen itseensä sisältyy jo yhteiskuntasopimuksen idean kautta vastuu.

Jos siis puhumme vapaudesta yhteiskunnallisten prosessien ominaisuutena – kuten yhteiskuntasopimus edellyttää –, puhumme refleksiivisestä vapaudesta. Tällöin viranhaltijoilla ei ole tiedollista etulyöntiasemaa, eivätkä he koe tietävänsä ihmisiä ja kansalaisia paremmin, miten näiden tulee elää tai millaista on hyvä elämä. Virkamies toimii päätöksenteossa ja valmistelussa uuden tiedon ja uusien ratkaisujen kättilönä tai puutarhurina. Itse ratkaisut syntyvät niitä varten luoduilla areenoilla, kuten eduskunnassa, kunnanvaltuustossa, lautakunnissa sekä eri foorumeilla, kerran päätettynä mutta aina jatkuvana keskusteluna.

Näin kokeilu ja kokeileminen nousevat keskeisiksi, kun etsitään ja muotoillaan uusia asioita. Kun kokeillaan, tehdään joku asia toisin kuin vallitseva tekniikka tai normi sanoo. Tällainen asiantila merkitsee myös monimuotoisuuden ja olemisen runsauden periaatteen hyväksymistä jopa joskus ohi yhdenvertaisen kohtelun. Ainakin silloin, jos yhdenvertaisuus ymmärretään uni-versaaliksi ohjeeksi kohdella kaikkia ihmisiä samalla tavoin, puristaa ihminen samaan muotiin. Yhdenvertaisuushan on eri asia kuin yhdenmukaisuus.

Edellä sanotusta nousevat konkreettisenä esimerkkinä kysymykset: Millaista olisi yllä johdatellulla tavalla ymmärretty asumisen vapaus? Millaista olisi refleksiivinen kaavoitus? Mitä yhteiskuntasopimus merkitsee yhdyskuntarakenteen kannalta?

Toisin kuin jotkut kaavoittajat haluavat tulkita, asumisen vapaus ei ole sitä, että ihminen saa valita kiinteistönvälittäjien

myyntikatalogeissa tarjolla olevista asunnoista. Asuminen on niin keskeinen perusoikeus, että sitä koskee yhteiskuntasopimuksen takaama vastavuoroinen refleksiivisyys. Jos ihminen haluaa asua kylässä ja haluaa siksi rakentaa itselleen tai perheelleen mieleisensä uuden talon, ei sitä pidä vastustaa esimerkiksi ”yhdyskuntarakenteen hajautumisen” nimissä. Viranhaltijalle pitäisi riittää ohje: saat asua kylässä jos haluat, kunhan asut ekologisesti. Jos haluat käyttää aikasi tai rahasi muita pitempiin matkoihin, se on oma asiasi.

Jokaisessa kylässä on kymmeniä hyviä talonpaikkoja kyläteiden varsilla. Suomessa pitäisikin saada voimaan ns. kevyt kyläkaava -ajatus, jossa nämä mahdolliset hyvät talonpaikat tunnustetaan kyläläisten kanssa, todetaan vapaan asumisen paikalliseen listaan ja määritellään mahdollisiksi uudisrakentamisen paikoiksi. Tämäkin periaate tarkoittaa, että ihan mihin tahansa ei maaseudulla saisi rakentaa. Ei esimerkiksi pellolle eikä maisemallisesti haavoittuvaan paikkaan.

Jos hakisimme vaikkapa 50 mahdollista uutta rakennuspaikkaa per kylä ja, kun kyliä on kaikkiaan 4000 kappaletta, saisimme kaiken kaikkiaan 200 000 uutta kyliin sijoittuvaa rakennuspaikkaa. Tämä riittäisi ylläpitämään asumisen vapautta vuosikymmeniksi.

Yhdyskuntarakenteen hajoaminen ei ole Suomessa aito ongelma. Päinvastoin, ongelma on se, että kylässä asumista ei enää haluta sisällyttää niihin oikeuksiin, jotka yhteiskuntasopimus kansalaisina meille tarjoaa.

Edellä kuvattu tapa, jolla nämä maaseudun uudet asuinpaikat määritellään, on nimenomaisesti esimerkki refleksiivisestä kaavoituksesta. Siihen sisältyy myös se, että jos olosuhteet tai arvot muuttuvat, haettu mahdollisuusoptimi muuttuu. Ympäristökriisin kokeneessa maailmassa aktiivinen kylien uudelleenasetuttaminen olisi jo välttämätöntä. Enää ei olisi kyse mahdollistamisesta, vaan välttämättömyydestä ja resurssien uusjaosta.

Tiedämme, mitä maailman energiataloudessa on tapahtumassa. Mikäli otamme tuon tietomme todesta, vapaat energiavalinnat mahdollistavasta asumisesta on tulossa maaseudun tärkein elinkeino. Juuri se, että ihmisten työtehtävät ovat kansainvälisen kilpailun muokkaamia, saa heidät valitsemaan vapaan elämänsä

tyyssiä pientaloasumisen maaseudulla, osana kylää. Syyt ker-
too ympäristöpsykologiana tunnettu tieteenala.

Tietenkin ihminen kehittää uusia tehokkaita energialähteitä
koko ajan. Saattaa olla, että jossakin toisessa historiallisessa tilan-
teessa kasvu pääsee jälleen uusin perustein tapahtumaan. Mutta
sanokaamme, että seuraavan vuosituhannen ajaksi tämä termo-
dynamiikan pääsääntöjen mukainen filosofia olisi otettava käyt-
tämään.

Muuten, esimerkiksi resilienssi on oikeastaan käsite, joka toi-
mii sekä kasvun että vakaan talouden tilanteissa.

Kylien tulevaisuuden kannalta se tarkoittaa, että kylien kehiti-
misen perustana täytyy olla uusi paradigma, sanokaamme uusi
kiinteä maailmankuva, jonka perusteella kyliä kehitetään. Tuon
maailmankuvan perusteet on jo edellä esitelty, mutta kiteytettä-
köön ne vielä tähän.

Ne ovat paikallinen energia, paikallinen ravinto, työllisyys,
resilienssi ideologisena päämääränä, yhteisöllisyys ja refleksiivi-
nen vapaus.

Yhteisöllisyys on sen verran epämääräinen sana, että se pitää
jakaa vielä seuraaviin osa-alueisiin:

- turvallisuus
- kasvatus
- visio tulevaisuudesta
- osallisuus päätöksentekoon paikallistasolla
- yhteys koko maailmaan tekniikalla.

4. Mitä on tehtävä?

Uhkakuvat ja kriisit

On syytä ottaa puheeksi sekin mahdollisuus, että maailma ei mene siten kuin parhaissa toiveissa kuvitellaan. On monia tapoja, joilla ihmisen ottamat tai luonnon tuottamat riskit ja epätasapainot voivat purkautua. Ja totta kai, mehän varaudumme koko ajan riskeihin ja kriiseihin.

Yhteiskunta säätelee kollektiivisesti kohtaamiaan riskejä muun muassa pitämällä yllä esimerkiksi kansanterveyttä, puolustusvoimia, huoltovarmuuskeskusta sekä strategista valtionyhtiöpolitiikkaa. Yksittäinen ihminenkin säätelee riskejään ottamalla vakuutuksia liikenneonnettomuuden tai palovahingon varalta.

Olemme vakavasti sitä mieltä, että yhteisiä valintoja ja kehityksen määritelmää tulisi arvioida myös siitä näkökulmasta, että kylien Suomi on meille kaikille yhteiskunnallinen kaikenvaravakuutus.

Kuvitellaan vaikkapa sellaista teoreettista tilannetta, että Helsinki menettäisi sähkönsä talvipakkasilla kolmeksi päiväksi. Hallinto lamaantuisi. Jo tuollainen kolmen päivän sähkökatkos johtaisi siihen, että putket jäätyisivät rikki, vesihuoltojärjestelmä tuhoutuisi ja asunnot kylmentyisivät hitaasti. Alkaisi joukkopako maalle päin, luultavasti kesämökeille ja sukulaisten pariin.

Pelotteluako? Vai asia, joka pitäisi muistaa? Tuo kaikki voi tahtua paljon hitaammin ja monen kytkennän kautta.

Tosiasiaksi jää, että keskitetty yhteiskunta on kriiseille ja katastrofeille kaikkein haavoittuvin yhteiskunta.

Seuraavassa on lueteltu muutamia asioita, jotka saattavat johtaa erilaisiin katastrofeihin:

- Ilmastonmuutos voi johtaa viljelymaiden kuivumiseen ja toisaalla tulviin ja siten maatalouskaupan hitaaseen tyrehtymiseen.
- Johtavien valtioiden ristikkäiset valtapyrkimykset johtavat kauppasaartoihin, mikä vie pohjaa vienniltä ja maa alkaa köyhtyä.
- Edistyneiden yhteiskuntien sisäinen mielekkyysskato voi johtaa terrorismiin ja energiaverkkoja vastaan kohdistuviin hyökkäyksiin.
- Taistelu viimeisistä öljyvarannoista ja muista uusiutumattomista resursseista, myös vedestä, voi johtaa rajoitettuun laajamittaiseenkin sotaan ja säännöstelytalouteen.
- Maailmanlaajuiset esimerkiksi ebola-tyyppiset pandemiat voivat levitä hallitsemattomasti ja johtaa massakuolemiin ja yhteiskuntien romahtamiseen.
- Dollarin tai jonkin muun keskeisen valuutan arvon romahdus voi johtaa finanssikriisiin, joka aiheuttaa vuosikausia kestävästä taloudellisesta maailmanlaajuisesta pulasta.
- Geneettisesti manipuloitu organismi voi karata luontoon ja sotkea ekosysteemien toiminnan.
- Maanjäristys voi saada aikaan laajoja tuhoja Japanissa, Kaliforniassa tai Välimereltä Etelä-Aasiaan ulottuvissa mannerlaattojen rajakohdissa tai tsunamien merenalaisilla alueilla.
- Tulivuorenpurkaus voi tuottaa ilmakehään auringonvalon estävää pölyä ja tuottaa ns. pitkän talven.
- Ydinsota voi alkaa vahingossa tai terroristien haltuun saamisen ydinaseiden kautta, jolloin kenties laajakin alueet altistuvat säteilylle.

Miksi juuri kylien asukkaat olisivat näissä tilanteissa vahvoilla? Koska heillä on aina mahdollisuus tuottaa ruokaa, saada talousvettä ja lämmittää talonsa. Jos sinulla on aurinkopaneelit talosi katolla, olet luultavasti talosi osalta energiaomavarainen. Jos Suomeen on ehditty rakentaa koko maan kattava laajakaista, on yhteiskunnan perusverkko olemassa.

Ja ennen kaikkea hajautetun yhteiskunnan etu: joukkotuhon aseita käyttävä taho ei koskaan hyökkää vähäpätöiseen, pieneen kylään. Siinä mielessä me kyläläiset olemme mielellämme ”vähäpätöisiä”.

Mutta voimme toki vuoden, parin ajan majoittaa muutamaa helsinkiläistä tai turkulaista...

Visio: tulevaisuuden kylät

Tässä kirjassa olemme pohtineet kylien tulevaisuutta. Lopuksi on syytä kääntää sanapari päinvastoin, pohtia visiota tulevaisuuden kylistä. Ominaisuuksien luettelo on vajaa ja siksi kaunis:

- Kylävisioita on yhtä monta kuin kylää, tämä on yksi niiden kirjosta.
- Tulevaisuuden kylä elää vakaan talouden hajautetussa yhteiskunnassa.
- Kylän itsestä lähtevä toiminta on sopusoinnussa vakaan talouden ja inhimillisen kasvun globaalin ideologian kanssa. Kylän toiminnat sijoittuvat tietoisesti siihen kehykseen.
- Kylä huolehtii alueensa luonnosta, sillä samastuminen elinalueeseen tuo asukkailleen syvää ekologista tietoa kylän luontoarvoista.
- Kylän energia ja ravinto perustuvat biotalouteen. Biotalous perustuu kiinteään luontosuhteeseen ja hajautettuun, hiilineutraaliin lähituotantoon.
- Kylä käyttää moderneinta ja parasta käytettävissä olevaa teknologiaa, erityisesti tietoteknologiaa. Sen vuoksi se on yksi verkoston piste, josta hajautettu yhteiskunta muodos-

tuu. Kylä vailla paikan hierarkiaa on yhteydessä sekä laajennettuun kyläyhteisöön että globaaliin tietoisuuteen. Näin jokainen kylä on yhteisön ”keskipiste”.

- Kylän väestön perusta on monimuotoinen, se sisältää lapset, aikuiset, vanhukset, vammaiset. Se sisältää ihmiset, jotka jossakin elämänvaiheessaan tulevat kylään tai lähtevät sieltä. Se sisältää liikkuvuuden ja etäasukkaat, jotka jostakin syystä ovat käymässä muualla.
- Kylän asutus on tarkoitettu pysyväksi niin, että kylä on asukkailleen koti ja yhteisö, sen asunnot koteja, vain poikkeuksellisesti asuntomarkkinoiden kohteita.
- Kylä osallistuu sekä itseään koskevaan päätöksentekoon omin ja sille suunnatuin varoin ja osallistuu laajempaan demokraattiseen päätöksentekoon kunnan, maakunnan, valtion ja laajemmankin yhteisön puitteissa.
- Kylä on henkisesti sitoutunut olemaan ”aukio”, yhteiskuntasopimuksen kautta toteutuvan refleksiivisen vapauden yhteisö. Tämä on osa nuorten kasvatusta, johon kuuluvat mm. väittelyharjoitukset.
- Kylän yleisilme on väljä yhteisöllisyys, rauhallinen turvallisuus, jossa aktiivisuus ja osallistuminen ovat mahdollisia, mutta eivät itseisarvoja. Itseisarvo on elämästä nauttiminen.
- Palveluissa korostetaan omaa toimintakykyä, toisista huolehtimista, itsellisyyttä. Yhdessä kylät muodostavat erilaisuutensa takia hajautetun resilientin yhteisön, joka yhden osan joutuessa vaikeuksiin saa tukea toisilta osilta.
- Ihmissuhteissa pyritään elämänkestäviin eri sukupolvien yhteyksiin, köyhistä huolehtimiseen ja yhteisöllisyyteen, joka päättyy kylän keskellä olevalle hautausmaalle. Vielä syntymättömät ja vainajat ovat osa kylän jatkuvuutta.
- Kasvatuksessa noudatetaan vanhojen pienyhteisöjen periaatteita, alloverhemmuutta, lempeää kuria ja rakkautta, koko yhteisön huolenpitoa, kouluja, joissa eri-ikäiset kohtaavat, koska lapsia yhdessä perheessä on vähän.
- Kylästä voi muuttaa kaupunkiin ja kaupungista voi muuttaa kylään.

Elämä kylässä on elämää ihmisen hyvinvoinnille välttämättömässä luontoa lähellä olevassa yhteisössä. Suhde ympäristöön sisältää viisi näkökulmaa, jotka jatkuvat koko kyläläisen elämän ajan, eri-ikäisenä eri tavoin painottuen. Tasapainoisen ihmisen suhde luontoon on yhtä aikaa eettinen, esteettinen, emotionaalinen, ekologinen ja ekonominen.

Lähteet

- Alkio, Santeri (1919). Maalaisliittolaisesta näkökulmasta. Sanomalehti-
osuuskunta Ilkan kirjapaino. Vaasa.
- Diamond, Jared (2013). Maailma eiliseen saakka: mitä voimme oppia
perinteisistä yhteiskunnista? Helsinki: Terra cognita.
- Haantie, Terttu (2013). Kun ukset kiinni pantihin. Lapin yliopisto. Acta
Universitatis Lappeensis 230. Rovaniemi.
- Hirsch, Robert L. (2005). Peaking of World Oil Production, and its Mit-
igation & Risk Managing. In: www.mnforsustain.org.
- Howard, Ebenezer (1902). Garden Cities of Tomorrow. Swan & Sonnen-
schein. London
- Isomäki, Risto (2012). Asuminen, ilmasto ja ympäristö. Teoksessa Juha
Kuisma (toim): Asumisen vapaus. Maahenki. 30–54.
- Karlberg-Granlund, Gunilla (2009). Att förstå det stora i det lilla. Åbo
Akademi. Åbo
- Kattilakoski, Mari & Backa, Peter (2013) (toim.). Uuden lähidemokra-
tian aika.
- Koskimies, Elias (2014). Ihmepoika. Gummerus. Helsinki.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 2/2013. Tampere.
- Kilpeläinen, Risto (2010). Kyläkoulut Suomessa. Oulun yliopisto. Kajaanin
yliopistokeskus.
- Korpinen, Eira (2010). Eläköön kyläkoulu. PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Kropotkin, Pjotr (1974). Fields, Factories and Workshops Tomorrow.
London (1893).

- Kuisma, Juha (1990). Maaseudun elämäntavan muutos ja sen suhde joukkoviestintään. YLE Tutkimusraportit 1989.
- Kuisma, Juha (2011). Kohti biotaloutta. Biotalous konseptina ja Suomen mahdollisuutena. TEM Kilpailukyky 6/2011.
- Kuisma, Juha (2012) (toim.). Asumisen vapaus. Maahenki.
- Kuisma, Juha (2013). Maalla asumisen oikeutus. Maaseudun uusi aika 2–3/2013.
- Kuisma, Juha & Haavisto, Heikki (1995). Kaupunki ja maaseutu – avoliitto vai susipari. KAKS.
- Kumpulainen, Kaisu (2011). Aktiivisen kylän tuottaminen. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.
- Mill, John Stuart (1948). Principles of Political Economy. New York (1965).
- MSL (2014). Ympäristösivistyksen kulttuurihanke. MSL:n kotisivut. www.msl.fi Haettu 20.12.2014
- Mumford, Lewis (1949). Kaupunkikulttuuri. WSOY. Porvoo.
- Mäkelä, Matti (1986). Suuri muutto. Otava. Helsinki.
- Mäkelä, Matti (2012). Nuori pari, mene pohjoiseen! Jatkokertomus, Anna-lehti.
- Palonen, Emilia (2014). Lähidemokratian tulevaisuus. Teoksessa Rauli Mickelsson (toim.): Poliittinen vaikuttaminen tulevaisuudessa. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia. Turun yliopisto. Turku.
- Peltonen, Taina (2002). Pienten koulujen esiopetuksen kehittäminen – entisajan alakoulusta esikouluun. Acta Universitatis Ouluensis. Series E. Scientiae rerum socialium (60).
- Peura, Pekka (2013). From Unlimited Growth to Sustainable Energy. Acta Wasaensis 279. Vaasa.
- Röpke, Wilhelm (1944). Civitas Humana. Zürich.
- Sandemose, Aksel (1965/1933). Pakolainen ylittää jälkensä. Gummerus. Jyväskylä.
- Sarmela, Matti (1979). Paikalliskulttuurin rakennemuutos. Suomen antropologisen seuran toimituksia 6. Helsinki.
- Snellman, J.V. Pikkukaupunki. Kootut Teokset III. Porvoo. 775–778.
- Suomen Kylätoiminta ry:n kotisivut. www.kylatoiminta.fi Haettu 20.12.2014
- Tantarimäki, Sami (2011). Mitä lakkautuksesta opimme? Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean julkaisuja B:2.
- Vasama, Tanja (2014). Omat työpisteet katoavat. Helsingin Sanomat, Työelämä D2, 1.11.2014.
- Wolfe, Tom (1983). The Tinkering of Robert Noyce. How the Sun Rose on the Silicon Valley. Esquire magazine December 1983.

Polemia-sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1992
- 2 Erkki Mennola
IDEA KUNNASTA (1992)
- 3 Terho Pursiainen
KRIISIAJAN ETIIKKA (1993)
- 4 Työryhmä Kyösti Urponen (pj.), Raija Julkunen, Olli Kangas,
Jorma Sipilä, Asko Suikkanen ja Petri Kinnunen (siht.)
KASVUSTA VASTUUSEEN – sosiaalipolitiikan tulevaisuus
(1993)
- 5 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1993
- 6 Pekka Ojala–Aulis Pöyhönen
LÄHEISYYSPERIAATE – hallinnon uusjako (1994)
- 7 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1994
- 8 Jorma Hämäläinen–Veikko Teikari
HENKILÖSTÖPOLITIIKKA PAKKORATKAISUJEN EDESSÄ
(1995)
- 9 Terho Pursiainen
NOUSUKAUDEN ETIIKKA (1995)
- 10 Eero Ojanen
EIPÄJOKI
Fiktiivinen reportaasimatka mihin tahansa suomalaiseen kun-
taan (1995)
- 11 Heikki Koski
KANSALAINEN, KUNTA JA KANSALAISYHTEISKUNTA
(1995)
- 12 Seppo Niemelä
MUUTOSKIRJA
Rohkaisuksi murroksen maailmaan (1995)
- 13 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1995
- 14 Lauri Hautamäki
MAASEUTU ELÄÄ (1995)

- 15 Juha Kuisma–Heikki Haavisto
KAUPUNKI JA MAASEUTU
– avoliitto vai susipari (1995)
- 16 Olli Pusa
ELÄKEPOMMIN VARJOSSA (1996)
- 17 Satu Apo–Jari Ehrnrooth
MILLAISIA OLEMME?
Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista (1996)
- 18 Eira Korpinen
OPETTAJUUTTA ETSIMÄSSÄ (1996)
- 19 Erkki Pystynen
LIITTOKUNTA (1996)
- 20 Martti Sinisalmi
TYÖLLISTÄMISTÄ VAI PALVELUA? (1996)
- 21 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1996
- 22 Olli Mäenpää
KUNTIEN ITSEHALLINTO EU-SUOMESSA (1997)
- 23 Tuula-Liina Varis
KRISTALLIYÖ JOENSUUN KAUPUNGINTALON TORNISSA
(1997)
- 24 Terho Pursiainen
KUNNALLISTEN KÄYTÄNTÖJEN ETIIKKA
Yhteisöopin alkeet (1997)
- 25 Siv Sandberg–Krister Ståhlberg
KUNTALAISTEN KUNTA JA VALTIO (1997)
- 26 Pertti Hemánus
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja (1997)
- 27 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1997
- 28 Esko Antola
UUSI EU? (1998)
- 29 Eero Ojanen
YHTEISKUNNAN ITSEPUOLUSTUS (1998)
- 30 Pertti Kettunen
ELINKEINOPOLITIIKAN TAITO (1998)

- 31 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1998
- 32 Torsti Kivistö
JOUTILAISUUSYHTEISKUNTA (1998)
- 33 Erkki Mennola
IDEA MAAKUNNASTA (1999)
- 34 Jorma Hämäläinen
MINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 35 SINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 36 Juha Talvitie
KUNTA VAI MAAKUNTA?
Globalisaatio ja regionalismi (2000)
- 37 Juha Sihvola
YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄ
Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään
(2000)
- 38 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2000
- 39 Seppo Niemelä
TULISIELU
Verkostoajan aluekehittäjä (2000)
- 40 Kauko Heuru
ITSEHALLINNON AIKA (2001)
- 41 Heikki Eskelinen
ALUEPOLITIIKKA RAUTAHÄKISSÄ (2001)
- 42 Matti Wiberg
PALUU POLITIIKKAAN (2001)
- 43 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2001
- 44 Ilkka Virtanen
YLIOPISTOJEN KOLMAS TEHTÄVÄ (2002)
- 45 Arvo Myllymäki
KUNTIEN KUJANJUOKSU (2002)
- 46 Risto Eräsaari
KUINKA TURVATON ON RIITTÄVÄN TURVALLINEN?
(2002)

- 47 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2002
- 48 Pentti Arajärvi
PAREMMINVOINTIYHTEISKUNTA (2003)
- 49 Eero Uusitalo
MAASEUTU KANSAN VAI HALLINNON KÄSISSÄ? (2003)
- 50 Esko Juntunen
KUNNAN ELINKAARIHYPPY
– strateginen kehittäminen ja yhteistyö (2003)
- 51 Pekka Sauri
SUOMEN DEMOKRATISOIMINEN (2003)
- 52 Esko Aho
SATTUMA SUOSII VALMISTAUTUNUTTA (2003)
- 53 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2003
- 54 Seppo Rainisto
KUNNASTA BRÄNDI? (2004)
- 55 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2004
- 56 Markku Lehto
TAKAISIN TULEVAISUUTEEN
– valtion ja kuntien yhteinen taival (2005)
- 57 Tarmo Pukkila
IKÄVALLANKUMOUS (2005)
- 58 Matti Wiberg
VALTA KUNNASSA (2005)
- 59 Soili Keskinen
ALAISTAITO Luottamus, sitoutuminen ja sopimus (2005)
- 60 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2005
- 61 Samuli Skurnik
OSUUSTOIMINNASTA OPPIA?
Kuntapalvelut uudessa talousmallissa (2006)
- 62 Markku Lehto
PELASTUSRENKAAN PAIKKAUS (2006)

- 63 Pasi Holm
VEROKIRJA (2006)
- 64 Matti Virén
KANSALAISEN KUNTAUUDISTUS (2006)
- 65 Markku Lehto
OI OMA KUNTANI (2006)
- 66 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2006
- 67 Peter Ekholm
POLEMIA – AJATUSPAJAKO? (2007)
- 68 Aatos Hallipelto
PARAS TUOTTAKOON!
Hyvinvointipalvelujen tulevat markkinat (2008)
- 69 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2008
- 70 KUNNON VALTUUTETUT?
Ilmapuntari 2008, osa 2
- 71 Sami Borg
HILJAA HYVÄ TULEE
Puheenvuoro äänestysprosentista ja vaaliaktiivoinnista (2008)
- 72 Matti Wiberg
HALLITSEKO HALLITUS? (2009)
- 73 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2009
- 74 Jussi-Pekka Alanen
HELSINKI
Kansakunnan pääkaupunki – ihmisten metropoli (2009)
- 75 Laura Berg–Mari K. Niemi
KENEN KUNTAVAALIT? (2009)
- 76 Esa Halme–Lauri Kuukasjärvi
UUSI KUNTA VAI KUNTALIITOS – KUNTALAISEN ITSE-
HALLINTO (2010)
- 77 Esko Kalevi Juntunen
SULJETUSTA AVOIMEEN – TALOUDEN GLOBAALIMYRS-
KY (2010)

- 78 Anne Luomala – Tuomo Puumala
BUDJETTI – JULKINEN SALAISUUS VAI SALAINEN JULKI-
SUUS? (2010)
- 79 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2010–2011 (2011)
- 80 Terho Pursiainen
MIELEKÄS ELÄMÄ, MIELEKÄS YHTEISKUNTA (2011)
- 81 Antti Mykkänen (toim.)
KUNTAKIRJA – UUDISTUSAJATUKSIA (2011)
- 82 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2011–2012 (2012)
- 83 Antti Mykkänen (toim.)
KUNTAYHTYMÄ PELASTAA? (2012)
- 84 Ari Mölsä (toim.)
KUNTARAKENNEKIRJA (2012)
- 85 Timo Reina
KAHDEN TULEN VÄLISSÄ – ALUEHALLINNON TILA JA
TULEVAISUUS? (2012)
- 86 Tarja Cronberg
ESTEJUOKSU LUOVAAN SUOMEEN (2012)
- 87 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2012 (2013)
- 88 Marja-Liisa Manka, Laura Bordi ja Kirsi Heikkilä-Tammi
PERUSASIOISTA PIENIIN IHMEISIIN – KUNTAJOHTAMI-
SEN KUVA (2013)
- 89 Kari Välimäki
KAKKUA JAETTAVAKSI (2013)
- 90 Wille Rydman
UNELMASTA PAINAJAISEKSI?
– Kuinka hyvinvointivaltio syö itse itsensä (2013)
- 91 Yrjö Hakanen
MARKKINOIDEN VAI IHMISEN HYVÄKSI?
– Kommunistin puheenvuoro (2013)
- 92 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2013 (2014)
- 93 Heljä Misukka
KOULUTUKSEN SUURVALTA TIENHAARASSA (2014)

- 94 Markku Lehto
MARKKINAT, SOSIAALITURVA JA YKSILÖN VOIMA (2014)
- 95 Mikael Jungner
SATTUMA, TAHTO JA KOHTALO (2014)
- 96 Juha Kuisma ja Matti Mäkelä
KYLIEŒ TULEVAISUUS (2015)

KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on tukea ja parantaa kuntien ja niiden organisaatioiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa:

Polemia-sarja, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme www.kaks.fi.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite Fredrikinkatu 61 A
00100 Helsinki

Asiamies Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi,
p. 0400 570 087

Tutkimusasiamies Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi,
p. 0400 815 527

Taloudenhoitaja Anja Kirves, anja.kirves@kaks.fi,
p. 0400 722 682

Tutustu kotisivuihimme (www.kaks.fi)!

Juha Kuisma ja Matti Mäkelä

Kylien tulevaisuus

Minkä varaan identiteettimme rakentuu? Entä yhteisöllisyys? Mitä kuntien pitäisi tehdä kylien hyväksi? Entä valtion? Kumpi on tehokkaampaa, keskittäminen vai hajauttaminen? Mistä turvaa kriisin kohdatessa? Millainen on visio tulevaisuuden kylistä?

Muun muassa näihin kysymyksiin vastauksia antavat kirjailijat ja kylätoiminnan aktiivit Juha Kuisma ja Matti Mäkelä.

9 789527 072158

Julkaisutiedot
ISBN 978-952-7072-15-8
ISSN 1235-6964